

๗

หนังสือชุดประวัติศาสตร์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

ฉบับช่นการประกวด

ของ

กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือชุดประวัติศาสตร์

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔

นายประลาท หลักศิลา ป.ม., ศ.บ.

เรียบเรียง

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง ๒๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๑๖

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๓.๕๐ บาท

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภา

ปากคลองขวางลำพูชน พระนคร

๗๐๔๔๑๖ จ.๒

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

คำนำ

นับตั้งแต่กรมวิชาการได้รับมอบกิจการในหน้าที่ของกองวิชาการ จาก
กรมต่าง ๆ มาจัดดำเนินการแล้ว ก็ได้คำนึงถึงเรื่องความเดือดร้อนที่นักเรียน
และผู้ปกครองนักเรียนได้รับเนื่องจากตำรา และแบบเรียนต่าง ๆ ซึ่งบางคราว
หาไม่ได้บ้าง ต้องเปลี่ยนใช้ทุก ๆ ปีบ้าง และอื่น ๆ ดังที่ทราบกันอยู่ทั่วไป
กรมวิชาการจึงได้พยายามที่จะกำจัดความเดือดร้อนเหล่านั้น ในชั้นต้น
กรมวิชาการเห็นว่า ผู้ที่มีความรู้และทรงคุณวุฒิย่อมมีอยู่ทั่วไปไม่เฉพาะแต่ใน
กรมวิชาการเท่านั้น จึงได้วางระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ เรื่องการจัดทำ
ตำราและแบบเรียน พ.ศ. ๒๔๕๕ ขึ้น และได้ประกาศประกวดแบบเรียน
เป็นครั้งที่ ๑ แบบเรียนสำหรับวิชาที่เรียกประกวดมีทุกสาขาวิชาที่เป็นหลัก
และเรียกประกวดทุกชั้นตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาถึงเตรียมอุดมศึกษา ส่วนวิชา
ใดที่ไม่เรียกประกวด หรือที่เรียกประกวดแล้วไม่มีผู้ส่งเข้าประกวด หรือ
ประกวดแล้วไม่ได้ กรมวิชาการก็จัดทำแบบเรียนนั้น ๆ ขึ้น การประกวด
แบบเรียนครั้งที่ ๑ นี้เป็นเวลากระชั้นกันมากผู้ที่ส่งแบบเรียนเข้าประกวดมี
เวลาจัดทำน้อยและจำกัด ดังนั้นถึงแม้ว่ากรมวิชาการปรารถนาที่จะได้แบบเรียน
ที่ดีที่สุด ในชั้นแรกนั้นก็คงได้แบบเรียนที่พอสมควรเท่านั้น กรมวิชาการจะ
ได้พยายามปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยมีการแก้ไขหรืออาจเรียกประกวดแบบเรียน
ขึ้นใหม่อีกตามโอกาส แต่การกระทำดังว่านี้จะพยายามมิให้เป็นการเดือดร้อน
เรื่องแบบเรียนอย่างที่เคยเป็นมาแล้ว กรมวิชาการได้ดำริที่จะให้ใช้แบบเรียน
โดยลำดับเป็นชุด หรือจนจบชั้นตัวประโยคทุกกระยะไป.

กองตำรา กรมวิชาการ

แบบเรียนประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมปลาย

คำชี้แจงของผู้เข้าประกวด

ความมุ่งหมาย

แบบเรียนชุดนี้เขียนขึ้นสำหรับเป็นแบบเรียนในชั้น มข มีความเท่าทันนักเรียน
ควรระทวายและเข้าใจได้ ส่วนรายละเอียดคนนอกเหนือไปนั้นเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนจะ
ต้องค้นคว้ามาอธิบายให้นักเรียนเข้าใจซาบซึ้งยิ่งขึ้น

สิ่งจำเป็นที่ครูผู้สอนจะต้องนำมาประกอบการสอนคือแผนที่ เพื่อให้ให้นักเรียน
เข้าใจได้ยิ่งขึ้น

หนังสือที่ใช้ประกอบในการเขียน

ภาษาไทย — พระราชพงศาวดาร ของกรมพระยาคลัง ๑

แสงขรรค์ไชยศรีพงศาวดารเล่ม ๑ ของกรมพระยาคลัง ๑

ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ ของกรมพระยา
คลัง ๑

ตำนานไทยสังเขป ของพระยาธรรมาธิปัตย์

คำบรรยายวิชาประวัติศาสตร์ในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ของ
ม.จ. ทองทัตยา ทองใหญ่

คำสอนวิชาสังคมวิทยาในคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๘๒ ของนายเกษม อุทยานิน

คำสอนประวัติศาสตร์ลัทธิเศรษฐกิจของไทยในคณะเศรษฐ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๔๘๓ ของ
หลวงวิจิตรวาทการ

ภาษาอังกฤษ —

This Living World. — Clerk and Hall.

A History of World Civilization. — J. E. Swain.

History of Religion. — Menzies.

Encyclopaedia Britannica.

Encyclopaedia Americana.

Encyclopaedia of Social Sciences.

World Almanac 1951.

๖๒๘ หัวข้อเรื่อง

	หน้า
๑. ภาคประวัติศาสตร์ไทย	๕
ถิ่นเดิมของไทย	๕
อาณาจักรไทยมุง	๕
อาณาจักรข้ายลาว	๖
อาณาจักรน่านเจ้า	๗
การอพยพของชาติไทยจากถิ่นเดิม	๘
ชาติไทยเข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ	๘
ชนชาติพื้นเมืองในสุวรรณภูมิ	๘
การขยายตัวของชาติไทย	๑๐
การโค่นอำนาจขอม	๑๒
หลักฐานที่แสดงว่าขอมเคยปกครองดินแดนประเทศไทย	๑๓
วัฒนธรรมของชาวอินเดียมายังประเทศไทย	๑๔
สมัยกรุงสุโขทัย	๑๖
รัชสมัยขุนรามคำแหงมหาราช	๑๖
การขยายอาณาเขต	๑๖
การส่งเสริมการอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม	๑๗

	หน้า
การประจักษ์ ^๕ แบบอักษรไทย	๑๘
การบำรุงพระพุทธศาสนา	๑๙
รัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท)	๑๙
ทางศาสนา	๒๐
ทางศิลปกรรมและวรรณกรรม	๒๐
สันสมัยกรุงสุโขทัย	๒๑
สมัยกรุงศรีอยุธยา	๒๒
การตั้งอาณาจักรศรีอยุธยา	๒๒
กรุงศรีอยุธยาขยายอาณาเขต	๒๓
การปราบชคม	๒๓
เหตุการณ์ที่เกี่ยวกับสุโขทัย	๒๔
ลักษณะการปกครองของไทยสมัยโบราณ	๒๕
สมัยกรุงสุโขทัย	๒๕
สมัยกรุงศรีอยุธยา	๒๖
การแก้ไขวิ ^๔ การปกครองในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ	๒๗
การติดต่อกับฝรั่งชาติแรกที่เข้ามาในประเทศไทย	๒๘
๒. ภาคประวัติศาสตร์ทั่วไป	๓๐
มนุษย์และความกลัดกลาย	๓๐
กำเนิดของสิ่งมีชีวิต	๓๐
กำเนิดของมนุษย์	๓๒

การจัดจำพวกชาติพันธุ์ของมนุษย์	๓๕
การจำพวกของมนุษย์ตามลักษณะของผิว	๓๕
การจำพวกของมนุษย์ตามภาษา	๓๖
การครองชีพของมนุษย์	๓๘
การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์	๓๙
การอุตสาหกรรม	๔๐
การค้าขาย	๔๑
แหล่งที่อยู่และการย้ายแหล่งของมนุษย์	๔๒
อารยธรรมของมนุษย์ในสมัยโบราณ	๔๕
อารยธรรมของจีนยุค	๔๖
อารยธรรมของโรมัน	๔๘
อารยธรรมของอียิปต์	๔๙
อารยธรรมของกรีก	๕๐
อารยธรรมของชาวทวีปอเมริกา	๕๑
มนุษย์กับศาสนา	๕๓
ข้อเถียงแห่งศาสนา	๕๓
ความสำคัญและอิทธิพลของศาสนา	๕๔
ศาสนาพราหมณ์	๕๕

หลักศาสนาพราหมณ์	๕๖
วรรณคดีหลักศาสนาพราหมณ์	๕๗
ศาสนาฮินดู	๕๗
พุทธศาสนา	๕๘
คริสต์ศาสนา	๖๑
ศาสนาอิสลาม	๖๔
ลัทธิขงจื๊อ	๖๗
ลัทธิเต๋า	๖๘
ศาสนาซิกข์	๖๙
ประวัติของบุคคลสำคัญ	๗๐
กันต	๗๐
ไมเคิลแอนเจโล	๗๒
กาลิเลโอ	๗๔
คาร์วิน	๗๖
ปาสเตอร์	๗๘
ลิงคอล์น	๘๐
ออร์วเวลล์	๘๓
ฟลอเรนซ์ ในทิงเกิล	๘๕

ภาค ๑

ประวัติศาสตร์ไทย

“ถิ่นเดิมของไทย”

มีเหตุผลเชื่อได้ว่าถิ่นเดิมของไทยอยู่ทางตอนกลางของทวีปเอเชีย บริเวณ
ภาคกลางใต้ในประเทศมองโกเลียปัจจุบัน ต่อมาเมื่อประมาณหกพันปีมานี้ชาติไทย
จึงได้เคลื่อนลงมาและแยกย้ายกันตั้งหลักแหล่งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำชวหฺโห และแยง
ซีเกียงในประเทศจีนปัจจุบันสมัยเดียวกันนี้ชาติจีนยังมหลักแหล่งอยู่ทางตะวันตกของ
ทวีปเอเชียบริเวณทะเลสาบคัสเปียน

อาณาจักรไทยมุง

ชนชาติไทยที่แยกย้ายมาอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำชวหฺโหและแยงซีเกียงได้ตั้งเป็น
บ้านเมืองใหญ่ขึ้น ๓ แคว้น แคว้น ไค้แก่ ลุง อยู่บริเวณต้นแม่น้ำชวหฺโห ปลายอยู่ถึง
มาทางไค้ และเงี้ยวอยู่บริเวณตอนกลางลุ่มแม่น้ำแยงซีเกียง ชนชาติไทยสมัยนั้น
มีความเจริญแล้ว มีภาษาพูดของตนเอง รู้จักการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์
ทั้งสามแคว้นแคว้นรวมเรียกว่า อาณาจักรไทยมุง (คือไทยเมือง หรือ เมืองไทย
ซึ่งแปลว่า มหาประเทศนั่นเอง)

ต่อมาเมื่อราวสามพันปีก่อนพุทธกาล ชาวจีนไค้เคลื่อนย้ายมาทางตะวันออก
และตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำไหว ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำชวหฺโห จนถึง
ราว ๑๗๐๐ ปี ก่อนพุทธศักราช จึงลงมาพบอาณาจักรไทยมุง และเริ่มศึกต่อสู้

มีสัมพันธไมตรีต่อกัน ต่อมาเมื่อราว ๔๐๐ ปีก่อนพุทธกาล พวกทาทาร์ (Tartar) ซึ่งอยู่ทางเหนือขึ้นไปได้เข้ามาบุกรุกแดนไทยและจีน ชาวไทยในนครลงหนภัยอพยพลี้ภัยมารวมกันที่นครป่าและนครเงี้ยว และในสมัยเดียวกันนี้เอง ชาวจีนซึ่งหนีภัยจากพวกทาทาร์ก็ลงมายู่ที่นครป่าและเข้าไปในนครเงี้ยวด้วย

เมื่อชาวจีนเข้ามาอยู่ในเขตไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้น จึงได้เริ่มเบียดเบียนไทยผู้เป็นเจ้าของตน เข้าแย่งการประกอบอาชีพ ชาวไทยได้รับความเดือดร้อน ก็เริ่มอพยพลี้ภัยลงมาทางใต้คือ ต่อมากษัตริย์ราชวงศ์จินของจีนมีอำนาจมากขึ้น จึงยกกองทัพมาตีนครป่าแตกในศตวรรษที่ ๓ แห่งพุทธกาล ชาวไทยก็แยกย้ายกันอพยพหนีลงมาทางใต้เรื่อยมา ส่วนนครเงี้ยวนั้นยังคงเป็นอิสระอยู่ จนถึงศตวรรษที่ ๔ แห่งพุทธกาล จึงยกทัพใหญ่ไปรุกรานตีนครเงี้ยวแตก ชาวไทยในนครเงี้ยวจึงแตกฉานพากันอพยพลี้ภัยลงมาทางใต้สมทบกับพวกที่อพยพลี้ภัยมาครั้งก่อน ๆ

อาณาจักรอ้ายลาว

ชาวไทยที่อพยพลี้ภัยมาทางใต้ก็แยกออกไปเป็นสองพวก พวกหนึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณตะวันตกและตอนใต้ของมณฑลเสฉวนในประเทศจีนปัจจุบัน เรียกว่าไทยยางลาว อีกพวกหนึ่งตั้งอยู่ในมณฑลยูนนานในประเทศจีนปัจจุบันเรียกว่าไทยอ้ายลาว ต่อมาไทยทั้งสองพวกนี้จึงรวมเข้าด้วยกันใน พ.ศ. ๔๒๑ เรียกกันว่าอาณาจักรอ้ายลาว มีราชธานีอยู่ที่นครเพงยา คำว่าลาว หรือ อ้ายลาวนั้น เรียกตามชื่อภูเขาซึ่งอยู่แถบนั้น

ในสมัยขุนเมองซ่งเป็นกษัตริย์ปกครองอาณาจักรอ้ายลาว คณะทูตจีนของกษัตริย์แห่งราชวงศ์ซ่งซึ่งจะไปอินเดีย เกินทางลั่วฉัวเข้ามาในเขตไทย ขณะนั้นไทยก็ขึ้นเป็นไมตรีต่อกัน ไทยเกรงว่าเป็นอุปายของจีนที่จะเข้ามาตีขลุ่ลากล่าว

เพื่อทำลายอาณาจักรไทย ซึ่งเพิ่งรวมกันติดใหม่ ๆ จึงไม่ยอมให้คณะทูตจีนเดินทาง
ผ่าน จีนชักเคืองชกทัพใหญ่มาตีไทยในปี พ.ศ. ๕๔๓ ไทยเพิ่งเริ่มตั้งตัวกำลัง
ยังไม่เข้มแข็งต้านทานไว้ได้จนเพียงปี พ.ศ. ๕๔๖ ก็เสียเมืองแก่นจันทน์ อาณาจักร
อ้ายลาวตกอยู่ในอำนาจของจีนประมาณร้อยปีเศษ จนถึงปี พ.ศ. ๕๕๒ ชุนหวัง
เมืองเวียงจันทน์เป็นเอกราชขึ้นใหม่

ต่อมาในต้นศตวรรษที่ ๗ แห่งพุทธกาลพระเจ้ามัททกษัตริย์จีนแห่งราชวงศ์
ซันตวันออกแต่งตั้งทูตไปสืบพุทธศาสนาในอินเดีย แล้วเผยแพร่เข้ามาในอาณาจักร
ไทย ชุนหลวงเมากษัตริย์ไทยจึงยอมรับนับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย
ในปี พ.ศ. ๖๑๒ เมื่อจีนเห็นไทยยอมรับนับถือพุทธศาสนา ก็เข้าใจว่าไทยยอม
เป็นเมืองขึ้น จึงส่งข้าหลวงมาปกครอง ไทยไม่ยอมให้ข้าหลวงจีนมาอำนาปกครอง
ไทย จึงเกิดรบกันขึ้น จีนส่งกองทัพมาตีไทย ไทยกำลังน้อยกว่าต้านทานไม่ได้
ก็เสียเมืองแก่นจันทน์ในปี พ.ศ. ๖๒๒ ชาวไทยก็แตกหนีอพยพกันลงมาทางใต้ให้พื้น
ถ้ำขึ้น

อาณาจักรน่านเจ้า

พวกไทยที่ยังอยู่ในอาณาจักรอ้ายลาวนั้น ก็ตกอยู่ในอำนาจของจีนตลอดมา
ต่อมาชาวไทยจึงรวบรวมกันตั้งอาณาจักรเล็ก ๆ ขึ้นเป็นอิสระแยกกันอยู่ มีด้วยกัน
ทั้งหมดหกเมือง มีชื่อตามทำนเรกคือ มังชัย เขียวแซ่ ล้างกง เทงเซียง
ซ้าง และ มังเส

ต่อมาในราวศตวรรษที่ ๑๒ แห่งพุทธกาลตรงกับยุคราชวงศ์ถังแห่งประเทศจีน
ผู้ครองนครมั่งคั่งและสามารถมาก พระนามว่า สันจูโล รวบรวมไทยทั้งหกเมือง
เข้าเป็นอาณาจักรเดียวกัน แล้วตั้งราชธานีที่เมืองหนองแส (ตาลู) ทรงทูล
บำรุงบ้านเมืองให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น ชาติไทยรวมเป็นปึกแผ่นเดียวกัน จึงเห็นความ

แนวทางอพยพของชาติไทยจนเข้ามาอยู่ในแหลมอินโดจีนปัจจุบัน แยกไต่เป็น
สองสาย คือไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้สายหนึ่ง และลงมาทางทิศอีกสายหนึ่ง สาย
ที่ไปทางตะวันตกเฉียงใต้นั้นเข้าไปในเขตพม่าจนถึงชายแดนจีนเกีย พวกหนึ่งถึงหลัก
แหล่งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำอิรวดีตอนเหนือในมณฑลฉัสม์ของอินเกียปัจจุบัน อีก
พวกหนึ่งถึงหลักแหล่งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำสาละวินตอนกลาง ซึ่งเป็นคนแกนแคว้น
ล้านนาปัจจุบัน แนวทางอพยพลงมาทางทิศอีกสายหนึ่งนั้นยกตลอดแม่น้ำโขงเป็นสำคัญ
พวกนี้มาหยุดอยู่บริเวณกั้นแคว้นญวนเหนือและตอนเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน
ถึงอาณาจักรเล็ก ๆ เป็นอิสระแยกย้ายกันอยู่ ไก่แก้ว ลีบสองของไทยอยู่ทางเขตหลวง
พระบาง ลีบสองย่นาอยู่ใกล้ขึ้นไปทางเหนือ และหัวพันทั้งห้าทั้งหกอยู่ทางตะวันออก
ติดต่อกับตองเกีย

“ชาติไทยเข้าสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ” ชนชาติพเนเมืองในสุวรรณภูมิ

กั้นแคว้นสุวรรณภูมิหรือแหลมอินโดจีน เป็นพื้นที่อยู่ของชน ๓ ชาติ คือ
ขอม มอญ และ ลาว (หรือละว้า)* ชาติขอมตั้งอยู่ทางตะวันออกของลุ่มแม่น้ำ
โขงตอนใต้ซึ่งเป็นท้องประเทศเขมรปัจจุบัน ชาติมอญอยู่ทางภาคตะวันตกแถบลุ่ม
แม่น้ำสาละวินตลอดถึงอิรวดี ซึ่งเป็นอาณาเขตประเทศพม่าปัจจุบัน ชาติลาวนั้นอยู่
บริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งเป็นอาณาเขตประเทศไทยปัจจุบัน

อาณาเขตของชนชาติละว้านั้นแบ่งการปกครองออกเป็นสามแคว้น แคว้น
ละว้าเหนือมีราชธานีอยู่ที่เมืองเงินยางเหนือเชียงแสนขึ้นไป มีอาณาเขตบริเวณ
ภาคเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน แคว้นละว้ากลางมีราชธานีที่นครพนม มีอาณา

* พวกละว้า เดิมนั้นยังมีอยู่ในท้องที่หลายแห่ง แต่มักอยู่ในบ้านป่าทางภาคพายัพ ซึ่งเรียกว่า พวกลัวะ

เขตบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน และแคว้นละโว้ใต้มี
ราชธานีนครปฐม มีอาณาเขตบริเวณภาคกลางของประเทศไทยปัจจุบัน

เมื่อขอมมีอำนาจมากขึ้น ก็ขยายอาณาเขตเข้ามาในแคว้นละโว้ ในราว
ศตวรรษที่ ๑๔ แห่งพุทธกาลขอมก็ได้ปกครองอาณาจักรละโว้ทั้งหมด ขอมจึงแบ่ง
การปกครองอาณาจักรละโว้ออกเป็นสองภาค ภาคเหนือมีราชธานีเมืองสุโขทัย
และภาคใต้มีราชธานีทละโว้ (ลพบุรี) ส่วนหัวเมืองละโว้ที่อยู่ห่างไกลออกไปมาก
ขอมก็ให้ละโว้ปกครองกันเอง ขึ้นต่อขอมทำนองประเทศราช ราชธานีของขอมนั้น
อยู่ที่นครธม

ชนชาติขอม มีอำนาจเห็นอาณาจักรละโว้ตลอดมาจนถึงราวปลายศตวรรษที่
๑๖ แห่งพุทธกาล ชนชาติพม่าเข้ามามีอำนาจทางเขตมอญ พระเจ้านรุตทกษัตริย์
พม่าปราบปรามมอญไว้ได้ในอำนาจทั้งหมด แล้วยกมารุกรานขอม พม่าเข้า
ครอบครองอาณาเขตละโว้ทั้งหมด ต่อมาอีกนานขอมจึงได้กลับเข้าครอบครอง
ดินแคว้นละโว้อีก

ในระหว่างที่พม่ามามีอำนาจเห็นขอมนี้ ทางตอนเหนือของอาณาจักรละโว้
ชาติไทยได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นหลักแหล่งแล้ว

การขยายตัวของชาติไทย

เมื่อครั้งพระเจ้าฟ้างุ้มแห่งอาณาจักรน่านเจ้าขยายเขตลงมาทางใต้ นั้น ได้
รวบรวมอาณาจักรสิบสองจุไทยเข้าไว้ในอาณาจักรน่านเจ้าด้วย แล้วให้เชื้อพระวงศ์
อยู่ปกครองหัวเมืองแถบและเมืองเข้า ต่อมาพระเจ้าสิริสรนวิศิษฐวงศ์แห่งเมืองแกลงได้
ขยายเขตลงมาทางใต้ซึ่งเป็นอาณาเขตของแคว้นลาวเหนือ แล้วทรงราชธานี
ที่เมืองโยนกเชียงแสน

เมื่อพม่าเข้ามาอำนาจเหนือขอมนั้น อาณาจักรโยนกเชียงแสนก็ตกอยู่ใน
อำนาจของพม่าด้วย แต่พม่ามิได้ตั้งใจจะปกครองบังคับบัญชา เพราะพระเจ้าอนรท
กลับเปลี่ยนพระทัยหันมาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังนั้นต่อมาขอมจึงเริ่มแผ่อำนา
ใหม่ เข้าครอบครองดินแดนลาวอีก ขอมเข้ายึดครองนครโยนกเชียงแสน ในปี
พ.ศ. ๑๖๕๐ พระเจ้าพังคราชซึ่งสืบเชื้อสายมาจากพระเจ้าสิงหนวัติ ถูกเนรเทศ
ไปประทับอยู่เมืองเวียงสัททวง และขอมอยู่ใต้อำนาจขอม

ต่อมาในปี พ.ศ. ๑๖๖๐ พระเจ้าพรหมโอรสพระเจ้าพังคราช ประกาศ
อิสรภาพไม่ยอมเป็นเมืองขึ้นขอมต่อไป นำกองทัพไทยจากเวียงสัททวงเข้ายึดนคร
โยนกเชียงแสนขับไล่ขอมออกจากอาณาเขตไทย ต่อมาพระเจ้าพรหมได้ขยาย
อาณาจักรรวบรวมอาณาเขตหลวงพระบางและเวียงจันทน์ และลงมาทางใต้ถึงเมือง
สระเลียง (คือสุวรรณภิกขุขันธ์)

พระเจ้าพรหมมีพระประสงค์จะปกครองอาณาจักรโยนกเชียงแสนให้มั่นคงไม่ให้
ขอมเข้ารุกรานได้อีก เพราะขอมยังมีอำนาจอยู่ทางลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนใต้ขึ้นไป
จนถึงเมืองสุโขทัย พระองค์จึงทรงราชธานใหม่ท่ามกลางชัยปราการ (ฝ่าย) ซึ่ง
มีคนเป็นอำเภอขนอยู่ ในจังหวัดเชียงใหม่ แล้วให้พระราชบิดาขึ้นไปครองราชย์
ที่นครโยนกเชียงแสน ซึ่งเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นชัยบุรี ให้เชื้อพระวงศ์ปกครองเมืองอีก
สองเมืองคือเมืองชัยนารายณ์ และ เมืองพังกา

ไทยอีกพวกหนึ่งซึ่งเคลื่อนย้ายลงมาจากจีนและเข้าไปตั้งหลักแหล่ง อยู่บริเวณ
ลุ่มแม่น้ำสาละวิน ก็ได้ออกตั้งเป็นอาณาจักรอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขงเรียกว่าไทยใหญ่
จนถึงสมัยพระเจ้าคำพ่ายครองราชย์อยู่ที่เมืองแสนห้วยก็ได้ขยาย อาณาจักรเข้ามา
ในเขตโยนกเชียงแสน ในปี พ.ศ. ๑๗๓๑ ท้าแสนห้วยยกมาตั้งชัยปราการ พระเจ้า

ชัยศรีซึ่งครองราชย์ต่อจากพระเจ้าพรหมคำนทานทัพไทยใหญ่ไม่ไ้ ก็ทิ้งเมืองอพยพลงมาทางใต้ส่วนอีกสามนครนั้นเมื่อคำนทานทัพแสนหัวไม่ไ้ ก็ถอยร่นลงมาทางใต้เช่นเดียวกัน

ไทยในชัยปราการเคลื่อนย้ายลงมาทางตะวันตกของ เมืองสุโขทัยมาตั้งมั่นอยู่ที่เมืองแปบ (อยู่ในเขตจังหวัดกำแพงเพชร) และทยอยลงไปตั้งเมืองนครปฐม และทยอยลงไปตั้งนครศรีธรรมราชก็มี ไทยในชัยบุรีเคลื่อนย้ายลงมาทางตะวันออกของสุโขทัย แล้วไปตั้งมั่นอยู่ที่เมืองบางยาง (หล่มสัก) บริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก ไทยในชัยนาทลงมาอยู่ในแคว้นสุพรรณภูมิของขอมตั้งมั่นชนทเมืองอุทอง ส่วนไทยในพิก้านั้นลงมาอยู่ที่เมืองไทรบุรีศรี (แพร่) ในแคว้นอโยธยาของขอม

เนื่องด้วยเวลานั้นขอมยังมีอำนาจปกครองดินแดนทั่วไทยอพยพลงมาไทยจึงอยู่ในดินแดนเหล่านั้นอย่างผู้อาศัยและยอมอยู่ใต้ อำนาจขอมในทำนอง ประเทศราช แต่อำนาจของขอมลดน้อยลงมากแล้ว จึงเป็นโอกาสให้ไทยได้ตั้งตัวเป็นอิสระขึ้นได้ในสมัยต่อมา

การโค่นอำนาจขอม

ไทยในแคว้นชัยบุรีซึ่งอพยพลงมาจากอาณาจักรโยนกเชียงแสนนั้น แยกย้ายกันมาตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำป่าสัก ในขณะเดียวกันนี้เองอาณาจักรไทยน่านเจ้าทางตอนใต้ของประเทศจีนตกจื้นรุกราน ชาวไทยถูกบีบคั้นมากเข้าก็พากันเคลื่อนย้ายลงมาทางใต้มาสมทบกับพวกที่อพยพลงมาแต่ครั้งก่อนๆ ทำให้ชาวไทยมีกำลังมากขึ้นต่อมาในราวปี พ.ศ. ๑๘๐๐ พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราด (อยู่ในลุ่มแม่น้ำป่าสัก ชาติเป็นเมืองเพชรบูรณ์หรือเมืองศรีเทพ) ก็ยกพ่อขุนบางกลางท่าวเจ้าเมืองบางยาง (หล่มสัก) จึงรวบรวมกำลังจับเป็นกองทัพเข้าตีเมืองสุโขทัยซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านของ

ขอมทางฝ่ายเหนือ ไทยคือเมืองสุโขทัยได้ ชาวไทยจึงพร้อมใจกันตั้งชื่อเมืองขอมข้าง
กลางทางขึ้นเป็นกษัตริย์ไทยครองกรุงสุโขทัย ทรงพระนามว่า ขุนศรีอินทราทิตย์
และประกาศตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้นเป็นอิสระ

ในขณะเดียวกันเองชาวไทยในเขตอื่น ก็กำลังเตรียมตัวหาโอกาสที่จะตั้งตัว
ขึ้นเป็นอิสระจากอำนาจของขอมเหมือนกัน ขุนเมืองรายเจ้าเมืองเงินยาง (โยนก
เชียงแสนเดิม) ขยายเขตลงมาทางใต้ เข้าครองนครชัยปราการเดิม ซึ่งเป็น
นครเชียงราย ขุนเจ้าเมืองทุ่งหัวเป็นใหญ่จนทเมืองพะเยา ขุนสามชนตั้งตัวขึ้นที่
เมืองฉอด (อำเภอแม่สลับปัจจุบัน) ขุนสามชนยกมาตีเมืองตากซึ่งเป็นเมือง
ชายแดนของอาณาจักรสุโขทัย แต่ถูกทัพสุโขทัยตีแตกไป

หลักฐานที่แสดงว่าขอมเคยปกครองดินแดนประเทศไทย

ขอมแผ่อำนาจเข้ามาปกครองดินแดนซึ่งเป็นอาณาจักรประเทศไทยตั้งแต่ราว
ศตวรรษที่ ๑๔ แห่งพุทธกาล มีราชธานีอยู่ที่ลพบุรี (นครธม) ปัจจุบันมี
ร่องรอยเป็นหลักฐานให้สังเกตได้ว่าขอมเคยเข้ามามีอำนาจปกครองอยู่ คือ

๑. ขอมได้สร้างถนนสำหรับเป็นทางคมนาคมระหว่างราชธานีขอมกับเมือง
ต่าง ๆ ในอาณาจักรทวารวดี ถนนนี้แยกเป็นสามสาย สายหนึ่งทำขึ้นไป
ทางช่องเขาผ่านที่ราบสูงตะวันตกเฉียงเหนือของ ประเทศไทย ไปถึง เมืองนครพนม
ซึ่งเป็นราชธานีของแคว้นโคตรบูร สายหนึ่งทำเข้ามาทางภาคตะวันออกของประเทศไทย
ผ่านจังหวัดบุรีรัมย์มาถึงลพบุรี และขึ้นไปทางเหนือถึงสุโขทัย อีกสายหนึ่งทำจาก
ลพบุรีไปทางตะวันตกผ่านเมืองอุททอง นครปฐม จนถึงเพชรบุรี

๒. เมื่อทางไปมาสะดวก ขอมก็ไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ตามเมืองทวารวดี
ขอมไปอยู่ที่ใดก็เกณฑ์ผู้คนพลเมืองสร้างเจดีย์สถานตามแบบอย่างขอม ซึ่งเรา

เรียกว่าปราสาทหิน การก่อสร้างของขอมสมัยนั้นทำด้วยศิลาแลงซึ่งขุดขึ้นมาจาก
 ใต้ดินและทำด้วยหินทรายซึ่งสกัดมาจากภูเขา เช่นที่ปราสาทสามยอดเมืองลพบุรี
 ทวศพระพายหลวงในสุโขทัย และทวศกำแพงแลงในเพชรบุรี สร้างด้วยศิลาแลง
 ส่วนที่สร้างด้วยหินทรายก็มีปราสาทหินทพนาย และทวศพนมวันในจังหวัดนคร
 ราชสีมา เป็นต้น

วัฒนธรรมของชาวจีนที่เคยมาสู่ประเทศไทย

ชาวจีนเคยเข้ามาตั้งภูมิลำเนาในสุวรรณภูมิกว่าสองพันมาแล้ว แนวทางที่
 พวกเขากินทางเข้ามาอยู่ในอาณาเขตสุวรรณภูมิ ทางเหนือแล่นเรือเข้าไปตามแม่น้ำ
 คงคา แล้วขึ้นบกกินทางผ่านพม่าเข้าไปทางภาคเหนือของสิบสองปันนา แล้วเดิน
 ลงมาตามลำน้ำโขงหรือเจ้าพระยาลงมาทางใต้ ทางตะวันตกนั้นชาวจีนเคยแล่นเรือ
 เข้าไปตามลำแม่น้ำสาละวินแล้วขึ้นบกเดินเข้ามาทางแม่สอคมเมืองตาก หรือเข้ามา
 ทางด่านเจดีย์สามองค์ลงมาทางเมืองกาญจนบุรี หรือแล่นเรือจากอินโดจีนมาขึ้นที่เมือง
 มะริดสวนตระนาวศรีเข้ามาทางด่านสิงขรอีกทางหนึ่ง ทางใต้นั้นแล่นเรือมาที่ตะกั่วขา
 (อำเภอหนึ่งในจังหวัดพังงา) แล้วเดินบกเข้ามาทางไชยา (อำเภอหนึ่งในจังหวัด
 สุราษฎร์ธานี) หรือแล่นเรือมาขึ้นที่ไทรบุรีแล้วเดินบกเข้ามาทางเขตตานะอูททาง
 หนึ่ง ชาวจีนเคยขบวนพวกเข้าไปในอาณาจักรขอม โดยแล่นเรือเลียบสมุทรอา
 ชาแล้วเข้ามาทางปากแม่น้ำโขง ชาวจีนเคยที่เข้ามาที่มีความเจริญกว่าชาว
 พม่าเมืองจันทบุรีเป็นผู้ปกครอง และถ่ายทอดวัฒนธรรมต่างๆ ให้แก่ชาวพม่าเมือง

วัฒนธรรมของชาวจีนเคยท่นามาเผยแพร่ในสุวรรณภูมินั้น ใกล้เคียงวัฒนธรรม
 ทางศาสนา ทางศิลปกรรม และอักษรศาสตร์ เป็นสำคัญ

๑. ทางศาสนา ชาวอินเดียได้นำพุทธศาสนามาประดิษฐานก่อน คือเมื่อ
 ราวศตวรรษที่ ๓ แห่งพุทธกาล พระเจ้าโคกมหาราชแห่งอินเดีย ได้ส่งทูตไป
 เผยแพร่พุทธศาสนาทั่วทั้งทวีปเอเชีย ออฟริกา และยุโรป พระภิกษุสององค์ซึ่งเข้
 มหิวนำมาเผยแผ่พุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ คือพระโสณเถระกับพระอุตตรเถระ
 มาตั้งสอนที่นครปฐมเป็นเหตุให้พวกมอญเชื่อว่าและขอมเลื่อมใสในพุทธศาสนา
 มากขึ้น ต่อมาพวกอินเดียที่นับถือศาสนาพราหมณ์ นับถือพระอิศวรพระนารายณ์
 ได้เข้ามาอยู่ในอาณาจักรขอมและมีอำนาจปกครองบ้านเมือง ศาสนาพราหมณ์จึง
 แพร่หลายทั่วไปในเขตที่ขอมมีอำนาจ

๒. ทางศิลปกรรม วิชาช่างต่าง ๆ ที่อินเดียนำมาเผยแพร่ในครั้งนั้นที่
 สำคัญคือการก่อสร้าง เพราะปรากฏว่ามีพระพุทธรูปใหญ่ ๆ น้อยอยู่หลายแห่ง เช่น
 พระปฐมเจดีย์พระพุทธรูป และรอยพระพุทธรูป เป็นต้น

๓. ทางอักษรศาสตร์ ชาวอินเดียมาตั้งภูมิลำเนาในเขตมอญ ได้เป็นครู
 ของชาวพื้นเมืองด้วย หนังสือเขียนอักษรกันเขียนแบบอินเดีย ตามหลักฐานที่จารึก
 ของพระปฐมเจดีย์ เป็นตัวอักษรที่ใสก้นในอินเดียฝ่ายใต้ เรียกว่าอักษรคุนด
 ต่อมาภายหลังอักษรคุนดนั้นชาวพื้นเมืองได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขมาใช้เป็นอักษรมอญ
 และอักษรขอม เมื่อพวกไทยอพยพลงมาในเขตสุวรรณภูมิ ก็คงใช้อักษรไทยที่ได้อ
 แขนมาจากมอญ ต่อมาเมื่อขอมแผ่อำนาจเข้าครอบครองดินแดนนี้ ไทยได้ศึกษา
 อักษรขอม จึงแปลงตัวอักษรเดิมมาเป็นรูปคล้ายอักษรขอม แต่เมื่อกรุงสุโขทัย
 ประกาศเป็นอิสระชนแล้ว ไทยคงเลิกใช้อักษรขอม กลับไปใช้อักษรไทยแบบมอญ
 อีก จนต่อมาชนวนคำแห่งใดก็เปลี่ยนแปลงให้สะดวกในการเขียนเป็นอักษรสำหรับไทย
 ขึ้นโดยเฉพาะ

“สมัยกรุงสุโขทัย”

รัชสมัยขุนรามคำแหงมหาราช

เมื่อสิ้นรัชสมัยขุนศรีอินทราทิตย์ ขุนบาลเมืองไธสงค์ใหญ่ได้ครองราชย์
ต่อมา จนสวรรคตลงเมื่อ พ.ศ. ๑๘๒๐ ขุนรามคำแหงไธสงค์เล็กจึงขึ้น
ครองราชย์ต่อมา ขณะที่ขุนรามคำแหงขึ้นครองราชย์นั้น อาณาจักรสุโขทัยมีอาณา
เขตบริเวณรอบ ๆ เมืองสุโขทัยเท่านั้น ทางเหนือชนเมืองรายมีอำนาจมากจนขยาย
อาณาเขตลงมาถึงเมืองลำปาง ขุนรามคำแหงไม่ต้องการเป็นศัตรูกับพวกไทยด้วยกัน
เพราะพระองค์มีนโยบายที่จะปราบขอมซึ่งยังมีอำนาจมากอยู่ทางตอนใต้ ทรงเห็นว่า
เวลานั้นพวกมอญโกล้อมอำนาจมาก ได้ปกครองดินแดนในและรุกรานไทยนานเข้า
ซึ่งอาจมารุกรานสุโขทัยต่อไปอีกก็เป็นได้ พระองค์จึงทรงปราบปรามมอญเป็นการเป็น
ศัตรูกับขุนเมืองราย กล่าวกันว่าพระองค์ได้เข้าไปช่วยเหลืเลือกที่สร้างเมืองเชียงใหม่
ให้เป็นราชธานีของขุนเมืองรายด้วย ในรัชกาลของพระองค์จำเป็นต้องขยายอาณาเขต
มาทางแกนพม่า แต่เกรงว่าสุโขทัยจะได้รับความช่วยเหลือพม่า ใน พ.ศ. ๑๘๒๕
พระเจ้าสุริยวงศา ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์หงวน (ญี่โฮลชาน) จึงแต่งทูตมา
เจริญทางไมตรีกับไทย ซึ่งตรงกับพระราชประสงค์ของขุนรามคำแหงอยู่แล้ว จึง
ยอมรบเป็นไมตรีกับกัน

การขยายอาณาเขต

เมื่อทรงหาวิธีไม่ให้เกิดศัตรูขึ้นทางภาคเหนือได้แล้ว ขุนรามคำแหงก็เริ่มหาวิธี
ขยายเขตกรุงสุโขทัยออกไป ทรงสนับสนุนให้มะกะโทเป็นใหญ่ขึ้นทางมอญ และ
พระราชทานนามว่า “พระเจ้าพาวัว” หัวเมืองมอญถูกลดไปถึงหงสาวดีจนเข้า

เป็นประเทศราชของสุโขทัย แล้วทรงขยายเขตไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ ไกลเมือง
น่าน หลวงพระบางและเวียงจันทน์มาไว้ในอำนาจ ต่อมาก็ขยายอำนาจลงมาในแถบ
ขอบไกลเมืองลพบุรีเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๘๓๒

ส่วนไทยพวกอื่น ๆ ที่อยู่ใต้สุโขทัยลงมา คืออุททอง ไทรทอง และนคร
ศรีธรรมราชนั้น เมื่อเห็นว่าสุโขทัยเข้มแข็งขึ้น และมีนโยบายรวมชาติไทยเข้าด้วยกัน
ก็ยอมมีรัชบัลลังก์ให้อยู่ในอาณาการเดียวกัน เหมือนกับพวกพม่าในวงศ์ญาติ
เดียวกัน ไม่ต้องการรบพุ่ง กันนั้นอาณาเขตสุโขทัยทางใต้จึงตลอดแหลมมลายู
ถึงเมืองมะละกาและเมืองยะโฮร์

การส่งเสริมการอุตสาหกรรมและพาณิชย์กรรม

เมื่อกรุงสุโขทัยเป็นไมตรีกับจีนแล้ว ชนรามาค้าแห่งก็ได้เสด็จประพาสเมืองจีน
ถึงสองครั้ง คือในปี พ.ศ. ๑๘๓๗ และในปี พ.ศ. ๑๘๔๓ การเสด็จทั้งสอง
ครั้งนั้นเป็นการเชื่อมพันธ์ไมตรีกับจีนและเพื่อประโยชน์ในทางการค้า ทรงนำความ
เจริญในทางอุตสาหกรรมของจีนมาสู่ไทย ด้วยการนำช่างจีนมาทำเครื่องถ้วยชาม
ทั้งเผาเผาชนที่สุโขทัยและศรีสัชนาลัย (สวรรคโลก) การทำเครื่องถ้วยชามนี้
ทำเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ถึงกับส่งไปขายประเทศใกล้เคียง เครื่องถ้วยชามที่ทำสมัย
สุโขทัยนั้นยังเรียกกันว่าเครื่องสังกะโลก มีเก็บไว้เป็นตัวอย่างที่พิพิธภัณฑ์
สถานแห่งชาติ

ในด้านการค้า พระองค์โปรดให้เลิกภาษีอากรและรังคอบ เพื่อให้คนติดต่อ
ค้าขายกันได้สะดวก

การประดิษฐ์แบบอักษรไทย

ชาวอินเเดียพวกแรกที่เข้ามาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในแหลมอินโดจีน ได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่ชาวพื้นเมือง ได้แก่ทางศาสนา ทางศิลปกรรม และทางอักษรศาสตร์ เป็นต้น พวกมอญและขอมได้ดัดแปลงอักษรอินเเดียมาใช้ในอาณาเขตของตน ก่อนสมัยที่ไทยจะได้พยพลงมาจากทางเหนือ

เมื่อชาวไทยอพยพลงมาจากดินเดิม มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่ติดกับอาณาเขตของมอญก็ได้อักษรตามแบบมอญ ต่อมาเมื่อขอมมีอำนาจแผ่มาถึงแดนไทยและมีอำนาจปกครองไทย ไทยก็หันไปนิยมใช้อักษรขอม และยังเมื่อชาวไทยอพยพลงมาจากที่เข้ามาอยู่ในเขตขอมยิ่งขึ้น ภาษาขอมก็ใช้กันแพร่หลายมากขึ้น

เมื่อไทยประกาศตั้งกรุงสุโขทัยเป็นอิสระขึ้นแล้ว ก็คงจะเลิกใช้อักษรขอมหันกลับมาใช้อักษรไทยตามแบบมอญอีก ขุนรามคำแหงทรงพระราชดำริเห็นว่าอักษรไทยแบบมอญไม่สะดวกแก่การเขียนภาษาไทย และจะใช้อักษรขอมก็ไม่สมควร จึงทรงดัดแปลงอักษรขอมให้เขียนได้ง่ายเข้าเป็นอักษรไทยโดยเฉพาะ แต่รูปลักษณะตัวอักษรยังคงคล้ายคลึงกับอักษรขอม

อักษรขอมนั้น สระอิ สระอู เขียนไว้ข้างบนพยัญชนะ สระอุ สระอู ไว้ข้างล่าง ขุนรามคำแหงให้เปลี่ยนไปเขียนบรรทัดเดียวกับพยัญชนะ แต่ไว้ข้างหน้า อักษรขอมและอักษรมอญนั้นไม่มีเครื่องหมายวรรณยุกต์ใช้ ครั้งแรกเมื่อไทยเอามาใช้จึงไม่สะดวกออกเสียงไม่ใกล้ชิดกับเสียงพูดของไทย ขุนรามคำแหงจึงดัดเครื่องหมายวรรณยุกต์ขึ้นเพื่อใช้บังคับอักษรเป็นเครื่องหมายให้ออกเสียงใกล้ชิดกับเสียง ใช้เขียนข้างบนพยัญชนะ วรรณยุกต์สมัยขุนรามคำแหงนั้นมีสองรูป คือ 'เสียงเอก และ 'เสียงโท

การเปลี่ยนแปลงแก้ไขตัวอักษรอันใช้เป็นแบบไทยโดยเฉพาะเช่นนี้ ชาวไทย
ซึ่งอยู่ทางใต้ลงมาเห็นว่าก้และขอมัวไปใช้กันหมด แต่ต่อมาวิชาเรียงสระอึและอู
กลับไว้อ้างบนและข้างล่างพยัญชนะตามแบบขอมอีก อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ต่อมาขุนรามคำแหงจึงโปรดให้จารึกเรื่องราวของพระองค์ลงในแผ่นศิลาเป็นตัว
อักษรแบบใหม่ทบทวนอีกครั้งหนึ่ง หลักศิลาจารึกนั้นเป็นหลักฐานสำคัญทางประวัติศาสตร์
ให้รู้เรื่องราวความเป็นไปของชาติไทยสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

การบำรุงพระพุทธศาสนา

เมื่อชาติไทยอพยพลงมาอยู่ในดินแดนแหลมอินโดจีน ก็ได้รับนับถือพุทธศาสนา
ตามแบบอย่างมอญและขอม ต่อมาราวศักราชที่ ๑๗ แห่งพุทธกาล พระเจ้าปรัก
กรมพาท ผู้ครองประเทศลังกาทรงพนมพระพุทธรูปให้มระเบียบแบบแผนเป็นหลัก
เกี่ยวกัน เป็นเหตุให้พุทธศาสนารุ่งเรืองขึ้นในลังกา เป็นอันก่อกำเนิดขึ้นที่เรียกว่า
ลัทธิลังกาวงศ์ ภิกษุสงฆ์จากประเทศใกล้เคียงจึงไปบวชเรียนตามลัทธินี้ ภิกษุสงฆ์
ไทยซึ่งไปบวชเรียนตามลัทธิลังกาวงศ์ก็กลับมาเผยแผ่กันครั้งคราว เมื่อ
ขุนรามคำแหงเสด็จไปยังเมืองนครศรีธรรมราช เห็นพระภิกษุสงฆ์พวกนี้ปฏิบัติธรรม
เคร่งครัดและรอบรู้พระธรรมวินัย ก็ทรงเลื่อมใสทรงนิมนต์ให้มาเป็นสังฆราช
ทั้งคณะชนทกรุงสุโขทัย ต่อมาทรงตั้งคฤหาสน์ไว้ที่พระพุทธรูปซึ่งมาประดิษฐาน
ไว้ในกรุงสุโขทัย

รัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท)

เมื่อสิ้นรัชสมัยขุนรามคำแหงในปี พ.ศ. ๑๘๖๐ แล้วพระเจ้าเลอไทครอง
ราชย์ต่อมาได้ ๓๖ ปี ก็สวรรคต พระเจ้าลิไทขึ้นครองราชย์เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๙๗
ซึ่งเรียกพระนามโดยย่อว่า พระมหาธรรมราชาที่ ๑

พระมหาธรรมราชาลิไททรงใ้พระทัยในทางบำรุงบ้านเมืองภายในมากกว่าการขยายอาณาเขตหรือการสงคราม ทรงก่อสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ขึ้นหลายอย่าง เช่น สร้างถนนหลวงตั้งแต่เมืองสวรรคโลกผ่านสุโขทัยไปถึงกำแพงเพชร ซึ่งเรียกต่อมาว่าถนนพระร่วง โปรดให้ซ่อมแซมบูรณะเมืองสองแคว (พิษณุโลก) และเมืองนครชุม (กำแพงเพชร) เป็นต้น นอกจากนี้ยังทรงส่งเสริมทางศาสนา ทางศิลปกรรมและวรรณกรรม ทำให้ชาติไทยรุ่งเรืองขึ้น

ทางศาสนา

พระมหาธรรมราชาลิไททรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนามากถึงขั้นวางใจมาก ทรงอาราธนาพระสงฆ์จากลังกาเข้ามาเป็นสังฆราช ณ กรุงสุโขทัย สร้างพระอารามให้อยู่ทั่วทุกบ้านแล้ว ทรงแบ่งพระภิกษุสงฆ์ออกเป็นสองฝ่าย คือฝ่ายคามวาสี กับฝ่ายธรรมาวาสี ส่งฝ่ายคามวาสีให้แก่พระภิกษุที่เล่าเรียนพระไตรปิฎกอันเป็นพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์แล้วนำไปเทศนาสั่งสอนอบรมประชาชน ส่วนสงฆ์ฝ่ายธรรมาวาสีนั้นโปรดให้แบ่งพระภิกษุที่เล่าเรียนทางวิปัสสนาธุระ คือบำเพ็ญภาวนาอยู่ตามบ้านนอกเมืองซึ่งเป็นที่สงบ เพื่อเป็นการชักเกล้าจิตใจให้ผ่องใส และอุทิศไปในที่ต่าง ๆ

พระมหาธรรมราชาลิไททรงเลื่อมใสในทางพระพุทธศาสนามากถึงกับเสด็จออกผนวชอยู่คราวหนึ่ง ซึ่งเป็นแบบอย่างของการบวชชั่วคราวของชาวไทยมาจนบัดนี้

ทางศิลปกรรมและวรรณกรรม

การศิลปกรรมของไทยทางช่วงหลังพระพุทธรูปรุ่งเรืองมาก พระพุทธรูปที่สำคัญ ๆ และงดงามที่สุด ได้สร้างขึ้นในสมัยนี้ เช่น พระศรีศากยมุนี (เวฬุวนาประดิษฐานอยู่ที่วัดสุทัศน์) พระพุทธชินราช (วัดพระศรีมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก)

และพระพุทธชินสีห์ (วัดบวรนิเวศ) พระพุทธรูปปางกัณฑ์วันเป็นพระพุทธรูปสำคัญ
ของประเทศไทย

พระมหาธรรมราชาลิไททรงพระราชนิพนธ์เรื่องไตรภูมิพระร่วง ซึ่งนับได้ว่าเป็นวรรณกรรมเรื่องแรกของไทย (นอกจากหลักศิลาจารึกของขุนรามคำแหง) ไตรภูมิพระร่วงเป็นทรวมข้อความ ซึ่งเป็นความรู้อันเป็นโลกในสมัยโบราณตามแบบอินเดีย นอกจากนั้นในรัชกาลนี้มีกวีผู้หนึ่งชื่อนางนพมาศ แต่งหนังสือขึ้นเรื่องหนึ่งซึ่งได้ชื่อต่อมาภายหลังว่าเรื่องนางนพมาศหรือคำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ เป็นหนังสือแสดงเรื่องโบราณอันเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีกรุงสุโขทัย

ต้นสนับกรุงสุโขทัย

อาณาจักรสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองในรัชสมัยขุนรามคำแหง แต่พอสิ้นสมัยพระองค์แล้วเมืองประเทศราชซึ่งขึ้นต่อกรุงสุโขทัย เช่น มอญ น่าน เวียงจันทน์ และนครศรีธรรมราชต่างแยกเป็นอิสระ พระเจ้าแสนเมืองมิ่งซึ่งเป็นใหญ่ขึ้นทางเมืองมอญยกมาชิงเอาเมืองทวายและตะนาวศรีไป ทางใต้พระรามัญก็ต่อทงก็ประกาศตั้งกรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นอิสระ และยกไปตีเมืองทวายและตะนาวศรีกลับมาขึ้นแก่ศรีอยุธยา พระมหาธรรมราชาลิไททรงทูลขอร้องอาณาจักรให้มาขึ้นอยู่ใต้ตลอศรีสุทนต์ แต่พอสิ้นสมัยพระองค์แล้ว พระมหาธรรมราชาที่ ๒ (โสมน้อย) ราชโอรสขึ้นเป็นกษัตริย์ปกครองสุโขทัย ก็ได้ทำสงครามรบพุ่งกับพระบรมราชาที่ ๑ (พระเจ้า) แห่งกรุงศรีอยุธยาเมื่อราว พ.ศ. ๑๙๒๐ แต่ฝ่ายแพ้ลง อาณาจักรสุโขทัยก็สิ้นอิสรภาพทุกมาอยู่ใต้อำนาจกรุงศรีอยุธยาตั้งแต่นั้นมา

“สมัยกรุงศรีอยุธยา”

การตั้งอาณาจักรศรีอยุธยา

เมื่ออาณาจักรโยนกเชียงแสนเสียแก่ไทยใหญ่แล้ว ชาวไทยในชัยปราการ ชัยบุรี ชัยนารายณ์ และพังค้ำ ก็ทิ้งเมืองหนีลงมาทางใต้ ในระหว่างระยะเวลาที่ไทยชัยบุรีตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้นนั้น ชาวไทยอีกสามพวกก็ตั้งเป็นหลักแหล่งมั่นคงขึ้น คือพวกชัยนารายณ์ตั้งมั่นชนบทเมืองอุทอง พวกชัยปราการลงไปยังอำนาจอัยทางใต้ ตั้งเป็นอาณาจักรศรีธรรมราช มีราชธานีที่นครศรีธรรมราช และพวกพังค้ำตั้งมั่นอยู่ที่เมืองไตรตรึงศ์ ในสมัยที่ชนนารามคำแหงมีอำนาจขึ้นในกรุงสุโขทัยนั้น ไทยอีกสามพวกก็เห็นว่าเป็นชาติไทยสืบเชื้อสายเดียวกันมา จึงยอมรวมเข้าอยู่ในอาณาจักรสุโขทัย

พระเจ้าศรีธรรมราช ซึ่งครองราชย์อยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช มีโอรสองค์หนึ่ง คือพระเจ้าสุริยชัย ซึ่งต่อมาได้อภิเษกกับธิดาองค์เดียวของพระเจ้าไตรตรึงศ์ เมื่อพระเจ้าสุริยธรรมราชและพระเจ้าไตรตรึงศ์สวรรคตลง พระเจ้าสุริยชัยก็ได้ครองนครศรีธรรมราชและไตรตรึงศ์ พระเจ้าสุริยชัยมีโอรสองค์หนึ่งพระนามว่า “ราม” กล่าวกันว่าชนนารามคำแหงพระราชทานนามให้เมื่อคราวเสด็จนครศรีธรรมราช เมื่อเจ้ารามเจริญวัยขึ้น ก็ได้อภิเษกกับธิดาเจ้าเมืองอุทอง และมาประทับอยู่กับพระชายาที่เมืองอุทอง เจ้ารามเป็นผู้มีความสามารถมาก ยกทัพไปตีทวายและตะนาวศรีซึ่งมอญมาซึ่งเขาไปจากสุโขทัยในรัชสมัยพระเจ้าเลอไทกกลับมาเป็นของไทยตามเดิม ต่อมาเจ้ารามก็ได้เป็นพระเจ้าอุทองแทนพระบิดาของพระชายา ต่อมาอีกไม่นานพระเจ้าสุริยธรรมราช พระเจ้าอุทองก็ได้ยกปกครองอาณาจักรทั้งสามคือ นครศรีธรรมราช อุทอง และไตรตรึงศ์

เมื่อพระเจ้าอู่ทองได้ครองเขตทั้งสามแล้วก็ยังคงตั้งราชธานีอยู่ที่เมืองอู่ทอง ต่อมาลำแม่น้ำใหญ่เปลี่ยนทางเดิน ทำให้เมืองอู่ทองเกิดกันการน้ำ เป็นเหตุให้มิเหมาะใช้ชุกชุมจนเกิดโรคระบาดผู้คนล้มตายเป็นอันมาก ต้องหาทำเลที่ตั้งเมืองใหม่ พระเจ้าอู่ทองทรงเห็นว่าเมืองอโยธยาซึ่งเป็นเมืองเก่าของขอม มีภูมิประเทศเหมาะที่จะเป็นศูนย์กลางของการปกครอง เพราะเป็นที่รวมของแม่น้ำหลายสายและไปมาติดต่อทางทะเลได้สะดวก จึงให้ย้ายราชธานีจากเมืองอู่ทองมาตั้งที่อโยธยาเมื่อราว พ.ศ. ๑๘๘๐

พระเจ้าอู่ทองเห็นว่าอำนาจของสุโขทัยเริ่มทรุดโทรมลง เช่นเสียทวายและท่งนาครีแก่มอญ ได้โอกาสที่รวบรวมชาวไทยทางฝ่ายใต้ให้เป็นอาณาจักรอิสระขึ้น จึงเริ่มก่อสร้างเมืองที่ย้ายมาใหม่ให้เรียบร้อย โปรดให้สร้างพระราชวังขึ้นที่ริมหนองโสน (วังพระราม) แล้วประกาศตั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นอิสระ เมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๓ แล้วทำพิธีราชาภิเษกทรงพระนามว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ชื่อนานนามราชธานีว่า “กรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา”

กรุงศรีอยุธยาขยายอาณาเขต

การปราบขอม

เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงประกาศตั้งกรุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นอิสระแล้ว พระองค์ไม่ประสงค์จะก่อศัตรุนั้น จึงเป็นไมตรีกับขอม ต่อมาขอมกลับไปติดต่อกับสุโขทัย กิติกเทวีเริ่มการจะมาตีกรุงศรีอยุธยา ในปี พ.ศ. ๑๘๘๕ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงจึงโปรดให้กองทัพยกไปตีกรุงกัมพูชา ขอมสู้ไม่ได้ก็เสียเมืองแก่ไทย

เหตุการณ์ที่ติดต่อกับสุโขทัย

ในปี พ.ศ. ๑๘๙๗ กรุงสุโขทัยขึ้นสมัยพระเจ้าเลอไท ราชโอรสขององค์
องค์หนึ่งครองศรีวิชนาลัย (สุวรรณโลก) อีกองค์หนึ่งครองซากังราว (กำแพงเพชร)
เกิดแย่งราชสมบัติกัน พระรามาริษย์ของจึงโปรดให้พระบรมราชา (พระเจ้า) พ
พระมหาสุโขทัยของทพชนไปยึดเมืองชัยนาท ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านของกรุงสุโขทัย
ครั้นเมื่อโอรสของพระเจ้าเลอไทองค์ที่ครองศรีวิชนาลัยได้ขึ้นครองกรุงสุโขทัยเป็น
พระมหาธรรมราชาธิราช ก็แต่งทูตมาเจรจาทางไมตรี พระรามาริษย์ของก็คืนเมือง
ชัยนาทให้ กรุงศรีอยุธยากับกรุงสุโขทัยก็เป็นไมตรีกันตลอดรัชกาล

เมื่อสิ้นรัชสมัยสมเด็จพระรามาริษย์ของ พระบรมราชา (พระเจ้า) ได้รับ
ราชสมบัติต่อมา จึงยกทัพขึ้นไปยึดเมืองซากังราวในปี พ.ศ. ๑๙๑๕ แต่พระ
มหาธรรมราชาธิราชที่ตำแหน่งไท่ไท่ แม้พระบรมราชาจะยกขึ้นไปอีกสองครั้งก็สู้สุโขทัย
ไม่ได้ จนสิ้นรัชกาลพระมหาธรรมราชาธิราช พระเจ้าโสมนัสได้รับราชสมบัติต่อมา
เป็นพระมหาธรรมราชาที่ ๒ กำลังของสุโขทัยอ่อนแอลง พระบรมราชาจึงยกทัพ
ขึ้นไปยึดเมืองซากังราวได้ในปี พ.ศ. ๑๙๒๑ อาณาจักรสุโขทัยก็เสียแก่ศรีอยุธยา
พระบรมราชาแบ่งอาณาเขตสุโขทัยออกเป็นสองส่วน ให้พระยาอภัยภูธรครอง
เมืองซากังราวขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาโดยตรง และให้พระมหาธรรมราชาโสมนัสไท
ครองเมืองสองแคว (พิษณุโลก) ขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยาอย่างประเทศราช

ในสมัยพระบรมราชาที่ ๒ (สามพระยา) ทางอาณาเขตสุโขทัยเดิมซึ่งแบ่ง
เป็นสองส่วนนั้น ขาคผู้ปกครอง พระองค์จึงรวมทั้งสองเข้าด้วยกัน แล้วให้ราชโอรสไป
อยู่ปกครองที่พิษณุโลก เมืองพิษณุโลกจึงเป็นเมืองสำคัญฝ่ายเหนือตั้งแต่บัดนั้นมา

ลักษณะการปกครองของไทยสมัยโบราณ

สมัยกรุงสุโขทัย

ในสมัยขุนรามคำแหง การปกครองถือเอาการขึ้นกันประเทศเป็นหลักสำคัญ จึงทรงจัดวางระเบียบการปกครองอย่างทหาร พลเมืองทุกคนเวลาขึ้นเมืองอยู่ในยามสงบ ต่างก็ทำมาหากินอย่างพลเรือน แต่เวลาศึกสงคราม ก็กระเกณฑ์กันเป็นกองทัพอย่างทหาร พลเมืองที่เป็นชายฉกรรจ์ถือว่าเป็นทหารของประเทศ พระมหากษัตริย์เป็นจอมทัพ ข้าราชการเป็นแม่ทัพนายกองลงกลดลั่นลงมาตามลำดับ

ระเบียบราชการบริหารราชอาณาจักรนั้น จัดแบ่งออกเป็นสามส่วน คือ

หัวเมืองชั้นใน พระมหากษัตริย์ทรงอำนวยการปกครองโดยตรง กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี มีหัวเมืองชั้นในรายรอบเป็นปริมณฑล ได้แก่ เมืองศรีสัชนาลัย เมืองสระหลวง (พิจิตร) เมืองสองแคว (พิษณุโลก) เมืองทุ่งยั้ง (อยู่ในจังหวัดอุตรดิตถ์) เมืองพระบาง (นครสวรรค์) เมืองคณฑี (อยู่ในเขตจังหวัดกำแพงเพชร) ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านล้อมราชธานีไว้สนิท ทำให้รวมกำลังขึ้นกับพระนครได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว เวลาถึงสงครามกำลังทั้งราชธานีและเมืองที่รายรอบรวมกันเป็นกองทัพหลวง สำหรับเมืองศรีสัชนาลัยนั้นเป็นเมืองพระมหาอุปราช ตำแหน่งแม่ทัพหน้า ยกศึกสงครามด้วยราชธานีอีกแห่งหนึ่ง

หัวเมืองชั้นนอก เป็นเมืองใหญ่อยู่ทางไกลราชธานีออกไป เรียกว่า เมืองพระยามหานคร เมืองหนึ่ง ๆ มีเมืองเล็ก ๆ ขึ้นมาข้างน้อยข้าง มีขุนนางผู้ใหญ่หรือเจ้าไปทำการปกครองมียศเสมอขุนนางพล หัวเมืองชั้นนอกเหล่านี้ได้แก่ เมืองแพรวอของ ราชบุรี เพชรบุรี กระบี่ศรี แพร่ เพชรบูรณ์ และศรีเทพ เวลาเกิดศึกสงคราม ราษฎรในเมืองพระยามหานครหนึ่ง ๆ รวมกันเข้าเป็นกองพล

เมืองประเทศราช เป็นเมืองชายพระราชอาณาเขต มีคนต่างคำวปะปนอยู่
มาก ไทแก่นนครศรีธรรมราช มะละกา ยะโฮร์ ทวาย เมะตะมะ หงสาวดี
น่าน เชา (หลวงพระบาง) เวียงคำ และเวียงจันทน์ หัวเมืองเหล่านี้ให้เจ้านาย
ชาวพื้นเมืองปกครองตนเอง แต่ต้องส่งบรรณาการทุกปี และเมื่อเวลามีศึกต้อง
เกณฑ์ทหารยกกองทัพมาช่วย

ความเป็นอยู่ของราษฎรในกรุงสุโขทัย ได้รับการเอาใจใส่ดูแลอย่างดียิ่ง
ราษฎรทำมาค้าขายได้โดยเสรี ไม่ต้องเสียภาษีอากร ผู้ใดมีเรื่องทุกข์ร้อนจะกราบ
ทูลร้องเรียน ก็ให้ต้นกระดังงาโปรกให้แขวนไว้ที่ประตูพระราชวัง พระเจ้าแผ่นดิน
ทรงตัดสินความด้วยความยุติธรรม พระองค์ทรงปกครองราษฎรเหมือนบิดาปกครอง
บุตร สมัยนั้นจึงเรียกพระเจ้าแผ่นดินว่า "พ่อเมือง"

สมัยกรุงศรีอยุธยา

ไทยศรีอยุธยาเกิดจากขอมได้ชื่อกว่าไทยสุโขทัย จึงรับเอาวัฒนธรรม
ขนบธรรมเนียมและวิธีการปกครองของขอมมาใช้ กำหนดตามแบบสุโขทัยและขอม
ผสมกัน ในแผ่นดินพระรามาธิบดีที่ทอง ทรงจัดระเบียบการปกครองแบบทหาร
เช่นเดียวกับสุโขทัย แบ่งออกเป็นหัวเมืองชั้นใน หัวเมืองชั้นนอก หัวเมือง
พระยามหานคร และเมืองประเทศราช หัวเมืองชั้นในได้แก่สุพรรณบุรี ลพบุรี
นครนายก และพระประแดง เมืองปราจีนบุรี เมืองพระรถ (ภายหลังเรียกเมือง
พนัสนิคม) เมืองชลบุรี เพชรบุรี ราชบุรี เมืองนครอินทร์ เมืองสิงห์ เมือง
แพรว (ภายหลังเรียกว่าเมืองสระบุรี) หัวเมืองชั้นนอกได้แก่ ไคราชบุรี (นครราช
สีมา) จันทบุรี ไซยา นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา ตะนาวศรี ทวาย และ
เชียงใหม่ ส่วนเมืองประเทศราชได้แก่ มะละกา ยะโฮร์ ขางที่ระมิงกรัมพูชาด้วย

การปกครองส่วนกลางนั้น พระรามาธิบดีผู้ครองทรงตั้งเจ้าหน้าทีปกครองชั้น
 ต่ำตามแบบเขมร เรียกว่าคุดสมภัก ไก่แก้ว ขุนเวียง หรือขุนเมือง มีหน้าที่
 ปกครองท้องที่ ดูแลราษฎรให้เป็นปรกติสุข ปรวาชปรามโจรผู้ร้ายและลงโทษผู้กระทำ
 ผิด ขุนวัง เป็นหัวหน้าในราชสำนัก และมีหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีความของ
 ราษฎร ขุนคลัง รับผิดชอบเงินและรักษาสถประโยชน์ของแผ่นดิน ขุนนา มี
 หน้าที่ดูแลการทำไร่ทำนาของราษฎร และรักษาเสบียงอาหารไว้สำหรับใช้ในราชการ

การแก้ไขวิธีการปกครองในสมัยพระบรมไตรโลกนาถ

พระบรมไตรโลกนาถทรงแก้ไขวิธีการปกครองส่วนกลางให้เหมาะ สมยิ่งขึ้น
ทรงแยกระเบียบราชการออกเป็นฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน ฝ่ายทหารมีสมุหกลา-
โหมเป็นหัวหน้า ฝ่ายพลเรือนมีสมุหนายกเป็นหัวหน้า ให้เจ้ากระทรวงทั้ง ๔ เป็น
ตุลาการรองลงมา คือกรมเมืองหรือกรมเวียงเรียกว่านครบาล กรมวังเรียกว่า
ธรรมาธิการ กรมคลังเรียกว่าโกษาธิบดี และกรมนาเรียกว่าเกษตรธิการ

การปกครองส่วนภูมิภาคนั้น ทรงปรับปรุงเสียใหม่ สำหรับหัวเมืองชั้นในซึ่ง
เจ้าหนาทในกรุงยังคงอยู่ชดช้อยออกไปถึง ก็ใหม่แต่กรมการฝอยเรียกว่าเจ้าเมืองแพ่ง
และก็มีมาตรา มีเจ้าเมืองเป็นหัวหน้าปกครองแต่เป็นข้าราชการฝอย ส่วน
หัวเมืองชั้นนอกก็กำหนดเป็นเมืองเอก โท ตร จัตวา มีเจ้าเมืองกรมการครบตาม
ตำแหน่งทุกสมณ เจ้าเมืองเป็นเจ้าหรือข้าราชการผู้ใหญ่

นอกจากนั้นทรงเกลียดชังชาวต่างชาติเป็นพระยา พระ หลวง ชน หมื่น พัน และทนาย แล้ววางตำแหน่งศักดินา ก็กำหนดว่าสมัยชัณโศกจะมีนาอย่างมาก ไร่เท่าใดเป็นต้นว่า พระมหากษัตริย์มีนาได้แสนไร่เป็นอย่างมาก เจ้าพระยามีนา ไร่ไม่เกินหมื่นไร่ และลูกหลานลงมาจนถึงราษฎรสามัญกำหนดให้มีนาได้อย่างมาก

คนละ ๒๕ ไร่ การกำหนดเช่นนี้เพราะว่าที่ดินคือนาเป็นสมัยมีค่า การกำหนด
อัตราอย่างสูงไว้เพื่อมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งเข้าครอบครองไว้เกินความจำเป็น ต่อมาคักคินา
เป็นเครื่องกำหนดสำหรับใช้ในการอื่น เช่น เป็นหลักในการปรับไหม เป็นต้น

การติดต่อกับฝรั่งชาติแรกที่เข้ามาในประเทศไทย

ฝรั่งชาติแรกที่เข้ามาสู่ประเทศไทยคือชาวโปรตุเกส พวกนี้มาค้าขายที่เมือง
มะละกาก่อน ต่อมาเกิดวิวาทกับชาวพม่าเมืองหงสาวดีขึ้น ชาวโปรตุเกสเกรงว่า
จะยากหากกับไทยซึ่งมีอำนาจเหนือมะละกา จึงแต่งทูตมาขอเป็นไมตรีกับไทยใน
แผ่นดินพระรามาธิบดีที่ ๒ ใน พ.ศ. ๒๐๖๑ ไทยก็ยอมรับไมตรี และพระ
ราชทานอนุญาตให้ไปมาค้าขายที่กรุงศรีอยุธยาและที่เมืองปัตตานีได้ตามประสงค์ ต่อ
มายังได้อนุญาตให้ชาวโปรตุเกสเข้าไปค้าขายในเมืองมรืคและเมืองนครศรีธรรมราช
อีกด้วย

ยังมีชาวโปรตุเกสบางคนก็คบหาสหายโดยลำพังตัว พวกนี้เข้ามาอยู่ในบ้าน
เมืองและรับจ้างเป็นทหารทำการรบพุ่ง เช่น เมื่อสมเด็จพระไชยราชาธิบดีทิไปรบ
พม่าที่เมืองเชียงทรายในสมัยต่อมา พวกโปรตุเกสได้อาศัยเข้ากองทัพไทยกว่าร้อย
คน ครั้นรบชนะกลับมาก็ได้รับพระราชทานที่ดินให้ตั้งบ้านเรือนและสร้างวัดตามลัทธิ
ศาสนาไท ฝรั่งพวกนี้เห็นคุณของไทยก็ให้ความเอื้อเฟื้อไมรังเกียจคนต่างชาติต่าง
ศาสนา และให้ความสนิทสนมเป็นอันดี เวลามีศึกสงคราม จึงเกณฑ์เข้ากองทัพ
ได้สมประสงค์

ชาวโปรตุเกสที่มาอยู่เมืองไทยในสมัยนั้น ได้นำวิชาใหม่ๆ มาให้คนไทย
คือ วิชาทำปืน วิชาใช้ปืนในสงคราม และวิชาสร้างข้อมเครื่องกำบังต่อสู้กับ กว๊

เทศน์ไทยจึงทำขึ้นเป็นต่งแต่สมัยนั้น และทำไว้คักถึงกับส่งไปเป็นของกำนัลแก่ญุ่นใน
สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ

รัฐบาลโปรตุเกสในยุคนั้นมีความมุ่งหมายจะเผยแพร่คริสต์ศาสนาและชาว
โปรตุเกสให้แพร่ไปในดินแดนประเทศต่างๆ ทางตะวันออก ซึ่งโปรตุเกสได้ไว้
เป็นเมืองขึ้นหรือโคตกกอกค้าขายด้วย ดังนั้นรัฐบาลจึงสนับสนุนให้ชาวโปรตุเกส
สมรสกับหญิงชาวพื้นเมือง เพื่อให้บุตรใกล้ชิดเชื้อสายโปรตุเกสและสืบคริสต์ศาสนา
ต่อไป เป็นเช่นนี้ทั่วไปในประเทศต่างๆ ทางตะวันออก ในประเทศไทยพวกโปรตุเกส
ก็กล่าวว่ามีเชื้อสายสืบมาจนถึงพวกนบถคริสต์ศาสนาที่ตายลิกกูจิน จังหวัดธนบุรี
ในปัจจุัน

ภาค ๒

ประวัติศาสตร์ทั่วไป

มนุษย์และความคัดกลาย

กำเนิดของสิ่งมีชีวิต

ทั้งแต่โลกแตกมาจากทวงธาตีย์และค้อย ๆ เย็นลงจนเกิดสิ่งมีชีวิตขึ้นนั้นเป็น เวลาไม่นาน นัยดังล้านล้านปี สิ่งมีชีวิตเมื่อแรกเกิดขึ้นมีลักษณะไปทางพืชมากกว่า สัตว์ และเล็กมากจนมองด้วยตาเปล่าไม่เห็น สิ่งมีชีวิตแรก ๆ นั้นเกิดขึ้นในน้ำแล้ว จึงเจริญขึ้นเป็นพืชและสัตว์เซลล์เดียวก่อน บ้างขึ้นเป็นพืชและสัตว์เซลล์เดียวก็มีอยู่ ให้เรารู้ได้ เช่น พวกเชื้อโรคต่าง ๆ และที่เรียกว่าตัวอะมีบา (Amoeba) เป็นต้น ต่อมาอีกนาน พืชและสัตว์เซลล์เดียวนั้นก็เจริญขึ้นอีกเป็นสัตว์ที่มีหลายเซลล์ เช่นที่ เรียกว่าตัวไฮดรา (Hydra) เป็นต้น สิ่งมีชีวิตเหล่านี้เมื่อเจริญขึ้นอีก ก็พบและ กินอาหารต่าง ๆ กันเข้า ก็ทำให้แยกกันออกเป็นพืชอย่างหนึ่ง และเป็นสัตว์อีก อย่างหนึ่ง

สิ่งมีชีวิตจำพวกพืชนั้น ตอนแรก ๆ ยังอยู่ในน้ำ ถ้าขึ้นพ้นน้ำก็ตาย เช่น สาหร่าย เป็นต้น ต่อมาบางส่วนก็ไต่ล่องขึ้นน้ำมาได้ เช่น ต้นกก นานเข้าก็กลายมา เป็นพืชที่เจริญและอยู่แต่บนบก และเป็นต้นไม้มีดอกผลขยายพืชพันธุ์ออกไป ส่วน สิ่งมีชีวิตจำพวกสัตว์นั้น ตอนแรก ๆ ก็ยังอยู่ในน้ำเช่นเคยก้น นานมาจึงเกิดแยก

ย้ายขยายพันธุ์ออกไปต่าง ๆ เกี่ยวกับวิธีการหาอาหาร ทั้งกินชีวิตอื่นเป็นอาหาร ไข่
 เกิดเป็นสัตว์ เกิดเป็นฟองน้ำและตัวปะการัง เป็นแมงกระพรุน และหอย ปู เป็นต้น
 ที่เรียกว่าสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง (Invertebrate) สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังนี้เกิดขึ้น
 มานานในโลกก่อน แล้วนานมาจึงเกิดเป็นสัตว์ที่มีกระดูกสันหลัง (Vertebrate) ได้
 แก่ ปลา เป็นต้น แต่สัตว์ในยุคนั้นยังคงต้องอยู่ในน้ำ

ความเปลี่ยนแปลงของโลก เช่นที่บกกลายเป็นน้ำ ที่น้ำกลายเป็นบก เป็นเหตุ
 ให้สัตว์น้ำขึ้นอยู่บนบกได้ ที่เรียกว่า Amphibians สัตว์พวกแอมฟิเบียนนี้ ตอน
 แรกมีเหงือกสำหรับหายใจในน้ำ แล้วเกิดมีปอดขึ้นสำหรับหายใจบนบก ต่อมาเหงือก
 หายไปเกิดมีขาขึ้น มันชอบอยู่ใกล้น้ำเพื่อหากินได้ทั้งบนบกและในน้ำ กบ คางคก
 และวระเข้ เป็นสัตว์ที่สืบมาจากพวกแอมฟิเบียน

ต่อมาอีกนาน สัตว์พวกแอมฟิเบียนที่ขึ้นอยู่บนบกนาน ๆ เข้า ก็ค่อย
 เปลี่ยนแปลงและเจริญขึ้น เป็นสัตว์พวกเลื้อยคลาน (Reptiles) สัตว์เลื้อยคลาน
 ในยุคนั้นมีรูปร่างแปลก ๆ เกินหากินบนบกก็มี ลุยหากินในน้ำก็มี และมีรูปร่าง
 ขนาดใหญ่โตมาก บางทีกินพืชเป็นอาหาร บางทีกินสัตว์เป็นอาหาร สัตว์เลื้อยคลาน
 บางชนิดชอบกินลูกไม้หรือเพื่อหลบภัยอันตราย เป็นเหตุให้ชนหากินบนบกนั้นไม่
 ต้องกระโดดไปตามกิ่งไม้เสมอ ๆ นานเข้าก็กลายเป็นสัตว์ที่ตระกูลของมันไป ยุค
 สัตว์เลื้อยคลานสิ้นสุดลงเมื่อราวหกสิบล้านปีมานี้ เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงของโลก
 ภูเขาผุพังจนทั่วไป ภูเขาไฟกำเริบ สัตว์ประเภทนี้ล้มตายกันเสียมากมาย

ในระหว่างที่สัตว์เลื้อยคลานยุคนี้กำลังเกือบล่มสลายอยู่นั้น สัตว์อีกพวกหนึ่ง
 เริ่มเกิดขึ้น เรียกว่า สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม (Mammals) เป็นสัตว์ตัวเล็ก ๆ กิน
 หญ้า กินรากไม้ และกินตัวหนอนหรือแมลง สัตว์พวกนี้มันสืบแตกต่างกับสัตว์

เลื่อยกลานด้วยการรื้อกกไข่และให้ลูกกินนม มันเลี้ยงลูกไปจนกว่าลูกจะเลี้ยง
ตัวเองได้จึงจะปล่อยไปหากินเอง ส่วนสัตว์เลื่อยกลานนั้นเมื่อออกไข่แล้ว ก็ไม่เอา
ลูกรัก ปล่อยให้ไข่ฟักเป็นตัวเองตามธรรมชาติ

พอสัตว์เลื่อยกลานโตขึ้นไป สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมก็เจริญขึ้น ตัวโตขึ้น มีนม
สมบูรณ์มากขึ้น และท่วงท่าก็เปลี่ยนไป พวกทากินพืชเป็นอาหารได้
แก่ต้นตระกูลของ ม้า ช้าง และอู เป็นต้น พวกทากินเนื้อสัตว์เป็นอาหาร ได้แก่
ต้นตระกูลของจิ้งจอกหมา จิ้งจอกแมว เช่น เสือ สิงห์โต และจิ้งจอกหมี เป็นต้น

ธรรมชาติช่วยเหลือนมากในการให้ความรู้แก่เราในเรื่องความเป็นมาต่าง ๆ ของ
โลก ซากของพืชและสัตว์โบราณที่หมักคั้นอยู่ อากาศไม่สามารถเข้าไปทำลายให้
ร่อยหรอได้ และก็เป็นรอยของพืชและสัตว์นั้น และพวกมันอยู่ในดินที่หนาแข็ง
อยู่ตลอดยุคความหนาวเย็นเครื่องรักษา ก็ม ซากและรอยโบราณเหล่านั้นช่วยให้
ทราบถึงความจริงเกี่ยวกับความเป็นมาของโลกได้เป็นอย่างดี

กำเนิดของมนุษย์

มีสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดหนึ่ง เรียกว่า ทาร์ซอยด์ (Tarsoid) เป็นสัตว์ตัว
เล็ก ๆ ไข่ของมันวางคู่ไข่เช่นเดียวกับมนุษย์ขยับขยับมือ ค่อยมากหลายล้านปีสัตว์
ชนิดนี้เจริญขึ้นและเปลี่ยนรูปมาเป็นสัตว์จิ้งจอกคล้ายลิงคล้ายคน ที่เรียกว่า แอน
โทรปอยด์ (Anthropoid) สัตว์จิ้งจอกแอนโทรปอยด์เป็นต้นตระกูลของลิงเล็ก
หาง (Monkey) ลิงใหญ่ไม่มีหาง (Ape) และ มนุษย์ (Man)

มนุษย์และลิงนั้น แม้จะเชื่อกันว่าเกิดจากต้นตออันเดียวกันก็ตาม แต่แยก
เป็นสายต่างกันไปมานาน หากได้สืบพหุพันธุศาสตร์กันมาไม่ ขั้วผิดแผกระหว่างมนุษย์
กับลิงที่ล้ายุคก็พอ หน้าที่กลึงล้าแต่หน้าผากมนุษย์ดัง แสดงให้เห็นว่าลิงมี
มันสมองเล็กกว่ามนุษย์ จึงไม่ฉลาดเหมือนมนุษย์

เมื่อย พ.ศ. ๒๔๓๔ มีการขุดพบซากส่วนของโครงมนุษย์ที่แม่น้ำโซโล (Solo) ในประเทศชวา โครงที่พบมีพื้น ส่วนบนของกระดูกศีรษะ และกระดูกขา นักปราชญ์ สันนิษฐานว่าเป็นโครงของมนุษย์เมื่อราวห้าแสนมาแล้ว มีลักษณะ คล้ายมาจากสัตว์อยู่ระหว่างมนุษย์กับลิง คือเห็นตัวทงตรงโตและมีมันสมองใหญ่ กว่าลิง แต่เล็กกว่ามนุษย์ปัจจุบัน จึงเรียกมนุษย์ในสมัยห้าแสนนั้นว่า เกือบเป็น มนุษย์ (Near-man) หรือเรียกตามชื่อท้องถิ่นที่พบครั้งแรกว่า มนุษย์ลิงแห่ง ชวา (Java ape man)

เมื่อเอากระดูกศีรษะของมนุษย์ลิง ของมนุษย์ปัจจุบัน และของลิงใหญ่ เข้า เปรียบกัน ก็เห็นได้ว่าการกระดูกศีรษะมนุษย์ลิงนั้นเหมือนของมนุษย์ปัจจุบันทุกอย่าง เว้นแต่เล็กกว่ากระดูกศีรษะของมนุษย์ปัจจุบัน หน้าผากของมนุษย์ลิงลาดกว่าของ มนุษย์แต่ชันกว่าของลิง กระดูกหลังคายนอกมามากกว่ามนุษย์แต่ไม่เท่าถึง เป็น กระดูกแท่งเกือบตลอดเหมือนของลิง ไม่มีหัวคอกเหมือนมนุษย์ กระดูกศีรษะของมนุษย์ ลิงตรงขอบด้านนอกมาเหมือนกับของลิงไม่มีมุมเข้าไปเหมือนของมนุษย์ ปลายกระดูก ข้างไม่ยื่นเหมือนมนุษย์ กลับหักเข้าไปคล้ายลิง และกระดูกขากรรไกรยาวกว่า มนุษย์แต่ไม่เท่าถึง ส่วนลักษณะของส่วนอื่นของร่างกาย เช่น แขนและขา ก็อยู่ใน ระหว่างมนุษย์กับลิง

ต่อมาเมื่อราวสามแสนมาแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่บนผิวโลก เกิด น้ำแข็งปกคลุมไปทั่วทุกหนทุกแห่ง ที่เรียกว่ายุคน้ำแข็ง สัตว์ต่างๆ เริ่มตายลงอีก ที่เหลืออยู่ก็ปรับปรุงตัวเองให้ทนเพื่ออยู่รอดไปได้ เช่น มีขนยาว มีหนังหนา เป็นต้น มนุษย์ฉลาดกว่าสัตว์ ก็เข้าอาศัยอยู่ในถ้ำ ชิงกันความหนาวไว้ มีผู้พบซาก มนุษย์สมัยนั้นที่ถ้ำในประเทศจีน เยอรมัน และฝรั่งเศส

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ มีการขุดพบกระดูกโครงกระดูกมนุษย์อยู่
ระหว่างมนุษย์กับลิง ที่ฉาเซาเกาเทียน (Chow-kow-tien) ใกล้กับปักกิ่งใน
ประเทศจีน และต่อมาพบกระดูกโครงกระดูกหลายหัว มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำด้วยหินอยู่
ด้วย จึงสันนิษฐานได้ว่า เป็นโครงของมนุษย์ที่เริ่มเป็นมนุษย์ชนกว่าสัตว์ และยัง
พบเตาไฟ ถ่านไม้ และกระดูกสัตว์เผาไฟ อยู่กับโครงมนุษย์เหล่านี้ด้วย เป็นเครื่อง
แสดงว่า มนุษย์สมัยนั้นมีความเจริญขึ้นกว่าสัตว์ รู้จักใช้ไฟและกินอาหารสุก
มนุษย์สมัยนั้นได้อาศัยตามท้องดินที่พบว่า มนุษย์ปักกิ่ง (Peking man)

กระดูกโครงกระดูกและบางส่วนของโครงมนุษย์ที่พบที่เมืองพิลท์ทาวน์ (Piltown)
มณฑลซัสเซก (Sussex) ในประเทศอังกฤษ ที่เรียกว่า มนุษย์พิลท์ทาวน์
(Piltown man) ขุดพบเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๕ มีลักษณะใกล้เคียงกับมนุษย์ปักกิ่งมากกว่า
มนุษย์ปักกิ่ง และมีสมองใหญ่กว่า สันนิษฐานว่าเป็นมนุษย์สมัยเมอราวแต่สมัยเคียวมาน

มีผู้ขุดพบโครงกระดูกมนุษย์ที่หุบเขาเนแอนเดอร์ธัล (Neanderthal) ใกล้ ๆ
กับเมือง บอนน์ (Bonn) ในเยอรมัน เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๘ โครงกระดูกของพวก
มนุษย์เนแอนเดอร์ธัล (Neanderthal man) มีลักษณะใกล้เคียงกับมนุษย์ปักกิ่ง
มากกว่าและมีสมองใหญ่กว่าพวกมนุษย์พิลท์ทาวน์ แต่มีส่วนคล้ายคลึงกับลิงอยู่
ต่อ ๆ มากับโครงกระดูกมนุษย์ลักษณะเดียวกันในเบลเยียม ฝรั่งเศส และ
อิตาลี และในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ พบในปาเลสติน สันนิษฐานว่าเป็นมนุษย์สมัย
หาหมันขมาน ซึ่งอยู่กระจัดกระจายทั่วไปทางตะวันตกเฉียงใต้ของเอเชีย ในยุโรป
และตอนเหนือของแอฟริกา

เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๑๑ มีผู้พบโครงกระดูกมนุษย์ที่โครแมกนอน (Cro-
Magnon) ใกล้กับเมือง ดอร์โดญ (Dordogne) ในภาคกลางของฝรั่งเศส
ลักษณะของกระดูกโครงกระดูกเป็นแบบเดียวกับของมนุษย์ปักกิ่งมาก มีสมองใหญ่กว่า

พวกมนุษย์นีแอเดอธัล สันนิษฐานว่าเป็นมนุษย์สมัยสองหมื่นห้าพันปีมานี้ ต่อมาพบโครงกระดูกลักษณะเดียวกับมนุษย์โครแมกนอนันในอิตาลี สเปน และเยอรมัน อีกหลายแห่ง

ในสมัยต่อ ๆ มา อากาศอบอุ้นจีน มนุษย์ชาวฉางเริ่มออกมาตั้งหลักแหล่งภายนอกถ้ำ และแยกย้ายกันไปจนเป็นมนุษย์ปัจจุบัน

การจัดจำพวกชาติพันธุ์ของมนุษย์

ถ้าเราสังเกตลักษณะร่างกายของมนุษย์ในปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่าแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง และส่วนที่เหมือนกันคล้ายคลึงกันก็มี เมื่อรวบรวมลักษณะของร่างกายที่แตกต่างและที่คล้ายคลึงกัน เช่น สีของผิวหนัง ลักษณะและสีของเส้นผม สีของดวงตา ส่วนสูงและขนาดของร่างกาย รูปและลักษณะของกระดูกสันหลังของหน้าผาก ของหมัก ฯลฯ ก็อาจจัดทำพวกชาติพันธุ์ของมนุษย์ได้ การจัดทำพวกชาติพันธุ์ของมนุษย์นี้อาจทำได้ตามลักษณะใหญ่ ๆ สองประการ คือ ตามลักษณะของผิวประเภทหนึ่ง และตามลักษณะของภาษาที่พูดอีกประเภทหนึ่ง

การจัดจำพวกของมนุษย์ตามลักษณะของผิว

นักมนุษยวิทยาได้แบ่งชาติพันธุ์ของมนุษย์ โดยถือตามลักษณะสีของผิวภายนอกเป็นสามจำพวกใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. พวกที่มีผิวขาวก่อนไปทางสีขาว (The Whites) เรียกว่า พวกคอเคซอยด์ (Caucasoid race) พวกนี้มีลักษณะรวมทั่ว ๆ ไปคือ รูปร่างสูงใหญ่ ผอมล่อน และหยักข้างเล็กน้อย ดวงตาสีฟ้าจนถึงสีเทาแก่ ริมฝีปากและเส้นผมสีอ่อนตามร่างกายมีขนมาก ใต้แก้มมีขนสีเทา ๆ ชาวอาหรับ อิหร่าน ยิว อียิปต์ เอธิโอเปีย อัฟกานิสถานและจีนกู เป็นต้น

๒. พวกที่มีผิวกายค่อนไปทางสีเหลือง (The Yellows) เรียกว่าพวกมองโกลอยด์ (Mongoloid race) ลักษณะรวมทั่ว ๆ ไปของพวกมองโกลอยด์ คือ มีรูปร่างเล็กกว่าพวกผิวขาว ส่วนสูงน้อยกว่า ริมฝีปากและเหยือก จมูกแบนสั้นน้อยกว่าแต่ไม่ถึงกับแบน ริมฝีปากหนาปานกลาง ตามร่างกายมีขนน้อยกว่าพวกคอเคซอยด์ ไคแก่ชาวไทย จีน ญี่ปุ่น ญวน พม่า ซิเบต เกาหลี เนปาล มลายา อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ แมกยาร์ (ในประเทศฮังการี) ตุรกี และชาวอินเดียนแดง เป็นต้น

๓. พวกที่มีผิวกายค่อนไปทางสีดำ (The Blacks) เรียกว่าพวกนีกรอยด์ (Negroid race) ลักษณะรวมทั่ว ๆ ไปของพวกนีกรอยด์ คือ รูปร่างเล็ก ริมฝีปากและเหยือก จมูกแบนแฟบ ริมฝีปากหนา ตามร่างกายมีขนน้อย พวกนีกรอยด์มีอยู่ในอัฟริกา หมู่เกาะมลายา คาบสมุทรมลายา และเกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกมีนกรอยด์เผ่าหนึ่งเรียกว่าพวกพิกมี (Pygmy) มีรูปร่างแคระกึ่งเตี้ยสูงประมาณสี่ฟุตมีอยู่ในอัฟริกา คาบสมุทรมลายา เกาะอันดามัน ฟิลิปปินส์ และเกาะชอร์นีโอ

นอกจากชาติพันธุ์ใหญ่ ๆ สามพวกนี้แล้ว ยังมีมนุษย์อีกบางพวก ซึ่งไม่เข้าอยู่ในลักษณะของทั้งสามพวกนี้ ไคแก่ชาวพื้นเมืองออสเตรเลีย เป็นต้น เรียกว่าชาติพันธุ์ออสเตรเลีย (Australoid) พวกชาวพื้นเมืองออสเตรเลียมีผิวกายดำ แต่ไม่ใช่พวกนีกรอยด์ ตามตัวมีขนมาก ริมฝีปากเหยือกหรือหยักบ้าง ปากกว้าง ริมฝีปากหนา คิ้วเคยและเล็ก พวกนี้อยู่บริเวณภาคตะวันตกเฉียงเหนือของออสเตรเลีย มีจำนวนน้อยมากและลดจำนวนลงเรื่อย ๆ เข้าใจว่าคงสูญพันธุ์ไปในไม่ช้า

การจัดจำพวกของมนุษย์ตามภาษา

ชาติพันธุ์มนุษย์อาจจำพวกได้อีกวิธีหนึ่ง โดยพิจารณาตามลักษณะของ
สำเนียงและความคล้ายคลึงของภาษาที่พูด การจำพวกตามภาษานี้จำแนกได้ ๔
พวกใหญ่ ๆ

๑. หมู่ภาษาอินโด-ยูโรเปียน หรืออารยัน หรืออินโดเยอรมานิก
(Indo-European or Indo-Germanic or Aryan) มนุษย์ที่ใช้หมู่ภาษานี้ได้แก่ชาว
อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน สเปน อิตาลี กรีก รัสเซีย เปอร์เซีย และอินเดีย เป็นต้น

๒. หมู่ภาษาหะมิติก (Hamitic) และเซมิติก (Semitic) มนุษย์ที่ใช้
หมู่ภาษาหะมิติกได้แก่ ชาวอียิปต์และชาวอัฟริกายาวพวก ที่ใช้หมู่ภาษาเซมิติก
ได้แก่ชาวซีเรีย อาหรับ โซมาลีแลนก์ และอับซิสสินี เป็นต้น

๓. หมู่ภาษาออสโตร-เอเชียติก (Austro-Asiatic) มนุษย์ที่ใช้หมู่ภาษา
นี้ได้แก่ จีน พม่า ญวน เขมร ไทย อินโดจีนเซีย มลายา และชาวเกาะทะเลใต้ เป็นต้น

๔. หมู่ภาษาอูรัล-อัลไตก (Ural-Altaic) มนุษย์ที่ใช้หมู่ภาษานี้ได้แก่
ชาวฮังการี ฟินแลนด์ เอสโทเนีย ตุรกี แมนจู มงโกล และญูซัน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีหมู่ภาษาเล็ก ๆ อีก เช่น หมู่ภาษาดราวิเดียน ของชาวเซลิกโม
หมู่ภาษากวาริเคียน (Dravidian) ของชาวอินเดียตอนใต้และชาวลังกา เป็นต้น

แม้ว่าลักษณะของร่างกายและภาษาของมนุษย์จะแตกต่างกันไปก็ตาม แต่
ลักษณะบางอย่างก็เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน เช่น การเลี้ยงชีพ การมีความรู้สึก
ต่าง ๆ เป็นต้น มนุษย์ต่างชาติพันธุ์กันก็อาจอยู่ร่วมกัน เกิดบุตรหลานสืบเนื่องต่อ ๆ
กันไปได้ จนปรากฏว่าทุกวันนี้ ลักษณะความแตกต่างของชาติพันธุ์มนุษย์ล็กน้อยลง
ไปมาก และจะหามนุษย์ชาติพันธุ์ใดชาติพันธุ์หนึ่งเป็นพันธุ์แท้แน่นอนหาไม่ได้ ล้วนแต่
เป็นพันธุ์ผสมชาติพันธุ์อันผสมมากด้วยกันทั้งนั้น ไม่มีชาติพันธุ์หนึ่งชาติพันธุ์ใดมีลักษณะ

เหนือหรือค้อยกว่ากัน ล้วนแต่เป็นมนุษย์มีความสำคัญเท่าเทียมกันทั้งนั้น ถ้ามาพิจารณาให้รอบคอบก็จะเห็นโทษที่ว่า มนุษย์ย่อมมีเชื้อสายเดียวกันมา แต่เพื่อการดำรงชีพ จึงแยกย้ายกระจัดกระจายกันออกไป ภายหลังได้รับอิทธิพลของธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเข้านาน ๆ เป็นเหตุให้ลักษณะภายนอกของมนุษย์ผิดแผกกันไปบ้าง และยังมีมนุษย์ทั้งหลักแหล่งมั่นคงรวบรวมเข้าเป็นประเทศชาติแล้ว ชนยศจรรมนิยมประเพณี ภาษา การเลี้ยงชีพ ศาสนา และประวัติความเป็นมาของชาตินั้น ๆ โดยเฉพาะแหล่ง ก็ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างกันยิ่งขึ้น

การครองชีพของมนุษย์

มนุษย์ทุกคนย่อมมีความต้องการสิ่งต่าง ๆ อันเกี่ยวแก่การดำรงชีพ ของตน ในสมัยแรก ๆ มนุษย์แต่ละคนต่างก็ใช้ความพยายามและกำลังของตนเอง แสวงหาสิ่งที่จะนำมาขบักความต้องการของตนได้ เช่น เมื่อหิวก็ออกไปเก็บหาพืชผักผลไม้ วัสดุหรือปลามากินเป็นอาหาร เมื่อธรรมชาติไม่อำนวยก็ทำขงแคดกำลังฝนให้ก็ตกถึงไม่ ต้นไม้มาทำเป็นที่พักอาศัย เมื่อรู้สึกหนาวก็ใช้หนังสัตว์ซึ่งได้มาจากสัตว์ที่ตายมาห่อหุ้มพันกาย หรือฉงไฟให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายได้ เหล่านี้เป็นต้น ต่อมาความเป็นอยู่ของมนุษย์ได้เปลี่ยนแปลงไป มนุษย์เพิ่มจำนวนมากขึ้น สิ่งต่าง ๆ ที่ใช้ขบักความต้องการ ซึ่งหามาได้ตามธรรมชาตินั้น มีไม่พอหรือหาได้ยากเข้า ถ้าพึ่งคนเดียวจะเสาะหาสิ่งที่จะนำมาขบักความต้องการให้ได้ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมไม่ได้ มนุษย์จึงเกิดการร่วมมือเสาะหาสิ่งต่าง ๆ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนกัน ตอนแรกก็เป็น การร่วมมือกันภายในครอบครัวก่อน แล้วจึงขยายกว้างขวางออกไป

การที่มนุษย์กันวันเสาะหาสิ่งต่าง ๆ มาเพื่อขบักความต้องการนี้ ทำให้เกิดวิธีการครองชีพต่าง ๆ ขึ้น การครองชีพที่สำคัญของมนุษย์ได้แก่ การเพาะปลูก และการเลี้ยงสัตว์ การอุตสาหกรรม และการค้าขาย เป็นต้น

การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์

แรกทีเดียวมนุษย์ยังไม่รู้จักเพาะปลูก ยังไม่รู้จักเลี้ยงสัตว์ จึงต้องเที่ยวเก็บหาผักหญ้า ผลไม้และเนื้อสัตว์ หรือจับสัตว์จับปลาเป็นอาหาร ต่อมามนุษย์ได้สังเกตเห็นเมล็ดผลไม้ที่เก็บมา กิน ตกเวรราคะอยู่ตามพื้นดิน งอกเป็นต้นขึ้นในบริเวณที่อาศัย ก็คิดหาวิธีที่จะไม่ให้มันไปหาไกล ๆ จึงเอาเมล็ดมาทิ้งไว้ในดินเพื่อให้งอกเป็นต้นขึ้นมาอีก ต่อมาคงจะคิดสังเกตพบว่า เมล็ดที่ทิ้งไว้ในดินนั้น ไม่ได้งอกขึ้นเป็นต้นเสมอไป จึงวิจัยฝังเมล็ดลงในดิน ซึ่งเป็นวิธีการเพาะปลูกเบื้องต้น

การเลี้ยงสัตว์นั้น เข้าใจว่าเมื่อมนุษย์ชาวถ้ำจับสัตว์เป็นอาหารได้ ถ้าสัตว์นั้นยังไม่ตายหรือจับได้เป็น ๆ และเหลือกิน ก็คงจะไว้กินภายหลัง ถ้ายังมีอาหารกินไปได้นาน ก็ยังไม่ฆ่าสัตว์ที่จับได้นั้น สัตว์ที่ตกขังไว้นาน ๆ ก็ค่อยเชื่องเข้า และบางตัวที่ขังมานานก็อาจถึงท้อง ก็ออกลูกมา มนุษย์ก็เกิดรักใคร่ เมื่อระแวกกันก็เห็นว่ายังเลี้ยงกันจึงเลี้ยงไว้จนกว่าจะถึงคราวออกลูก ๆ เกิดเป็นวิธีเลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหารชน

เมื่อมนุษย์รู้จักเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์แล้ว ก็คงจะมีฐานะอยู่เป็นหลักฐานมั่นคงไม่ต้องเร่ร่อนไปอย่างแต่ก่อน รู้จักคิดอ่านรู้จักการงานให้ดีขึ้น และรู้จักสร้างเครื่องมือเครื่องใช้มากขึ้น ปรากฏว่าชาวอียิปต์ ชาวโลเนีย อัสซีเรีย จีนเคีย และจีน ได้เริ่มมีภูมิฐานะเป็นหลักฐานมาหลายพันปีแล้ว ดังนั้นแหล่งเกษตรกรรมของโลกในสมัยโบราณ จึงอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำไนล์ ยูเฟรติส ไทกริส กงคา และแยงซี

พืชผลที่ได้จากการเพาะปลูกจะมากน้อยเพียงไร ย่อมอยู่ที่ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทำการเพาะปลูกพืชนั้น ในปัจจุบันจึงมีวิธีการบำรุงพินินให้ปลูกพืชได้ผลก็ทั้งปริมาณและคุณภาพ วิธีการต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่ การใช้เครื่องมือแปรร่าง

ลักษณะของคน เช่น โกลี พรวน เพื่อให้คนร่วน การระบายน้ำ คือบึงคยนาทิมมาก
เกินต้องการออกจากทคัน การชลประทานก็รวบรวมกักน้ำไว้ในที่หนึ่งแล้วแจกจ่าย
ไปใช้ในที่ที่ต้องการ และการเพิ่มอาหารพืชในคัน คือการใช้ปุ๋ย ซึ่งอาจทำได้ด้วยการ
ใช้คนกลบพืชคันนั้นเองให้เย็นขึ้น หรือใช้มูลสัตว์หรือวัตถุทางเคมีใส่ลงในคัน

การเลี้ยงสัตว์นั้น ในสมัยปัจจุบันนี้ ภูมิวิธีการส่งเสริมให้ใคร่ขบประโยชน์
จากสัตว์นั้นมากที่สุดและคหที่สุด วิธีการข้างสัตว์ที่ทากันอยู่ได้แก่ การผสมพันธุ์
เพื่อให้ได้พันธุ์ที่ดีต่อไป ส่วนสัตว์ที่ไม่ต้องการก็หาทางไม่ให้แพร่พันธุ์ต่อไป
ด้วยการตอนเสีย เป็นต้น การให้อาหารสัตว์ในสมัยก่อน ๆ ปล่อยให้สัตว์เลี้ยงหา
อาหารกินเองตามธรรมชาติ แต่ในปัจจุบันนี้วิธีการให้อาหารที่บริบูรณ์เป็นระยะ
สม่ำเสมอตามชนิดและลักษณะของสัตว์ ซึ่งทำให้โคสัตว์ทุกตัวและสมบูรณ์ให้
ประโยชน์ได้มากขึ้น

การอุตสาหกรรม

มนุษย์รู้จักใช้เครื่องมือสำหรับทำสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ มาตั้งแต่สมัยเริ่มแรก
รู้จักเอาหินมาทำเป็นเครื่องมือสำหรับใช้ขุดเจาะ ตัก หรือทบ ในสมัยต่อมามนุษย์
ก็รู้จักเอาหินมาผสมกับทองแดง แล้วทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เครื่องมือ
เครื่องใช้เหล่านี้ย่อมทำด้วยฝีมือคนแทบทั้งสิ้น และทำกันภายในครอบครัว เมื่อใคร
ต้องการเครื่องมือเครื่องใช้อะไร ก็ทำสิ่งนั้น ๆ ขึ้นเอง จนกระทั่งเมื่อศตวรรษที่ ๒๑
แห่งพุทธกาลเป็นต้นมา มนุษย์เริ่มสนใจในวิทยาการต่าง ๆ มีการค้นคว้าและ
ทดลองแล้วนำความรู้ที่ได้จากการทดลองนั้นไปประดิษฐ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่ซับซ้อน
ใช้แทนแรงได้มากขึ้น ทเรียกว่าเครื่องจักร

เมื่อประดิษฐ์กรรมต่าง ๆ มีมากขึ้น โลหะต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการสร้างเครื่อง
มือเครื่องมือเครื่องใช้ก็ต้องการมากขึ้น โดยเฉพาะถ่านหินและเหล็ก ถ่านหินใช้มากในการ

ให้ความร้อนใช้ลงแร่เหล็กไปทำเครื่องเหล็ก ก่อนนั้นขุดหาด่านหินและเหล็กกันได้
ได้ผืนดินกัน ๆ แต่เมื่อมีความต้องการมากขึ้น ก็ต้องขุดลึกลงไป การขุดลึกลงไป
เกิดลำบากด้วยการต้องวิดน้ำ จึงมีผลึกทำเครื่องจักรใช้ไอน้ำไปขับเคลื่อนสูบน้ำ
ขึ้นจากกันเหมืองได้ หลังจากนั้นก็มีผลึกแปลงเครื่องจักรไอน้ำไปใช้ในการ
อุตสาหกรรมต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย ต่อมาเมื่อผลึกสร้างเครื่องยนต์ขึ้นได้ โดยใช้
น้ำมันเป็นเชื้อเพลิง ใช้ประกายไฟฟ้าทำให้ระเบิดเป็นแรงไปขับเคลื่อนให้เครื่องจักร
ทำงานได้ เครื่องยนต์นี้ทำไถขนาดเล็ก ๆ แต่มีกำลังมาก จึงเป็นที่นิยมกัน

อุตสาหกรรมที่ใช้เครื่องจักรหรือเครื่องยนต์นั้นต้องลงทุนมาก แต่ทำงาน
ได้เร็วและได้ผลงานมาก จึงต้องทำเป็นงานใหญ่ เกิดการรวมทุนกันขึ้นตั้งเป็นบริษัท
การงานที่เคยทำได้เองภายในครอบครัว ก็เปลี่ยนเป็นไปรับจ้างทำงานใน
โรงงานใหญ่ ๆ

การค้าขาย

สมัยแรก ๆ นั้นทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ต้องการย่อมรักษาและทำขึ้นเองทั้งสิ้น
แม้พืชผลที่ทำขึ้นได้หรือหามาได้ ก็เพื่อใช้ภายในครอบครัวเท่านั้น ต่อมาเมื่อ
มนุษย์อยู่รวมกันเป็นหมู่คณะมากขึ้น ก็เกิดมีการทำงานที่ตนถนัดขึ้น แล้วนำเอาผล
งานที่ได้มาแลกเปลี่ยนกับสิ่งของตนไม่มี เช่น ฝ่ายหนึ่งมีสัตว์เลี้ยง ฝ่ายหนึ่งมีผลไม้
ถ้าอีกฝ่ายหนึ่งต้องการผลไม้และอีกฝ่ายหนึ่งต้องการสัตว์เลี้ยง ต่างฝ่ายต่างก็นำมา
แลกเปลี่ยนกัน การแลกเปลี่ยนนี้ตอนแรกก็ทำกันภายในหมู่บ้านเดียวกันก่อน แล้ว
จึงทำกันระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียง แล้วขยายกว้างออกไป แหล่งเจริญทางการค้า
ในสมัยโบราณก่อน ๆ นั้น ก็คือบริเวณที่มีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์นั่นเอง

ต่อมามนุษย์เห็นว่าการแลกเปลี่ยนสิ่งของต่อสิ่งของโดยตรงนั้น เกิดความ
ไม่สะดวกขึ้น เพราะการที่บุคคลสองฝ่ายซึ่งต่างคนต่างมีสิ่งที่อีกฝ่ายหนึ่งต้องการและ

ประสงค์จะแลกเปลี่ยนกันนั้น ย่อมหาได้ไม่ยากนัก มนุษย์จึงมีความคิดหาวิธีอย่างอื่น
ที่จะช่วยให้การแลกเปลี่ยนเป็นไปได้อย่างสะดวก โดยใช้สินค้าบางอย่างเป็นวัตถุ
กลางสำหรับแลกเปลี่ยน สิ่งที่เป็นวัตถุกลางนั้นต้อง เป็นสิ่งที่คน ส่วน ใหญ่ ต้องการ
และเก็บรักษาไว้ได้นาน และแบ่งแยกได้ เพื่อสะดวกในการกำหนดสัดส่วนในการ
แลกเปลี่ยน สินค้าที่ใช้เป็นวัตถุกลางในสมัยก่อน ๆ มีหลายอย่าง เช่น สัตว์เลี้ยง
ข้าว ใบชา เปลือกหอย ฯลฯ ในสมัยหลัง ๆ ต่อมา มนุษย์ได้เลือกเอาแร่ธาตุ
และโลหะต่าง ๆ เป็นวัตถุกลาง ตอนแรกใช้เป็นแท่ง จึงต้องมีการชั่งน้ำหนักเมื่อใช้
ในการแลกเปลี่ยน และต้องตรวจทดสอบความบริสุทธิ์ของเนื้อโลหะ ต่อมามนุษย์
จึงเกิดความคิดเอาโลหะนั้นมาทำเป็นเหรียญตราของรัฐ และมีมูลค่าต่าง ๆ กัน ซึ่ง
เรียกว่า เงินตรา และไม่จำเป็นต้องชั่งน้ำหนักอีก เพียงแต่นับจำนวนให้ถูกต้อง
ก็เพียงพอ ยิ่งกว่านั้น ยังเกิดมีคนกลางสำหรับทำหน้าที่แลกเปลี่ยนสินค้า
โดยเฉพาะ คือพวกพ่อค้า

ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๒๓ แห่งพุทธกาลเป็นต้นมา มีบุคคลประกอบธุรกิจเครื่องจักร
เครื่องยนตร์ขึ้นใช้ ในการประกอบธุรกิจของต่าง ๆ ได้ผลดีและรวดเร็วกว่าเดิม
สิ่งของที่ทำขึ้นนั้นมากมายเกินต้องการภายในเขตใกล้ ๆ นั้น ก็ต้องออกไปจำหน่าย
ไกล ๆ ออกไป การขนส่งก็ไต่รถการปรับปรุงให้ดีและสะดวกขึ้น ส่วนเงินตรา
ซึ่งเคยใช้โลหะ ก็เปลี่ยนมาเป็นกระดาษ ซึ่งใคร่แก่ขนบธรรมเนียม เป็นต้น

แหล่งที่อยู่และการย้ายแหล่งของมนุษย์

สันนิษฐานได้ว่าแหล่งที่อยู่แรก ๆ ของมนุษย์คงเป็นบริเวณที่ราบสูงทางภาค
ตะวันตกของเอเชีย เพราะไม่ปรากฏว่ามีมนุษย์ชาติต่าง ๆ มาก่อน ไทรโยคในทอน
นอกจากบริเวณนี้ จากที่อยู่แหล่งแรกมนุษย์ในสมัยต่อมาได้แยกย้ายกระจัด
กระจายกันไปหลายทาง

พวกหนึ่งเคลื่อนย้ายลงไปทางใต้ หนีไปตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตร้อน เป็น
 ทัศของมนุษยชาติของทวีป พวกที่เคลื่อนย้ายลงไปที่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของ
 ออฟริกา ก็ไปตั้งหลักแหล่งอยู่ในออสเตรเลียและเกาะที่สามาเนย์ ซึ่งในสมัยนั้นคง
 ยังเป็นแผ่นดินใหญ่ติดต่อกันอยู่ ต่อมาสภาพภูมิศาสตร์เปลี่ยนแปลงไป เกิดทะเล
 ขึ้น เป็นเหตุให้ออสเตรเลียแยกไปอยู่โดยโดดเดี่ยว

มนุษย์อีกพวกหนึ่งเคลื่อนย้ายอยู่แถบตอนกลางทวีปเอเชีย ใกล้กับพวก
 มงโกลอยด์พวกนี้รู้จักสัตว์ป่า เช่นม้า มาเลี้ยงจนเชื่องใช้ประโยชน์เป็นพาหนะได้
 การเคลื่อนย้ายแห่งที่จริงกระจัดกระจายออกไปไกลและกว้างขวางมาก ทั้งมา
 ทางตะวันออกเฉียงใต้ ก็เป็นพวกพม่า มอญ ไทย ญวน และมลายู เป็นต้น ที่ไป
 ทางตะวันออกเฉียงเหนือก็เป็นพวก เอสกโม พวกมงโกลอยด์บางพวกเคลื่อนย้าย
 ไปทางช่องเบริง ซึ่งยังคงติดกันเป็นดินแดนผืนเดียวกับทวีป อเมริกา แล้วค่อย ๆ
 เคลื่อนลงไปที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในทวีปอเมริกาทั้งเหนือและใต้ เป็นพวกอินเดียนแดง

มนุษย์อีกพวกหนึ่งซึ่งมีแหล่งที่อยู่ก่อนไปทางตะวันตกของเอเชีย เคลื่อนย้าย
 เข้าไปในยุโรป ส่วนใหญ่ที่เคลื่อนย้ายไปทางตอนเหนือของทวีป ไปตั้งหลักแห่ง
 อยู่บริเวณแหลมสแกนดิเนเวีย ก็กลายเป็นพวกนอร์ดิก ส่วนพวกที่เคลื่อนย้ายไป
 ทางตอนกลางยุโรป ก็ไปตั้งหลักแห่งอยู่ตั้งแต่รัสเซียไปจนถึงฝรั่งเศส ซึ่งใกล้กับ
 พวกแอลป์ และพวกที่เคลื่อนย้ายลงไปที่ทางตะวันตกเฉียงใต้ ก็ไปตั้งหลักแห่ง
 อยู่บริเวณรอบ ๆ ทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ซึ่งต่อมาได้ขยายไปถึงอังกฤษด้วย
 ใกล้กันว่าพวกเมดิเตอร์เรเนียน พวกนี้บางพวกที่เคลื่อนย้ายมาจากอิหร่าน ก็กลายเป็น
 เป็นพวกอาหรับ ยิว และอินเดียน บางพวกก็เลยไปทางฝั่งใต้ของทะเลเมดิเตอร์
 เรเนียนเป็นพวกอียิปต์และเอธิโอเปีย (ฉบับสันนิษฐาน)

ในขณะเดียวกันกับการเคลื่อนย้ายแหล่งที่อยู่ของมนุษย์โดยทางบก ก็มีการ
เคลื่อนย้ายทางเรือด้วย คือพวกที่มาจากแหล่งที่อยู่ริมฝั่งทะเล มีความเร็วขึ้น
รู้จักใช้เรือเป็นพาหนะทางน้ำ ในตอนแรก ๆ ก็คงใช้เรือแล่นออกไปไกล ๆ ฝั่ง
ต่อ ๆ มา ก็ค่อยกล้าแล่นห่างออกไป จนถึงแหล่งที่อยู่ตามเกาะต่าง ๆ แม้จะ
ห่างไกลจากแผ่นดินใหญ่ออกไปมากก็ตาม เช่น นิวซีแลนด์ และเกาะฮาไว
ตลอดจนเกาะฮัลเคอร์ เป็นต้น

มูลเหตุแห่งการย้ายแหล่งที่อยู่ของมนุษย์ในสมัยโบราณนั้น จะเห็นได้ว่า
มีอยู่สองประการ ประการแรกเกี่ยวกับภาวะทางภูมิศาสตร์ เช่น การเปลี่ยนแปลง
ของผิวโลก การผันแปรของอากาศ ทำให้ถิ่นที่อยู่ซึ่งเคยเหมาะสมเหมาะแก่การ
ครองชีพนั้นอึดอัดคับแคบลง จำเป็นต้องเคลื่อนย้าย ไปอยู่ในที่ซึ่งมีความ
อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การครองชีพกว่าแหล่งเดิม การค้นหาแหล่งใหม่
มาจากเห็นอับในยุคน้ำแข็งทำให้ผู้คนอพยพลงใต้ นอกจากนี้ก็มีเรื่องน้ำท่วม
ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น มูลเหตุแห่งการย้ายแหล่งที่อยู่ของมนุษย์ประการที่
สอง เกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม อาจเป็นด้วยผลเมืองในที่ซึ่งที่
นั้นขาดแคลนคนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นอาหารที่หาได้ไม่เพียงพอ การต่อสู้เพื่อใหม่
ชีวิตอยู่กันมากขึ้น ผู้คนจึงพากันอพยพไปหาที่อยู่ใหม่ในที่ซึ่งที่อุดมสมบูรณ์กว่า
หรืออาจเป็นเพราะการขาดความกันระหว่างชนชาติต่าง ๆ เมื่อเกิดการสู้รบกันขึ้น
ฝ่ายแพ้อยู่มิถูกฝ่ายชนะเวรกรรมของสัตว์และบุคคลทั้งปวงประการ ฝ่ายแพ้นั้นไม่มีทางหลีกเลี่ยง
หรือขจัดขึ้นได้ ก็หาทางหลบหลีกหนีไป เกิดการย้ายแหล่งที่อยู่จากการ
รุกราน ดังนั้นก็เห็นได้

อารยธรรมของมนุษย์ในสมัยโบราณ

แม้ว่ามนุษย์และสัตว์ต่าง ๆ ส่วนมากในสมัยนั้นจะได้นำเอาเครื่องใช้ที่ทำขึ้นด้วยมือของมนุษย์มาใช้กัน แต่มนุษย์มีลักษณะสำคัญบางประการซึ่งแตกต่างจากสัตว์ ทำให้มนุษย์สร้างความเจริญไต่สูงกว่าสัตว์ ลักษณะสำคัญที่มนุษย์แตกต่างจากสัตว์คือ มนุษย์มีสมองที่พัฒนาสูง คือมีขนาดและเนื้อที่ใหญ่กว่าสัตว์ มนุษย์มีร่างกายที่ตรงกึ่งกับคนโลกมนุษย์ไม่ต้องใช้แขนขาคลาน จึงได้ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการหาอาหาร สร้างที่อยู่ และก่อสร้างของกันตัว ส่วนปากของมนุษย์ เมื่อไม่ต้องใช้หาอาหารหรือใช้เป็นเครื่องมือของกันตัว ก็ช่วยให้เกิดภาษาพูดขึ้น ลักษณะสำคัญอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์คือ มนุษย์มีแนวโน้มจะรักใคร่และมีหัวใจเมตตาช่วยในการช่วยเหลือของต่าง ๆ ใดกัน

เมื่อมนุษย์มีหลักแหล่งอยู่เป็นชนกลุ่มหนึ่งแล้ว การเกี้ยวของจิตใจกับธรรมชาติ กับเพื่อนมนุษย์ และการครองชีพ ทำให้มนุษย์คัดเลือกวิธีการปฏิบัติงานต่าง ๆ ที่เห็นว่าเป็นแบบอย่างที่ดีและเหมาะสม แล้วปฏิบัติสืบเนื่องกันมาเป็นวัฒนธรรม (Culture) ของมนุษย์ในแหล่งนั้น ๆ วัฒนธรรมนี้อาจจำแนกได้เป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับวัตถุ (Materials culture) และวัฒนธรรมเกี่ยวกับจิตใจ (Spiritual culture) วัฒนธรรมเกี่ยวกับวัตถุนี้ได้แก่อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่พักอาศัย เป็นต้น ส่วนวัฒนธรรมเกี่ยวกับจิตใจ ก็ได้แก่ความคิด ความเชื่อ ความประพฤติ และพิธีการต่าง ๆ เป็นต้น

แหล่งที่มนุษย์อยู่รวมกันมากเป็นชุมชนใหญ่ ๆ มักเป็นศูนย์กลางในทางวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมได้มีแบบแผนเป็นขั้นบันไดขึ้น ความเป็นขั้นบันไดของวัฒนธรรมนี้อาจเห็นได้ในทางวัตถุ คือความเจริญรุ่งเรืองของชุมชน ความเป็นขั้นบันไดทั้งนี้ มักเรียกกันว่าอารยธรรม (Civilization)

มนุษย์ในสมัยเริ่มแรกถ่ายทอดความคิดเห็นต่อกัน ด้วยการ แสวง วิชาการ
ต่าง ๆ เป็นการบอกใช้ ต่อมาจึงหักออกเสียงประกอบด้วยท่าทางบอกใช้ ภาษาพูด
จึงเป็นอารยธรรมขั้นแรกของมนุษย์ ตอนแรก ๆ ภาษาที่พูดส่วนใหญ่เป็นคำอุทาน
แล้วต่อมาจึงรวบรวมคิดแปลงและขยายกว้างขวางออกไป

ต่อมาจากภาษาพูดคือการควบคุมไฟ ได้แก่การรู้จักใช้ไฟให้เป็นประโยชน์ เช่น
ให้ความอบอุ่น ใช้ประกอบอาหาร เป็นต้น ในสมัยเดียวกันมนุษย์เริ่มรู้จักการ
เพาะปลูกพืชไร่ คือฝังเมล็ดพืชลงในดินเพื่อให้ขึ้นเป็นต้นต่อไปได้ และรู้จักจับ
สัตว์มาเลี้ยงไว้เพื่อใช้งานและเป็นอาหาร มนุษย์เริ่มรู้จักสร้างที่อยู่อาศัยขึ้นอย่าง
ถาวร ๆ และอยู่ประจำที่ ไม่ต้องเร่ร่อนไป

ต่อมาเมื่อรวบรวมหาพบมานั้น มนุษย์เริ่มรู้จักเขียนเครื่องหมายแทนภาษา
พูดเพื่อให้เข้าใจกันได้ง่ายขึ้น ตอนแรก ๆ ก็เขียนเป็นรูปภาพของสิ่งที่มีตัวตนพอ
เป็นเค้าให้ผู้อื่นเข้าใจได้ แล้วต่อมาจึงขยายใช้ขีดเขียนแสดงความหมายอื่น ๆ

ปรากฏว่าเป็นชาวจีนและชาวอียิปต์เป็นผู้มีอารยธรรมในทางนี้มาก่อนชาติอื่น

ชาวฟินเซียเป็นชาวเร่ร่อนที่ชำนาญในสมัยโบราณ เป็นชาติที่ทำการค้าทางทะเล
มาตั้งแต่ก่อนพุทธกาล เมืองท่าสำคัญ ๆ ของชาวฟินเซียอยู่ริมฝั่งทะเลเมดิเตอร์
เรเนียน ต่อจากชาวฟินเซีย ชาติที่เจริญรุ่งเรืองในการค้าทางทะเล ได้แก่
ชาวโรมันและชาวกรีก เมื่อการค้าทางเรือเจริญขึ้น ความรู้ต่าง ๆ ก็เกิดขึ้น
เช่น การค้าสารพัด เป็นต้น

ในตอนที่ค้นพบพุทธรูป อารยธรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นอีกมาก กรีกเป็นผู้นำใน
สมัยนั้น มีศูนย์กลางอยู่ที่เอเธนส์และอเล็กซานเดรีย อารยธรรมส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับ
การปกครองการศึกษา ศาสนา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ ในทางวิทยาศาสตร์นั้น

ชาวกรีกได้รวบรวมความรู้อันมีมาแต่เดิมให้เข้ารูป แล้วเพิ่มพูนและทบทองวางเป็นรากฐานขึ้น

เมื่อรวบรวมรอบมาจน อารยธรรมต่างๆ ได้เกิดมีขึ้นอีกมาก ได้มีการรวบรวมสิ่งทั้งการจักการและงานเป็นรูปเป็นแบบเดียวกัน มีการรวบรวมเป็นประเทศชาติภายใต้การปกครองแบบเดียวกัน การพิมพ์เกิดขึ้นในสมัยนั้น เป็นเหตุให้มีการเผยแพร่ความรู้ เพิ่มพูนความคึกคักขึ้น ช่วยให้เกิดอารยธรรมต่างๆ อีกมากมาย

อารยธรรมของอินเดีย

มนุษย์ซึ่งคงเหลือแห่งอยู่ในอินเดียมาตั้งแต่เดิม คือพวกมิลลัชะ หรือ Dravidians ซึ่งเคยเป็นชนกลุ่มน้อยในบริเวณลุ่มแม่น้ำคงคา มีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ต่อมาเมื่อราวสองพันปีก่อนพุทธกาล พวกอริยะ (Aryan-Speaking) อพยพลงมาจากทางเหนือ เข้าแย่งดินแดนจากเจ้าของดินเดิม รุกไล่พวกมิลลัชะถอยลงทางใต้

พวกอริยะซึ่งเคยเป็นชนกลุ่มน้อยทางภาคเหนือของอินเดีย มีการจัดตั้งเป็นบ้านเมือง มีหัวหน้าปกครองชนเมื่อราวพันปีก่อนพุทธกาล พวกอริยะมีอำนาจเหนือพวกมิลลัชะ จึงรวมแบ่งการสมาคมออกเป็นชั้นๆ เรียกว่า วรณะ จักแบ่งออกเป็น ๔ พวก

๑. พราหมณ์ เป็นตระกูลนักบวช คือผู้พระเวทย์ ทำการสังสรรค์ศิลปวิทยาการต่างๆ และทำพิธีเกี่ยวกับศาสนา นับว่าเป็นวรรณะสูง
๒. กษัตริย์ เป็นตระกูลนักรบ ใ้แก่พวกเจ้าและขุนนาง มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง และศึกษาวิชาการรบ นับว่าเป็นวรรณะสูง

๓. แพศย์ ใต้กำแพงเมืองชั้นกลาง มีหน้าที่ทำการกสิกรรม อุตสาหกรรม และพาณิชย์กรรม จัดเป็นวรรณะกลาง

๔. ศูทร คือพวกกรรมกร มีหน้าที่รับจ้างทำงานใช้กำลัง จัดเป็นวรรณะต่ำ พวกอริยจะเข้พวกบัณฑิตเทพเจ้าต่าง ๆ ซึ่งต่อมาได้กลายมาเป็นศาสนา พราหมณ์ อารยธรรมต่าง ๆ ที่เห็นได้ก็คือการก่อสร้างสถานที่ยศทางศาสนา ใต้กำแพงพลับพลาต่าง ๆ เป็นต้น ในสมัยต่อมาชาวอินเดียก็ได้เผยแพร่วัฒนธรรม เกี่ยวกับศาสนายศศาสนาพราหมณ์ออกไปนอกประเทศ จนไปตั้งเป็นยุคแผ่นชนกัมพูชา เช่นในเขมรและชวา เป็นต้น

เมื่อพุทธศาสนาได้ประดิษฐานขึ้นในอินเดียแล้ว อารยธรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับพุทธศาสนาก็เกิดขึ้น เช่นการสร้างโบสถ์ เจดีย์ พระพุทธรูป เป็นต้น และวัฒนธรรมในเรื่องนี้ก็แพร่หลายกว้างขวางออกไป

อารยธรรมของจีน

ลุ่มแม่น้ำแยงซีและหวงโหเป็นแหล่งอารยธรรมของจีน ชาวจีนคงหลงเหลือ อยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำทั้งสองนี้มาตั้งแต่โบราณ และเริ่มตั้งมั่นเป็นบ้านเมืองขึ้นเมื่อราวสามพันปีก่อนพุทธกาล มีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ รู้จักสร้างถนนและ ขุดคลองเป็นทางคมนาคม สัตว์ที่เลี้ยงกันมากคือหมู ซึ่งใช้เป็นอาหาร และตัวใหม่ซึ่งใช้โยทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม นอกจากนั้นชาวจีนสมัยนั้นยังรู้จักขีดเขียนเครื่องหมายแทนคำพูด เขาไม่ไผ่และฟางข้าวมาเช่นน้ำจนเขี่ยยุบ ทำให้แห้งเป็นแผ่น กระดาษ ใช้เขียนหนังสือได้ ต่อมาในราวศตวรรษที่ ๑๓ ก่อนพุทธกาล ชาวจีน มีการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน มีเงินใช้เป็นตัวกลางสำหรับการแลกเปลี่ยน

และเมธรวาศตวรรษที่ ๑๐ ก่อนพุทธกาล ก็มีการขุดหาแร่ธาตุต่าง ๆ มาใช้ในการทำภาชนะและเครื่องใช้ต่าง ๆ

อารยธรรมสำคัญของจีนที่ปรากฏอยู่ ก็คือการก่อสร้าง ชาวจีนมีวิธทำอิฐใช้ในการก่อสร้าง กำแพงใหญ่ซึ่งสร้างจนเมื่อ พ.ศ. ๒๑๒ ในสมัยพระเจ้าฉินซีฮ่องเต้ แห่งราชวงศ์ฉิน มีความยาวเกือบสองพันห้าร้อยกิโลเมตร ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ในตอนต้นพุทธกาล ชาวจีนเริ่มมีวัฒนธรรมเกี่ยวกับความประพฤติต่าง ๆ ได้แก่การขุดถลุงของแร่และโลหิต การปฏิบัติตามลัทธิศาสนา ทำให้ชาวจีนสร้างอารยธรรมต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งปรากฏอยู่ทุกวันนี้

ในศตวรรษที่ ๑๒ แห่งพุทธกาล จีนได้ทำสงครามกับอาหรับในแคว้นเตอร์กิสถาน เชลยจีนที่ถูกจับได้ถ่ายทอดความรู้ในการทำกระดาษให้แก่ชาวอาหรับ ต่อมาชาวอาหรับได้ถ่ายทอดให้แก่ชาวยุโรปอีกต่อหนึ่ง นอกจากนั้นยังกล่าวกันว่า ชาวจีนเป็นต้นคิดในการทำกบปั่นและการพิมพ์หนังสือด้วย

อารยธรรมของอียิปต์

พวกหมีตกเข้างัดเหล็กแหล่งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำไนล์มาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ และเริ่มเป็นชนกลุ่มแรกในเมธรวาศตวรรษมาแล้ว ชาวอียิปต์มีการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ไร่กสิกรรม ชาวอียิปต์โบราณมีวิถีชีวิตคนเพื่อทำการเพาะปลูก ตอนแรกก็ทำด้วยแรงคน ต่อมาจึงใช้แรงสัตว์ลากไถ นอกจากปลูกพืชจำพวกข้าวแล้ว ชาวอียิปต์ยังปลูกพืชชนิดหนึ่ง เรียกว่าพะไพรัส (Papyrus) ซึ่งนำมาลอกแล้วผืนเป็นแผ่นใช้เขียนหนังสือ และปลูกคันแฟล็กซ์ (Flax) ซึ่งใช้เย็บเส้นในการทำผ้า นอกจากนั้นชาวอียิปต์ยังมีความรู้ในการทำเครื่องเคลือบดินเผา ทำอิฐและทำแก้ว และยังมีความรู้ในทางการค้าสัตว์ กำหนดเวลา ๓๖๕ วันเป็นหนึ่งปี

ชาวอียิปต์เป็นพวกคนขี้ดเทพเจ้า และเชื่อว่ามนุษย์ตายไปแล้วจะกลับฟื้นขึ้น
 ใหม่อีก จึงมีวิธีเก็บศพไว้ด้วยการทำเป็นมัมมี่ (Mummy) และเก็บรักษาไว้ในสถานที่
 ที่เก็บศพประจำสกุลของผู้ตาย สถานที่นี้เป็นของผู้สูงศักดิ์ชาวอียิปต์ก่อสร้างขึ้นอย่าง
 ใหญ่โต ต่อมาในภายหลัง ๆ สถานที่สำหรับเก็บศพกษัตริย์ ชาวอียิปต์ก่อสร้างขึ้น
 อย่างใหญ่โตยิ่ง ใช้หินเป็นแท่ง ๆ วางซ้อนกันเป็นรูปเจดีย์ฐานสามเหลี่ยมยอด
 แหลมที่เรียกว่าปิระมิด (Pyramid) ปิระมิดบางแห่งสร้างขึ้นมหึมา มีขนาดสูงถึง
 สองร้อยเมตรก็มี การสร้างปิระมิดนั้นว่าเป็นอารยธรรมเก่าแก่ของชาวอียิปต์ ก็กับ
 การสร้างกำแพงใหญ่เป็นอารยธรรมเก่าแก่ของชาวจีน นอกจากนี้ชาวอียิปต์โบราณ
 ยังมีชื่อในทางการช่าง เช่น การแกะสลักและการเขียนภาพ ซึ่งทำไว้ในโบสถ์และ
 สถานที่ต่าง ๆ ใต้อย่างงดงาม

อารยธรรมของกรีก

อารยธรรมของกรีก ส่วนใหญ่เป็น อารยธรรม ใน ทาง ความ คึก (Spiritual
 civilization) เริ่มตั้งแต่ต้นพุทธกาล ถึงราวศตวรรษที่ ๓ มีศูนย์กลางอยู่ที่เอเธนส์
 ชาวเอเธนส์ใช้เวลาส่วนใหญ่ในการสนทนาและถกเถียงปัญหาต่าง ๆ เพื่อแลกเปลี่ยน
 ความความคิดเห็นกัน เรื่องที่สนทนามีหลายพวก เช่น วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์
 การเมือง ปรัชญา ชาวเอเธนส์พากันศึกษาเหตุผลในเรื่องต่าง ๆ โดยไม่ยึดถือความ
 คึกหรือความเชื่อแต่โบราณที่บอกเล่ากันต่อ ๆ มาแต่อย่างเดียว สิ่งสำคัญที่สุด
 เกี่ยวกับอารยธรรมของกรีกคือการมีจิตใจอิสระ มีเสรีทางความคิดและพูดจาตามความ
 พอใจปราศและผิดในเรื่องที่สนทนากันก็เป็นรากฐานของวิทยาการซึ่งชนทุกวันนี้ ใ
 คึกษาและ ค้นคว้าสืบต่อ ๆ กันมา นักปราชญ์คนสำคัญของกรีก เช่น ฮิปโปเครติส
 (Hippocrates) เป็นผู้ให้กำเนิดวิชาแพทย ยุคลิด (Euclid) เป็นผู้ให้กำเนิดวิชา

เรขาคณิตและแอริสตอเทิล (Aristotle) ซึ่งเป็นนักปรัชญา พยายามที่จะค้นคว้าความจริงในทุกสิ่งทุกอย่าง เช่นเรื่องดวงดาว เรื่องสิ่งต่าง ๆ ทำด้วยอะไร จิตใจทำงานอย่างไร เป็นต้น

อารยธรรมของกรีกอีกเรื่องหนึ่งที่สำคัญมากคือเรื่องการปกครอง ประชากรกรีกโดยเฉพาะชาวเอเธนส์ได้คิดสร้างระบอบการปกครองขึ้นใหม่ เรียกว่าประชาธิปไตย อันเป็นระบอบการปกครองที่ได้รับความนิยมและใช้กันอยู่ในประเทศต่าง ๆ ในทุกวันนี้

พวกกรีกมีความสามารถในทางศิลปะมาก รูปแกะสลัก รูปปั้น อาคาร และอนุสาวรีย์ที่ชาวกรีกได้สร้างไว้แล้วยังดำรงอยู่และรักษาไว้ด้วยกันทุกวันนี้ในฐานะที่เป็นสิ่งมีค่าของโลก อาคารเหล่านั้นก็มีไ้ใหญ่โตอะไร อนุสาวรีย์หรือรูปปั้นรูปแกะสลักก็มีไ้ตกแต่งประดับประดาเป็นพิเศษ เป็นรูปง่าย ๆ เรียบ ๆ อย่างธรรมดา เป็นต้นว่าเป็นรูปชายหนุ่มกำลังอยู่ในท่าวิ่งหรือโยนลูกบอล หรือรูปคนแก่กำลังทำท่าคิด แต่นั่นก็ว่าเป็นศิลปะที่มีค่ายิ่ง

อารยธรรมของชาวทวีปอเมริกา

มนุษย์ยังเกิดในทวีปอเมริกาซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณ ก่อนสมัยชาวยุโรปมาถึงหลักแหล่งอยู่ในทวีปนี้ ไ้แก่พวกมายา (Mayas) และพวกอินคา (Incas)

พวกมายาตั้งหลักแหล่งอยู่ทางตอนกลางของทวีปอเมริกาเหนือ บริเวณประเทศกัวเตมาลา เป็นอาณาจักรเก่าแก่มีศูนย์กลางที่เมืองโคปัน (Copan) และควิวิกัว (Quirigua) ต่อมาในราวศตวรรษที่ ๑๓ แห่งพุทธกาล การเปลี่ยนแปลงของโลก ทำให้บ้านเมืองเหล่านั้นหักพังสูญหายไป พวกมายาจึงย้ายไปตั้งหลัก

แหล่งใหม่ทางภาคตะวันออก ซึ่งมีชุมชนเป็นบางส่วนของเม็กซิโก ชอนครัสของ
อังกฤษ และกัวมาลา อาณาจักรใหม่มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองชิเชนอิตซา
(Chichen Itza) จนถึงปลายศตวรรษที่ ๒๐ แห่งพุทธกาล พวกมายาจึงย้าย
ไปตั้งใหม่ที่ทะยาซาล (Tayasal) ในภาคเหนือของกัวมาลา จนกระทั่งชาวยุโรป
ไปรุกรานอาณาจักรของพวกนี้ ชาวมายาเสียเมืองให้แก่สเปนในปี พ.ศ. ๒๒๒๒
ชาวมายามีความรู้ในทางดาราศาสตร์ วิศวกรรม เกษตรกรรม และการชักเยว
เครื่องมือเป็นรูปภาพต่าง ๆ แทนคำพูดมาตั้งแต่สมัยโบราณ นอกจากนั้นยังรู้จัก
ชกบอลสำหรับการขนส่งทางน้ำ และมีการค้าขายกัน สินค้าสำคัญได้แก่เครื่อง
ปั้นดินเผาและสิ่งของอื่น ๆ ชาวมายาเป็นพวกชนดิโอเทพเจ้า จึงสลักหินสร้าง
สิ่งสำหรับบูชาแทนเทพเจ้าต่าง ๆ ขึ้น หินสลักเหล่านี้ทำอย่างใหญ่โตและ
งกงามมาก

ส่วนพวกอินคาชนกษัตริย์เก่าแก่อยู่บริเวณตอนเหนือของประเทศชิลีและ
อาร์เจนตินา ตั้งแต่สมัยมหาสมุทรแปซิฟิกจนถึงทะเลแอนดีส มีศูนย์กลางอยู่ที่เมือง
คุสโก (Cuzco) ชาวอินคามีความรู้ในทางช่าง มีการชกบอล สร้างถนน
และก่อกำแพง มวลสลักหินก้อนหินมาวางเรียงก่อเป็นสถานที่ต่าง ๆ ใ้ค้อย่าง
งกงาม พวกอินคาพระอาทิตย์ จึงสร้างโบสถ์ขึ้นอย่างใหญ่โต เป็นอารยธรรมที่
เหลืออยู่ให้เห็นได้จนทุกวันนี้

เมื่อชาวยุโรปไปถึงทวีปอเมริกา ก็เข้ารุกรานเจ้าของดิน กอบโกยทรัพย์
สมบัติส่งไปยุโรปเป็นอันมาก พืชพันธุ์ต่าง ๆ ที่ปลูกกันในอเมริกาและชาวยุโรป
ไม่รู้จัก ก็นำไปแพร่พันธุ์ในยุโรป ได้แก่ ข้าวโพด ยาสูบ โกโก้ มันฝรั่ง
และมันเทศ เป็นต้น เหล่านี้เป็นพืชดั้งเดิมของชาวมายาและชาวอินคา ซึ่งต่อมา
ได้แพร่หลายไปทั่วโลก

มนุษย์กับศาสนา

บ่อเกิดแห่งศาสนา

แรกทีเดียวสมัยเมื่อมนุษย์ยังครองชีวิตตามป่ากรง อันตรายย่อมมีอยู่รอบข้าง
อันตรายจากสัตว์ร้ายนั้นย่อมแลเห็นและหาทางหลีกเลี่ยงได้ อันตรายที่เกิดจาก
ธรรมชาติ เช่น พายุพิภพ ฟ้าผ่า ฟ้าคะนอง แผ่นดินไหว เหล่านี้เป็นสิ่งที่แลไม่เห็น
และไม่รู้ว่าอะไรเกิดขึ้นเมื่อใด อันตรายที่เกิดจากธรรมชาติเช่นนี้ทำให้มนุษย์หวาดกลัว
เป็นเหตุให้มีการสักการบูชาและวิงวอนให้เทวดาร้ายเช่นนั้นสงบบลง ต่อมาธรรมชาติ
ต่าง ๆ ซึ่งมนุษย์เห็นว่าเป็นของแปลกประหลาด ก็ได้รับการสักการะด้วย เช่น
ดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ซึ่งให้ความสว่าง พืชพันธุ์ซึ่งให้ชีวิตแก่พืชพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้
งอกงามขึ้นมาได้ และแม่น้ำลำคลอง เหล่านี้เป็นต้น ทั้งนี้ความเชื่อที่ว่า
ธรรมชาติเหล่านี้อาจอำนวยความสะดวกให้แก่คนได้ และเนื่องด้วยมนุษย์ได้
แยกย้ายกันอยู่ทั่ว ๆ ไป จึงมีสิ่งที่จะารพบปะและติดต่อศาสนาจึงผกผันกันไปตาม
ความนิยมของชนหมู่หนึ่ง ๆ

สมัยต่อมา มนุษย์บางพวกเชื่อว่าคนก็ตายไปแล้วนั้น ยังคงมีวิญญาณเหลืออยู่
และเที่ยวเร่ร่อนหลอกล่อนรบกวนผู้คนไม่ชอบพอ หรือคอยพิทกษารักษายศรลถาน
ญาติพี่น้อง จึงเป็นเหตุให้เกิดการกลัวและเคารพนับถือ ก่อให้เกิดพิธีปฏิบัติต่อผชน
ก่อๆมามนุษย์เกิดความนึกคิดว่าพวกภูตผีคนธรรพ์ อาจมีสถานที่สถานที่อาศัยเช่นเดียวกับ
หมู่มนุษย์ และมีหัวหน้าซึ่งบัญชาคนเช่นเดียวกับในหมู่มนุษย์ จึงยกย่องภูตผี
เห็นความถูกต้องเกิดขึ้นเป็นเจ้าผี และบุคคลบางคนเมื่อยังมีชีวิตอยู่ได้ประกอบคุณงาม
ความดีให้ปรากฏแก่คนทั่วไปจนเป็นที่ยอมรับนับถือ เมื่อผู้นั้นตายไปแล้ว ก็ได้รับยกย่อง
ขึ้นเป็นเจ้าผีเช่นเดียวกัน

ต่อมาได้เกิดความคิดเห็นขึ้นใหม่ว่า ฤกษ์ชัยคำนั้นยังไม่ใช้สิ่งที่ทรงอำนาจ
อันแท้จริง ยังมีเทพเจ้าที่ทรงศักดิ์กตภาพยิ่งกว่า ลัทธินับถือฤกษ์ชัยคำจึงได้
เสื่อมคลาย กลายมาเป็นลัทธินับถือเทพเจ้า ต่อมาอีกมนุษย์กลับคิดเห็นเชื่อดอกใหม่
ว่า ในโลกนี้ต้องมีเทพเจ้ายิ่งกว่าที่ทรงศักดิ์กตภาพยิ่งใหญ่อีก ซึ่งควรระบอ
ถึงเป็นเทพไท เมื่อมนุษย์ทั้งหลายรวมกันมากขึ้นเป็นชุมชนใหญ่ ความจำเป็น
ที่จะให้มนุษย์ในชุมชนนั้นอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบเรียบร้อย จึงมีผลสลับเปลี่ยน
แนวทางปฏิบัติต่อกัน และให้เหตุผลแข็งสิ่งที่จะควรและไม่ควรประพฤติ จึงเกิดมี
สวรรค์สำหรับผู้ประกอบคุณงามความดีไว้คอยอยู่ และเกิดมีนรกสำหรับผู้ประพฤติ
มิชอบไว้คอยประหารทัณฑ์ และเข้าใจว่าทั้งสวรรค์และนรกย่อมอยู่ในอำนาจของ
เทพเจ้าที่ทรงพิราวดำเนินมนุษย์คนใดไปดี จึงเกิดพิธีกรรมและการสวดช้อนวอน
เพื่อให้เทพเจ้าโปรดปราน ผู้ที่เป็นหัวหน้าพิธีกรรมก็ได้รับยกย่องเป็นศาสนาทูหน้า
ในลัทธินั้น ๆ แตกต่างกันไปตามหมู่ชนต่าง ๆ

ความสำคัญและอิทธิพลของศาสนา

ศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองมาพร้อมกับความเจริญของมนุษย์ ศาสนาเป็นสิ่งที่มีความ
แก่นนอนัยมากที่สุด ความเชื่อมั่นและการพิทักษ์ศาสนาทำให้มนุษย์สร้างความสำเร็จ
ต่าง ๆ ขึ้น เช่นสถานที่สำคัญสำหรับทำพิธีทางศาสนา ซึ่งมนุษย์ได้สร้างขึ้นไว้อย่าง
ใหญ่โตและงดงาม

เมื่อหาพบมาแล้วเห็นสมัยที่อุปถัมภ์เรื่องมาก ชาวอียิปต์สมัยนั้นเชื่อกันว่า
มนุษย์ที่ตายไปแล้วนั้นย่อมมีเวลาที่ตระเวนหาคนชั่วชนใดสัก จึงหาวิธีทำให้ศพเน่าเปื่อย
ด้วยการอาบยาและเก็บรักษาไว้เป็นอย่างดี ถ้ายังเป็นศพกษัตริย์ ก็จะบรรจุไว้อย่างดี
ในสุสานซึ่งเรียกว่าปิระมิด ปิระมิดที่ใหญ่ที่สุดของอียิปต์อยู่ที่เมืองกิเซ (Gizeh)
ใกล้กับกรุงไคโร เป็นสุสานที่บรรจุพระศพพระเจ้าคีออปส์ (Cheops) กำนัน

พระมิดสร้างเป็นรูปทวารวดี (Sphinx) เป็นเครื่องหมายแทนองค์พระเจ้าซออปัส
ทวารวดีนั้นมีความหมายว่าชาวอียิปต์สมัยนั้นใช้เป็นสัญลักษณ์การกษัตริย์ของเขา ซึ่งนับถึ
กันว่าเขาน่าจะเป็นเทพเจ้าองค์หนึ่ง

มนุษย์ของอียิปต์รวมกันเป็นหนึ่งเป็นพวก เริ่มด้วยการรวบรวมกันเป็นครอบครัวก่อน
แล้วจึงเกิดเป็นบ้านเมืองและประเทศชาติขึ้น มนุษย์ของอียิปต์อาศัยกันในการ
อันจำเป็นแก่การครองชีพ เพื่อที่จะให้มนุษย์อยู่ด้วยกันเป็นปรกติสุขจำเป็นจะต้องมี
ระเบียบของสังคมมนุษย์จะต้องปฏิบัติต่อกัน มนุษย์เกิดมาโดยบุคคลให้รู้จักกัน
สิ่งชั่ว ประพฤติแต่ในสิ่งที่ดีเห็นว่าการมี ศาสนาจึงมีความจำเป็นเครื่องบอกเหตุ
จิตใจให้มนุษย์อยู่ด้วยกันได้ด้วยความดี เพราะศาสนาช่วยประสงค้ให้บุคคล
ประพฤติแต่ในทางที่ชอบ ไม่ประพฤติสิ่งชั่วทำให้เป็นทุกข์ใจกัน หรือซึ่งจะทำให้
ความเกิดร้อนใจยังเกิดแกล้งกัน ไม่ให้มนุษย์ประทุษร้ายต่อกัน

ศาสนาจึงใหญ่ทางศาสนาทุกท่าน ได้เน้นคำสั่งสอนเป็นอย่างดีเกี่ยวกับว่า
มนุษย์ไม่ควรมีชีวิตอยู่เพื่อตัวเองโดยลำพังเท่านั้น เราไม่ควรใช้พลังงานและเวลา
ทั้งหมดของเราเพียงแต่เพื่อให้ใครมาซึ่งสิ่งที่เราปรารถนาสำหรับตัวของเราเอง เรา
ควรกระทำเพื่อผู้อื่นเพื่ออย่างสิ่งบางอย่างที่ใหญ่ยิ่งไปกว่าตัวของเราเอง ไม่ว่าจะเป็น
เทพเจ้าหรือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน การกระทำเพื่อผู้อื่นนั้นจะทำให้คนเราลืมเรื่องของ
ตัวเองและมนุษย์ก็จะบรรลุถึงความสุขอันแท้จริงได้

ศาสนาพราหมณ์

ศาสนาพราหมณ์เกิดขึ้นในอินเดีย เป็นศาสนาของพวกอริยวรรคซึ่งมีถิ่นฐานอยู่
ทางตอนเหนือของประเทศและอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในอินเดีย เมื่อราวสองพันปี
ก่อนพุทธกาล พวกอริยวรรคเป็นพวกนับถือเทพเจ้า เชื่อกันว่าพระเป็นเจ้าคือ "พราหมณ์"
เป็นประธานอันยิ่งใหญ่แก่พระองค์เดียว และมีผู้กระทำกิจในลัทธิศาสนาซึ่งเป็นคน

สำคัญมีความรู้เป็นพิเศษเรียกว่า “พราหมณ์” พระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์และสิ่ง
ต่าง ๆ ในโลก มนุษย์ได้รับสุขหรือทุกข์เพราะพระองค์ทรงบันดาล ตอนแรก ๆ
เชื่อกันว่าพระพรหมไม่ปรากฏรูปร่างเป็นอย่างไร เป็นของกายสิทธิ์แทรกอยู่ในที่ทั่วไป
ไม่อาจมองเห็นได้ แต่มาในตอนที่หลัง ๆ พระพรหมกลับเป็นเทพที่มีตัวตน มีสัพทคร
สำหรับสอยกล้องตรวจตราเหตุการณ์ของโลกทั่วทั้งสัพท

หลักศาสนาพราหมณ์

อาหารจำแนกหลักศาสนาพราหมณ์ออกเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

๑. วิญญาณของมนุษย์และสัตว์ ย่อมออกจากประณมวิญญาณคือพรหม
เหมือนประกายไฟที่กระเด็นออกไปจากไฟมหากวงเกม เมื่อวิญญาณเหล่านั้นแยก
ออกจากพรหมแล้ว ก็เข้าสู่สิ่งในรูปต่าง ๆ นับไม่ถ้วนครั้ง มนุษย์ต้องทนทุกข์
เสวยสุขเวียนว่ายตายเกิดอยู่จนกว่าจะรอดพ้นจากความ เกิดกลับเข้าสู่แหล่งเดิม คือ
พรหม

๒. การกระทำทั้งดีและชั่วของมนุษย์ที่เรียกว่ากรรม เป็นเหตุให้มนุษย์ต้อง
เวียนว่ายตายเกิดอยู่ ทั้งนี้ถ้าใครหาทางไม่ประกอบกรรม คือสละโลกิยธรรม
ได้แก่การอบครัว ทรัพย์สินสมบัติ ความบันเทิงสุข และสิ่งทั้งปวงอันเป็นของไม่แท้
แล้วออกบิณฑิอเพศเป็นคฤหัสถ์ เข้าสู่ความเป็นผู้ไม่ประกอบกรรม ก็ะรอดพ้นจาก
ความเกิด

๓. ประชาชนต้องยอม รับรองและ นับถือพราหมณ์ว่าเป็น อาจารย์ผู้ศักดิ์สิทธิ์
เป็นผู้ควรกระทำการบูชา คัมภีร์ที่เขียนของก็แท้คือพระเวทซึ่งเรียกว่า “ไตรเพท”
ไตรเพทประกอบด้วย ฤคเวท เป็นบทสวดสรรเสริญเกียรติของเทพเจ้าและขอความ
คุ้มครอง สามเวท เป็นบทสวดเทก่ล่อมเทพเจ้าในเวลาทำพิธีบูชาญ คือพิธีหม
การฆ่าสัตว์หรือโยนอาหารนมเนยเข้าในกองเพลิงเป็นการสังเวย ยજุรเวท เป็น

บทสวดในเวลาเช้าเพื่ออุทิศกรรมอัน ๆ ต่อมาพราหมณ์ได้จัดทำคัมภีร์ “อถรรพเวท”
 เพิ่มขึ้นอีก เป็นประมวลเวทมนตร์สำหรับทำเพื่อความสิริมงคลประเภทหนึ่ง และ
 สำหรับทำความชั่วร้ายให้แก่ศัตรูอีกประเภทหนึ่ง

๔. การแบ่งชนของมนุษย์ออกเป็นวรรณะต่าง ๆ เป็นวิธีที่พระผู้เป็นเจ้าประทาน
 สำหรับการปกครอง เพื่อสันติสุขของมนุษย์ จึงเป็นของจำเป็น

วรรณะตามลัทธิศาสนาพราหมณ์

เนื่องจากพวกอริยกะมามีอำนาจเหนือเจ้าของดินเดิม จึงเกิดการแบ่งสัน
 ขั้นส่วนการสมาคมออกเป็นชั้น เรียกว่า “วรรณะ” และแยกคชศักดิ์มาคั่นกันแต่
 ในหมู่พวกเดียวกัน วรรณะต่าง ๆ เหล่านี้ได้แก่ วรรณะพราหมณ์ คือพวกนักบวช
 มีหน้าที่ประกอบพิธีทางศาสนา ถือกันว่าพวกนี้เกิดมาแต่โอษฐ์ของพระพรหม
 วรรณะกษัตริย์ เป็นพวกนักรบ มีหน้าที่ปกครองบ้านเมือง ถือว่าพวกนี้ได้กำเนิด
 จากกรพระพรหม วรรณะแพศย์ เป็นพวกพ่อค้า มีหน้าที่ประกอบกิจการค้าพาณิชการ
 เพาะปลูกและการค้า ถือว่าพวกนี้เกิดมาแต่เพลขาของพระพรหม วรรณะศูทร
 เป็นพวกกรรมกร มีหน้าที่รับจ้างและรับใช้ ถือว่าพวกนี้เกิดจากขาของพระพรหม

ศาสนาฮินดู

ศาสนาฮินดูเป็นลัทธิหนึ่งแยกออกจากศาสนาพราหมณ์ ศาสนานี้แผ่ไปทาง
 ภาคใต้ของอินเดียเมื่อราว พ.ศ. ๖๐ ศาสนาฮินดูเชื่อว่าเดิมมีเทพเจ้าแต่
 องค์เดียว คือ พระนารายณ์ ซึ่งเรียกว่า “ปรพรม” เมื่อพระองค์มีประสงค์ที่จะ
 สร้างโลก จึงแบ่งภาคเป็นสามส่วน คือสร้างพระพรหมขึ้นเพื่อสร้างโลก สร้าง
 พระนารายณ์ (องค์ใหม่) เพื่อบริหารโลก และสร้างพระศิวะเพื่อสังหารโลก

ศาสนาฮินดูสอนให้เชื่อวาคัมภีร์พระเวทเป็นของศักดิ์สิทธิ์ พราหมณ์เป็นผู้แทน
 จากพระผู้เป็นเจ้า การกำหนดชั้นวรรณะของมนุษย์เป็นของจำเป็นในการปกครอง

ชินทุกวาระต้องปฏิบัติตามกฎประเพณีที่กำหนดไว้สำหรับวาระของตน และปฏิบัติตามกฎประเพณีส่วนรวม ที่ทุกวาระต้องปฏิบัติเหมือนกัน ๆ กัน ได้แก่

๑. หลักปฏิบัติสำหรับวาระเกี่ยวกับการแต่งงาน อาหารการกิน การทำมาหากิน และเคหสถาน ซึ่งต้องปฏิบัติตามวาระของตน

๒. พิธีประจำบ้าน ผู้เป็นชนกะจะต้องทำพิธีเหล่านี้ ระยะเวลาเสียมิได้ ได้แก่ พิธีแต่งงาน พิธีทงครวัก พิธีคลอขบขร พิธีให้นามเด็ก พิธีโกนผม พิธีเข้ารับการศึกษ เป็นต้น การทำพิธีของอาศัยพราหมณ์ฉกฉวยเป็นผู้ทำ

๓. พิธีศราทธ ใดแก่พิธีสังเวชบรรพรมฝ่ายบิศาผล่วงลงไปแล้ว เพื่อให้วิญญาณของญาติเมือรับขาวสังเวแล้ว พ้นจากความเป็นเปรตต้องเร็วร้อน เข้ารวมอยู่กับบรรพรมศพไปก่อน ๆ นั้น นอกจากนั้นยังมีพิธีศราทธเกี่ยวกับการมงคลอื่น ๆ เช่น การขอให้มัสก การล้างขาศ พิธีของความสขสหายและสิริมงคลแก่ทรัพย์ เป็นต้น

๔. พิธีบูชาเทพเจ้า มีผลแตกต่างกันไปตามวาระต่างๆ ได้แก่ การสวดมนตร์ภาวนา การส่นานกายชำระพื้น สมนโฆส ถิขคิต ไปนมัสการฆ่าเพื่ญุศลในเทวาลัยต่าง ๆ เป็นต้น

พุทธศาสนา

พุทธศาสนาเกิดขึ้นในประเทศอินเดียเช่นเดียวกับศาสนาพราหมณ์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดา ทรงประภิชฐานพระพุทศาสนาขึ้นในแคว้นมคธ แล้วต่อมาจึงแพร่ไปทั่วอินเดียและประเทศใกล้เคียง

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระราชสมภพ ณ กรุงกบิลพัสดุ์ ซึ่งอยู่ในอาณาเขตประเทศเนปาลปัจจุบัน เมื่อ ๘๑ ปีก่อนพุทธศักราชได้เสด็จออกบรรพชา ขณะนั้นมีพระชนม์ได้ ๒๙ พรรษา ต่อมาเมื่อพระชนมายุได้ ๓๕ พรรษาก็ตรัสรู้

พระสัมโพธิญาณ ณ ตำบลพุทธคยาในแคว้นมคธ แล้วเสด็จออกสั่งสอนประกาศ
พระศาสนาในที่ต่าง ๆ และปรินิพพานในวันอังคาร เดือนหก ปีมะเส็ง ซึ่งนับเป็น
๔๖ แห่งพุทธศักราช

สิ่งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสและให้ทรงสั่งสอนให้ผู้นั้นตามนั้น คือพระธรรม
ที่เรียกว่า “อริยสัจ” อริยสัจเป็นความจริงสี่ประการ ได้แก่ ทุกข์ ทุกขสมุทัย
ทุกขนิโรธ และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

ทุกข์คือสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมเป็นทุกข์ทำให้จิตใจไม่สงบสุข ได้แก่ ความเกิด
ความแก่ ความตาย ความโศรกเศร้าเสียใจ ความไม่สมปรารถนา เป็นต้น

ทุกขสมุทัย คือเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ได้แก่ความอยากได้นั้นได้นั้น อยากเป็น
อย่างนั้นอย่างนั้น หรือความเบียดเบียน ความไม่อยากเป็นอย่างนั้นอย่างนั้น ความพอใจ
ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส เป็นต้น

ทุกขนิโรธ คือการดับทุกข์ ได้แก่ ความรู้สึกตัวออกใจไว้ได้ ไม่ให้ปรารถนาสิ่ง
หรือเหตุที่จะทำให้เกิดทุกข์ขึ้นได้

ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา คือวิธีปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อให้ถึงการดับทุกข์ได้ วิธี
ปฏิบัตินี้มีอยู่แปดประการ ได้แก่ความเห็นชอบ คำริชชอบ วาจาชอบ การงานชอบ
เลี้ยงชีพชอบ พยายามชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจชอบ

หลักสำคัญของพระพุทธศาสนาคือ ให้รู้จักกฎธรรมดาที่จำเป็นต้องเป็นไปตาม
สภาพของมัน ให้รู้ว่ามีผลของเวรอันร้ายตายเกิด และให้รู้ว่าคนเราสามารถ
ปลดปล่อยตนให้พ้นจากทุกข์ได้ด้วยการกระทำของตนเอง ไม่จำเป็นต้องสวดมนต์
หรือทรมานตัวเอง หรือมีนักบวชนักบุญคอยช่วยล้างบาปให้ หลักพุทธศาสนามีแนว
ให้ประพฤติปฏิบัติชอบเป็นขั้น ๆ ไป เพื่อความสงบสุขของชุมชน เช่น ให้เอา

ขณะคนโกรธด้วยความไม่โกรธตอบ เขาขณะคนไม่ก็ด้วยกระทำความดีให้ ดังนี้
เป็นต้น

พุทธศาสนามีทุกประสงค์มุ่ง จะสอนให้รู้จักวิถีทางปฏิบัติ การเปลี่ยนทุกข์ให้หมด
สิ้นไปด้วยตัวของตัวเอง เพื่อจะได้ประสบความสุขอันมั่นคงถาวร วิถีทางปฏิบัติขั้นแรก
สำหรับคนทั่วไปคือ การปฏิบัติตามกฎหรือวินัยที่เรียกว่าศีลห้าประการ ได้แก่

๑. มิให้กระทำการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ข้อห้ามนี้มุ่งไปในทางปลงสังขาร
เมตตาการุณาให้มียุติในน้ำใจมนุษยทั่วหน้ากัน ไม่เบียดเบียนกัน ซึ่งจะเป็นเหตุให้
สังคมมนุษยอยู่ได้ด้วยความสงบ

๒. มิให้กระทำการลักทรัพย์ ซึ่งรวมถึงการลักฉกฉวยชิงวิ่งราวและปล้นสดมภ์
ด้วย ข้อห้ามนี้มุ่งหมายไปในทางให้มนุษยรู้จักเคารพต่อสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น
ให้หาเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ เพื่อความสงบสุขของสังคมมนุษย

๓. มิให้ประพฤติมรยาทในทางกามกับสามีหรือภรรยาของผู้อื่น และกับ
หญิงหรือชายที่อยู่ในความหวงแทนของผู้ปกครอง ข้อห้ามนี้เพื่อบังคับระเบียบมรยาท
ในสังคมมนุษยให้เป็นไปด้วยดี

๔. มิให้กล่าวเท็จ ซึ่งรวมถึงการกล่าวหลอกลวงผู้อื่นให้เสียหายเพราะหลง
เข้าใจผิด กล่าวด้วยความอิจฉาริษยา และกล่าวหยาบคายด้วย เราได้เห็นได้ว่า
ความวุ่นวายปราศจากความเรียบร้อยในสังคมมนุษยมีต้นเหตุมาจากวาจาเป็นส่วนมาก
และวาจาก็เป็นเหตุของการมีระเบียบเรียบร้อย ฉะนั้นจึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะต้อง
รู้จักใช้วาจาแต่ที่เป็นสาระและมีประโยชน์

๕. มิให้ดื่มสุราและนาคองของเมาต่าง ๆ ตามธรรมกาสุราและนาคอง
ของเมานี้เมื่อดื่มเข้าไปแล้วย่อมเปลี่ยนความรู้สึกไปต่าง ๆ ไม่อาจควบคุมใจให้
มั่นคงอยู่ได้ ทำให้เกิดความประมาทเลอทั้ว และจะเป็นเหตุให้ก่อเหตุวุ่นวายจนแก่

สังคมมนุษย์ได้ และถ้ามีคนมาจนถึงซากศพที่มีปัญญแล้ว ก็ยอมไม่อาปรารถ
การใดๆ ให้สำเร็จประโยชน์อันถึงามได้

ในสมัยพระพุทธองค์นั้น พระพุทธศาสนาแพร่หลายและรุ่งเรือง อยู่ใน
แคว้นมคธ คือบริเวณตอนกลางประเทศอินเดีย ต่อมาประมาณสองร้อยปีเศษ
พระเจ้าอโศกกษัตริย์แห่งแคว้นมคธ ซึ่งครองราชย์อยู่ที่กรุงปาฏลิบุตร ได้ขยาย
อำนาจจักรวรรดิใหญ่ไพศาลออกไปทั่วทั้งอินเดีย และทรงรับนับถือพระพุทธศาสนา
ทรงแต่งสมณทูตไปเผยแผ่ศาสนาไปยังประเทศใกล้เคียง ทางตะวันตกเฉียงเหนือเข้า
ไปในอัฟกานิสถาน เปอร์เซีย ซีเรีย อียิปต์ ตลอดจนประเทศกรีซในยุโรป ทางใต้
ลงมาถึงลังกา ทางเหนือเข้าไปในธิเบตและจีน ส่วนทางตะวันออกนั้นเข้ามาใน
แหลมอินโดจีนทางพม่า เมื่อสิ้นสมัยพระเจ้าอโศกแล้ว กษัตริย์องค์ต่อๆ มากลับ
หันไปศรัทธาพราหมณ์ขึ้น ทำให้พุทธศาสนาเสื่อมไปจากตอนกลางของอินเดียตั้งแต่
ปลายศตวรรษที่ ๔ แห่งพุทธกาล

พระพุทธศาสนาที่แผ่เข้าไปทางเหนือของอินเดียนั้น เข้าไปรุ่งเรืองอยู่ในธิเบต
จีน เกาหลี ญี่ปุ่น และเลียบลงมาในญวนกัมพูชา ซึ่งต่อมาได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนา
ลัทธิมหายาน ส่วนพระพุทธศาสนาที่รุ่งเรืองขึ้นในลังกานั้น ต่อมาแผ่เข้ามาทางพม่า
มอญ ไทย ลาว เขมรและมลายู ได้ชื่อว่าเป็นพุทธศาสนาเถรวาท

คริสต์ศาสนา

พวกยิวซึ่งเดิมมีถิ่นฐานอยู่ในประเทศอิสราเอล มีลัทธินับถือว่า พระยะโฮวา
(Jehovah) เป็นเทพเจ้าสูงสุด ทรงปกครองสากลจักรวาลแต่พระองค์เดียว มีทวิ
ษัณษะพระองค์เป็นทพ ต้องเลื่อมใสบูชาพระองค์ และประพฤติตามบัญญัติในคัมภีร์
(Bible) ซึ่งประทานไว้แก่ศาสดาพยากรณ์ (Prophet) เป็นคราวๆ ต่อมาลัทธิ
นี้ได้กลายมาเป็นคริสต์ศาสนา

ผู้ให้กำเนิดคริสตศาสนา คือพระเยซู (Jesus) ซึ่งมีเชื้อสายยิว สมภพใน
กรุงเยรูซาเลมประเทศปาเลสไตน์เมื่อราวสี่หรือห้าปีก่อนคริสตกักราช คือเมื่อราวปี
พ.ศ. ๕๓๘—๕๓๙ พระเยซูทั้งตัวเป็นศาสดา ประกาศธรรมสั่งสอนประชาชนตาม
ลัทธิศาสนา ยิว แต่แก้ไขให้ดีขึ้น ประกาศว่าพระองค์เป็นโอรสที่พระยะโฮวาส่งมา
เปิดทองทุกข์ของชาวยิว โดยปรายปรามศัตรูให้หมดอำนาจ ชาตินี้จะไ้ไ้เป็นใหญ่
ต่อไป (เวลานั้นยิวถูกชาวโรมันมาข่มขู่และบีบบังคับ ทรมานด้วยทรมานอย่างหนัก มีแต่
นักบวชเป็นหัวหน้าอยู่ใต้ปกครองของโรมัน) ชาวยิวเลื่อมใสมาก แต่นักบวชยิว
ไม่พอใจ เพราะเห็นว่าพระเยซูเป็นชาวนายกไม่มีอำนาจอะไร และสั่งสอนให้เมตตา
ศัตรู ซึ่งไม่ตองกลัวความนี้ขมขื่นนั้น พวกจึงไปกล่าวโทษพระเยซูต่อผู้ปกครอง
ประเทศซึ่งเป็นชาวโรมัน ว่าพระเยซูชั่วผู้คนจะคิดก่อกบฏชาวยิว ขอให้กำจัดเสีย
ผู้ปกครองประเทศจึงส่งกำลังมาจับตัวพระเยซูครั้งถึงไม่ทางเช่น ซึ่งเป็นวิธีการลงโทษ
ในสมัยนั้น

เมื่อพระเยซูจับขึ้นแล้ว บรรดาสาวกทั้งหลายหลบหนี ค่อยมายืนคนหนึ่งชื่อ
ซอล (Saul) มีความเลื่อมใสคำสั่งสอนของพระเยซู ประกาศตนเป็นสาวก ใช้
นามว่า ปอล (Paul) แล้วทำการเผยแผ่ลัทธิขึ้นต่อไป ในที่สุดพวกโรมันยอม
ยกย่องและรับเอาเป็นศาสนาประจำชาติ

ข้อบัญญัติในคริสตศาสนา ซึ่งกล่าวกันว่าเป็นโอวาทของพระผู้เป็นเจ้าประทาน
ไว้ คือบัญญัติสิบประการ ได้แก่

๑. ห้ามเคารพนับถือพระผู้เป็นเจ้าอื่นใดนอกจากพระยะโฮวา
๒. ห้ามบูชารูปเคารพใดๆ
๓. ห้ามเอยนามพระผู้เป็นเจ้าโดยขาดความเคารพ
๔. ทำงานให้เสร็จในวันหนึ่ง งดเว้นในวันอาทิตย์

๕. เคารพนับถือบิดา มารดาของตน
๖. ห้ามฆ่ามนุษย์
๗. ห้ามประพฤติผิดทางกาม
๘. ห้ามลักทรัพย์ของผู้อื่น
๙. ห้ามเป็นพยานเท็จ
๑๐. ห้ามโลภเอาสิ่งของผู้อื่นมาเป็นของตน

คำสั่งสอนของพระเยซู หรือที่เรียกว่าพระคริสต์เจ้า (Christ) เป็นไปในทางจะให้มนุษย์รู้จักปฏิบัติต่อกันเพื่อความสงบสุขของสังคม เช่นว่า ให้รักเพื่อนบ้าน เท่ากับรักตัวของเราเอง ทำคุณความดีให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรา งดเว้นแต่ความสัถย์จริง เป็นต้น

คริสตศาสนาแยกออกเป็น ๓ นิกายใหญ่ ๆ ได้แก่

๑. นิกายโรมันคาทอลิก (Roman Catholics) นับถือกันในฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมันตอนใต้ สเปน และโปรตุเกส ให้ความสำคัญของลัทธิที่นับว่าถึงพระราชทักโรมเป็นทนายทสยต่อจากเปโตร (Peter) อัครสาวกของพระเยซู ทั้งนั้นบัญญัติต่าง ๆ ในทางศาสนาซึ่งสังฆราชกำหนดขึ้น ย่อมทำในฐานะเป็นผู้แทนองค์พระเยซู บรรดาคริสตศาสนิกชนจะต้องรับรองว่าถูกต้องทั้งหมด และพึงปฏิบัติตาม

๒. นิกายกรีก (Greek Church) นับถือกันมากในรัสเซีย กรีซ ภูมิเอเชียไมเนอร์ และบัลแกเรีย ลัทธิแยกไปจากโรมันคาทอลิกที่แตกต่างกันคือกรีกซึ่งสังฆราชตั้งขึ้นใหม่ไม่มี และไม่มีการเคารพรูปปั้นและสลัก แต่เคารพรูปภาพ เครื่องหมายกางเขนไม่นิยมใช้

๓. นิกายโปรเตสแตนต์ (Protestant) เป็นนิกายที่คัดค้านไม่ยอมอยู่ในอำนาจของสังฆราชที่กรุงโรม บรรดาสาขานี้แยกจากนิกายนี้ รวมกันก็ยังไม่ถึง เกยกัน สาขานี้แยกออกไปจากนิกายที่สำคัญได้แก่ ลัทธิลูเทอแรน (Lutheran) ซึ่งมาร์ติน ลูเทอ (Martin Luther) บาคหลวงชาวเยอรมันเป็นผู้วางหลักของลัทธินี้ มีหลักเคารพและนับถือพระเยซูโดยเฉพาะพระองค์เพียงเท่านั้น นับถือกันมากในสวีเดน นอร์เว เดนมาร์ก เยอรมัน ฮอลแลนด์ และสหรัฐอเมริกา ลัทธิเพรสบิทีอเรียน (Presbyterian) เป็นลัทธิที่พวกมิชชันนารีอเมริกันเที่ยวสั่งสอนอยู่ ลัทธิเชิร์ชออฟอิงแลนด์ (Church of England) เป็นลัทธิประจำประเทศอังกฤษ มีส่วนคล้ายคลึงกับโรมันคาทอลิก แต่ไม่ยอมปฏิบัติตามบทบัญญัติที่สังฆราชที่กรุงโรมตั้งขึ้นใหม่ เป็นต้น

ศาสนาอิสลาม

พระโมหมัดหรือมอฮัมหมัด (Mohammed) เป็นผู้ให้กำเนิดศาสนาขึ้นในประเทศอาหรับ เป็นศาสนานับถือพระเจ้าสูงสุดแก่พระองค์เดียว คือพระอัลลาห์ (Allah) ท่านองค์เดียวกับศาสนาคริสต์ที่นับถือพระเยซูว่า พระโมหมัดเป็นศาสดาหรือที่เรียกว่า นบีม (Nabi) ประกาศศาสนาแทนพระเจ้า มีคัมภีร์ (Koran) เป็นหลักธรรมคำสั่งสอน และเป็นกฎหมายลงโทษผู้ฝ่าฝืนข้อบัญญัติ

พระโมหมัดเป็นบุตรคนสามัญ ได้กำเนิดที่เมืองเมกกะเมื่อราว พ.ศ. ๑๑๑๓ เป็นกำพร้าตั้งแต่ยังน้อย จึงอยู่ในความปกครองของญาติ เมื่อโตขึ้นก็มาอาศัยในทางเลี้ยงสัตว์ ต่อมาได้เป็นผู้คุมกองเกวียนรับจ้างขนสินค้าข้ามทะเลทราย ได้เดินทางไปไกล ๆ ถึงซีเรียและปาเลสไตน์ การที่เดินทางไปในที่ต่าง ๆ มาก ทำให้เป็นคนเฉลียวฉลาดและรอบรู้มากขึ้น จนอายุได้ ๔๐ ปีก็เริ่มตั้งตนเป็นหัวหน้าสั่งสอนลัทธิตามความเชื่อของตัวเอง

พระโมหัมหมัดสอนให้ศรัทธาในพระเจ้าแต่พระองค์เดียว ให้ประพฤติกุศลการ
 กรุณาต่อเพื่อนมนุษย์และสัตว์ เวลาค้าขายให้ถือความเสมอหน้าและสุจริต ให้
 ทำทานแก่คนขัดสนและไม่กล่าวร้ายต่อผู้อื่น พระองค์ปฏิเสศการบูชารูปเคารพ
 ต่าง ๆ ให้ทำลายรูปเคารพเสีย จึงเป็นศักรกยพวกที่นับถือเทพเจ้าอับราฮิม (Abraham)
 ซึ่งบูชารูปเคารพจนเกิดสู้รบกันขึ้น พระโมหัมหมัดทรงหนีจากเมืองเมกกะไปตั้งมั่นอยู่
 ที่เมืองยาเดรีย (Yathrib) เมื่อปี พ.ศ. ๑๑๖๕ ซึ่งนับเป็นปีที่ ๑ ของศาสนา
 อิสลาม ที่เรียกว่าศักราชเฮจิรา (Hegira) ศาสนานี้ได้ประจักษ์ฐานชนกัน และ
 เมืองยาเดรียเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นเมือง มัดินาที่ล-นบี (Medinat-al-Nabi เมืองของ
 พระนบี) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าเมืองเมดินา (Medina)

ต่อมาในปี พ.ศ. ๑๑๗๓ พระโมหัมหมัดซึ่งรวบรวมสาวกมากได้ถึงเข้มแข็งจน
 ยกกองทัพมาตีเมืองเมกกะ เมื่อยกเมืองได้ก็ให้ทำลายรูปเคารพเสียสิ้น เว้นแต่
 สถานศักดิ์สิทธิ์กาอาบะ (Ka'aba) เหลือไว้เป็นบูชา และยังเป็นที่สถิตการตกลงมา
 รนทุกวาระ สถานศักดิ์สิทธิ์นี้เป็นที่บูชาของพวกอาหรับชาวเมืองเมกกะเดิมที่นับถือ
 เทพเจ้าอับราฮิม

เมื่อยกเมืองเมกกะได้แล้ว อำนาจก็มากขึ้น บรรดาเมืองน้อยใหญ่ก็เข้ามา
 อ่อนน้อมพระโมหัมหมัดเป็นทั้งผู้ปกครองอาณาจักรและเป็นทั้งศาสดา แล้วพยายาม
 เผยแพร่ลัทธิศาสนาอิสลามนี้ออกไปอีก และสิ้นชีพลงใน พ.ศ. ๑๑๗๕

ศาสนาอิสลามจำแนกเป็นนิกายใหญ่ ๆ ได้สองนิกาย คือนิกายสุหนี่ (Sunni)
 กับนิกายชีอะห์ (Shiah)

นิกายสุหนี่เป็นนิกายที่ถือตามลัทธิเดิมอย่างเคร่งครัด ใช้หมวกสีขาวเป็น
 เครื่องหมายและยอมรับนับถือว่าอาบูบาคร์ (Abu Bakr) พ้องตาพระโมหัมหมัด เป็น
 ศาสนทายาท หรือกาหลิบ (Caliph) องค์แรก

นิกายชีเชตหรือที่เรียกกันว่าเจ้าเซน ใช้หมวกสี่แฉกเป็นเครื่องหมาย นัยคือว่าอาลี (Ali) บุตรเขยพระโมหมักเป็นกาหฺลิบที่แท้จริง โดยถือว่าทอายบากรโคเป็นกาหฺลิบต่อจากพระโมหมักนั้น เพราะเป็นฝ่ายอำนาจของอาลี ซึ่งเป็นทายาทแท้จริง นอกจากนั้นก็มีนิกายย่อยๆ ออกไปอีก ซึ่งแยกออกไปจากสองนิกายใหญ่นี้ แต่อย่างไรก็ตามลัทธิศาสนาอิสลามของนิกายต่าง ๆ คงปฏิบัติตามคัมภีร์โคหฺรอันเหมือนกันหมด ขอบัญญัติตามศาสนาอิสลามที่สำคัญและปฏิบัติเหมือนกันหมด มีอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. ขำระล้างร่างกายและสวดมนตร์
๒. การถือบวช
๓. การให้ทาน
๔. การไปนมัสการสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่เมกกะ

ประเทศอาหรับก่อนหน้าสมัยพระโมหมักยังไม่ได้รวมกันเป็นประเทศภายใต้การปกครองอันหนึ่งอันเดียวกัน ต่างแยกกันอยู่เป็นพวก ๆ แต่ละพวกมีหัวหน้าปกครอง เมื่อพระโมหมักประกาศศาสนาอิสลามแล้ว ก็สามารถรวบรวมชาวอาหรับเข้าด้วยกันอยู่ภายใต้การปกครองอันเดียวกันได้

หลังจากพระโมหมักสิ้นชีพิตักษัยแล้ว ศาสนาทายกหรือกาหฺลิบต่อ ๆ มาได้เผยแพร่วลัทธิความเชื่อนอกออกไปกว้างขวาง จากอาหรับมาทางตะวันออกสู่ประเทศซีเรีย อิหร่าน และทรกิสถาน จากอาหรับศาสนาอิสลามได้เผยแพร่เข้าไปในอียิปต์ แล้วไปทางเหนือของทวีปแอฟริกาสู่ประเทศสเปน

นอกจากการเผยแพร่วลัทธิศาสนาแล้ว ชาวอาหรับยังได้นำความรู้ต่าง ๆ ไปเผยแพร่ให้แก่ชาวยุโรปอีกด้วย ได้แก่วิชาคณิตศาสตร์ การาราศาสตร์ แพทยศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งต่อมาพวกกรีกได้ปรับปรุงให้ดีขึ้น

ลัทธิขงจื๊อ

ลัทธิขงจื๊อเป็นลัทธิของจีน ผู้ให้กำเนิดคือ ขงจื๊อหรือขงฟื๊อ (Confucius) มลเหตุที่จะเกิดลัทธิขึ้นนั้น เนื่องด้วยในสมัยนั้นจีนแบ่งออกเป็นแคว้นแคว้นต่าง ๆ มากมาย และมีการรบพุ่งฆ่าฟันกันไม่หยุดหย่อน บ้านเมืองไม่สงบสุข ขงจื๊อ เทวสังฆานให้ราษฎรตั้งอยู่ในศีลธรรม และแนะแนวทางให้ประพฤติชอบ

ขงจื๊อเป็นชาวเมืองลู (ปัจจุบันนี้เป็นตำบลหนึ่งในมณฑลซานตง) ใกล้กับเมือง เมือราว ๘ ปี ก่อนพุทธศักราช พออายุได้ ๑๕ ปี ก็เข้าโรงเรียน ขงจื๊อเป็นเด็ก เฉลียวฉลาดเรียนไต่เร็วและรัก ต่อมาเขารับราชการเป็นพนักงานดูแลนาในเมือง ลู นั้นเอง พออายุได้ ๒๒ ปี ถูกลออกจากราชการ ตั้งโรงเรียนสอนและตั้งตัวเป็นครู รับผิดชอบคนไม่เลือกหน้า ปรากฏว่าขงจื๊อมีความสามารถในการสอนดี มีศิษย์มาก จนเป็นที่เลื่องลือทั่วไป พออายุได้ ๕๐ ปี ก็ลาออกจากราชการไปเป็นเจ้าเมือง รุงต ซึ่งเขาไปปฏิบัติหน้าที่เป็นผลดีมาก เมื่อเมืองลูเกิดกบฏขึ้น ราษฎรเดือดร้อน กษัตริย์จึงทรงสั่งให้หาขงจื๊อเข้ามาเป็นที่ปรึกษา แต่งตั้งให้เป็นขุนนางผู้ใหญ่ช่วย จัดการบ้านเมือง ขงจื๊อได้จัดการแก้ไขความยุ่งยากเพื่อให้ราษฎรบรรเทาความ เดือดร้อนลง เช่น แจกจ่ายอาหารแก่คนยากจน แก้แค้นและคนชรา จัดสร้าง ถนนหนทางเป็นเส้นทางคมนาคมการขนส่ง กำหนดราคาสินค้า ให้ราษฎรไ้รับ ความยุติธรรมเท่าเทียมกัน ขงจื๊อเป็นคนที่ปรกติปราน แต่ในเวลาเกี่ยวกับกบฏจลา หาทางได้ร้ายต่าง ๆ ขงจื๊อลาออกจากตำแหน่ง แล้วปลีกตัวไปอยู่ตามลำพัง แล้วเริ่มรวบรวมหลักธรรมต่าง ๆ ขึ้น ออกเดินทางสั่งสอนประชาชนในแคว้นต่าง ๆ ทั่วประเทศจีน ขงจื๊อได้มาสิ้นชีพตักษัยในเมืองลูในปี พ.ศ. ๖๕

ของเรามีความคิดเห็นว่า คนเราจะได้รู้ความดีโดยลำพังตนเองไม่ได้ เพราะ
เป็นธรรมชาติที่ทุกคนจะต้องอยู่รวมในสังคมกับผู้อื่น ซึ่งจริง ๆ แล้ววิถีชีวิตของ
บรรดาความดีได้นั้นต้องช่วยกันทำให้สังคมที่ตนอยู่ดีขึ้นด้วย โดยเหตุนี้จริง ๆ
วางหลักปฏิบัติต่อกันระหว่าง มนุษย์เป็นจริยธรรมแห่งสังคม ในการดำเนินชีวิตประจำวัน
ขึ้นไว้ คือ

๑. ระหว่างภรรยาหรือภริยาพึงมีการปฏิบัติตามหน้าที่
๒. ระหว่างบิดากับบุตรพึงมีความรัก
๓. ระหว่างสามีกับภรรยาพึงมีความต่ำส่ง
๔. ระหว่างมิตรกับมิตรพึงมีความซื่อสัตย์
๕. ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อยพึงมีความเคารพ

สำหรับความประพฤติส่วนตัวด้วยคตินั้น ซึ่งที่กล่าวหลักธรรมไว้สำหรับเป็น
ข้อปฏิบัติเบื้องต้นห้าประการ ได้แก่ ทั้งเป็นคนบริสุทธิ์ ทั้งเป็นคนมีเมตตา กรุณา
ทั้งเป็นคนซื่อสัตย์ไม่ลำเอียง ทั้งเป็นคนกตัญญูต่อผู้มีคุณ และทั้งเคารพในจารีต
ประเพณีซึ่งมีมาแต่โบราณ

๖.๒.๕ ลทธิเต๋า

ลทธิเต๋าเป็นลัทธิของกวีธรรมชาติ มีหลักว่าโลกและสิ่งต่างๆ ในโลก
เกิดเป็นขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นอย่างไรก็ด้วยอำนาจธรรมชาติทั้งสิ้น อำนาจ
ธรรมชาตินี้เรียกว่า “เต๋า” ดังนั้นจึงไม่ควรที่จะเปลี่ยนแปลงธรรมชาติ ปล่อยให้
ธรรมชาติจัดการเอง อย่าไปขัดขวาง การศึกษาปฏิบัติของแปลกๆ ไปจาก
ธรรมชาติไม่เป็นของพึงทำ

ประวัติของบุคคลสำคัญ

ดินเต

อัลลิกิเอรี ดันเต (Alighieri Dante) เป็นกวีเอก
ของอิตาลีสมัยก่อน ดันเตเกิดที่เมืองฟลอเรนซ์ (Florence)
เมื่อราวกลางเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๑๘๐๘ มีนิสัย
ชอบในทางกวีนิพนธ์มาตั้งแต่ชายน้อย ประเทศอิตาลี
สมัยนั้นยังแยกเป็นแคว้นต่าง ๆ หลายแคว้น ไม่ได้รวม
อยู่ภายใต้การปกครองอันเดียวกัน แคว้นฟลอเรนซ์ที่
ดันเตอยู่นั้นมีการปกครองระบอบสาธารณรัฐ แต่มีการ
สู้รบกันระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ เพื่อแย่งกันมีอำนาจในการปกครองบ้านเมือง
พอดันเตอายุได้ ๒๕ ปีก็เริ่มเล่นการเมือง และต่อมาได้ร่วมเป็นคณะผู้ปกครอง
เมืองด้วย

ในปี พ.ศ. ๑๘๔๔ เกิดการจลาจลขึ้นอีกเป็นสงครามกลางเมือง เมื่อการ
วุ่นวายสงบลงแล้ว ก็มีการจัดตั้งคณะผู้ปกครองเมืองคนใหม่ คณะเก่าตกลงโทษ
ดันเตถูกพิพากษาให้ออกจากเมืองฟลอเรนซ์ตลอดชีวิต ถ้าปรากฏว่าเข้าไปในเมือง
นั้นอีกจะถูกริบเฆาะทางเป็น ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๘๔๕ เป็นต้นมา ดันเตก็เที่ยวเร่ร่อน
ไปตามที่ต่าง ๆ และเริ่มกำหนดชีวิตเป็นกวีเขียนบทประพันธ์ขึ้นหลายเรื่อง แม้
ตอนหลังจะมีพรรคพวกสนับสนุนให้ใช้กำลังเข้ายึดเมืองฟลอเรนซ์อีก เขาก็ไม่ฟัง
ปรารภณา

เมื่ออยู่ในวัยหนุ่มนั้น กันเทหลงรักหญิงคนหนึ่ง ชื่อเบอเทรติ ไปรตินารี
 (Beatrice Portinari) ถึงกับแต่งบทประพันธ์ชื่อโดมและรำพันถึงความหลงใหล
 ในเสน่ห์งามของนาง กันเทให้ชื่อบทประพันธ์ว่า “ชีวิตใหม่” (Vita Nuova หรือ
 New Life) แต่แล้วนางก็แต่งงานไปเสียกับชายอื่น และตายลงในปี พ.ศ. ๑๘๓๓
 กันเทเศร้าโศกมาก จึงแต่งบทประพันธ์ชื่อ “ช่อกอกไม้” (Convito หรือ Bouquet)
 รำพันถึงความเศร้าโศกที่เขาได้รับในการจากไปของหญิงที่เขารัก บทประพันธ์เรื่องนี้
 นับว่าเป็นกวีนิพนธ์ที่ไพเราะมาก

ระหว่างที่เที่ยวเตร่อยู่นั้น กันเทได้เขียนบทประพันธ์ซึ่งได้ชื่อในภายหลัง
 ใหม่ว่า ดิไวน์ คอมเมดี้ (Divine Comedy) เป็นบทประพันธ์ที่ไพเราะ ช่าง
 และพรรณนาชนจากมโนภาพได้อย่างยอดเยี่ยม มีเค้าเรื่องว่า ทุกวันรักได้พา กันเท
 ไปเที่ยวเมืองนรก ลงไปใต้พนักดินจนถึงนรกภูมิ ซึ่งเขาเรียกว่า อินเฟร์โน
 (Inferno) กันเทได้บรรยายเหตุการณ์และพรรณาสัตว์ที่พบเห็นตามรายทางที่ผ่านไป
 น้อย่างช่างสังเกตเห็นจริง แสดงให้เห็นการลงโทษต่าง ๆ แก่ผู้ที่ได้กระทำความ
 ชั่วร้ายต่าง ๆ เมื่อยังมีชีวิตอยู่นั้น เรื่องดิไวน์ คอมเมดี้ นี้ถือกันว่าเป็นวรรณกรรม
 สำคัญยิ่งของอิตาลี และเป็นวรรณกรรมที่ลือชื่อเรื่องหนึ่งของโลก มีผู้แปลเป็น
 ภาษาต่าง ๆ หลายครั้ง และก่อนการพิมพ์หนังสือเกิดขึ้น ก็มีการคัดลอก
 วรรณกรรมเรื่องนี้กว่าหกร้อยครั้ง

กันเท สิ้นชีพลงเมื่อวันที่ ๑๔ กันยายน พ.ศ. ๑๘๖๔ ที่เมืองราเวนนา
 (Ravenna)

ไมเคิลแองเจโล

ไมเคิลแองเจโล บัวนาโรตี (Michelangelo Buonarroti) เป็นจิตรกรเอกของอิตาลีและคนหนึ่งของโลก นอกจากฝีมือในทางแกะสลักและเขียนภาพแล้ว ไมเคิลแองเจโลยังมีชื่อในทางสถาปัตยกรรมและวิศวกรรมอีกด้วย

ไมเคิลแองเจโลเกิดที่เมืองคาเปรโซ (Caprese) ในแคว้นฟลอเรนซ์ เมื่อวันที่ ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๐๑๗ บิดาของ ไมเคิลแองเจโล เห็นว่าบุตรมีนิสัยรักทางศิลปะและการฝีมือ จึงส่งไปเรียนวิชาช่างเขียนในสำนักของ โดเมนโก เกอลานคาโย (Domenico Ghirlandajo) ซึ่งเป็นช่างเขียนฝีมือดีสมัยนั้น ต่อมาไมเคิลแองเจโล ย้ายไปฝึกหัดวิชาปั้นและแกะสลักในสำนักของคอตตาเทลโล (Donatello) สำนักนี้อยู่ในอุปการะของลอเรนโซ เดอ เมดิชี (Lorenzo de Medici) เจ้าครองนครฟลอเรนซ์ ไมเคิลแองเจโล จึงมีชื่อเสียงขึ้น

เมื่ออายุ ๒๔ ปี ไมเคิลแองเจโลได้สลักรูปพระคริสต์ในอ้อมแขนพระมารดา ซึ่งต่อมาอุปถัมภ์ได้ชื่อว่า ปิเอตา (Pieta) ตั้งไว้ในโบสถ์เซนต์ปีเตอร์ในกรุงโรม งานชิ้นต่อไปซึ่งทำให้ไมเคิลแองเจโลมีชื่อเสียงมากคือ รูปสลักหินอ่อนเดวิด (David) ซึ่งเสร็จในปี พ.ศ. ๒๐๔๔ รูปสลักสูง ๑๘ ฟุต และหนักมาก ต้องใช้คนถึง ๔๐ คน ย้ายรูปสลักจากห้องสลักไปตั้งไว้ที่สนามแห่งหนึ่งกลางนครฟลอเรนซ์ ในปี พ.ศ. ๒๐๔๘ สมเด็จพระสันตะปาปาจูเลียส (Pope Julius) ที่ ๒ รัชกาลให้ไมเคิลแองเจโล ไปจัดทำฝักรูปสำหรับพระองค์ ในวิหารเซนต์ปีเตอร์ ที่กรุงโรมสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๐๕๔ แก่งานส่วนใหญ่เป็นฝีมือของบรรดาศิษย์ของเขา

พอลไมเคิลแอนเจโลอายุได้ ๖๐ ปี สังฆราชปอล (Pope Paul) ที่ ๓ มี
 รัชสั่งให้ไปตกแต่งวิหารซิสทีน (Sistine) ในกรุงโรม ไมเคิลแอนเจโลใช้เวลาถึง
 ๔ ปี ในการเขียนภาพตามผนังและเพดาน เนื้อที่ที่ของเขียนกว่าหมื่นตารางฟุต
 เขียนเป็นภาพทั้งหมด ๓๔๓ ภาพ ภาพเหล่านี้กว่าสองร้อยภาพแต่ละภาพมีขนาด
 ถึงเกือบ ๒๐ ฟุต ไมเคิลแอนเจโลเขียนภาพเหล่านี้ตามความนึกคิดของเขาจาก
 เรื่องชาตกในคัมภีร์ ตอนพระเจ้าสร้างโลก

ภาพเขียนที่ทำให้ไมเคิลแอนเจโลได้รับยกย่องมากคือภาพ เกอราลด์
 ริกซ์แมน (The Last Judgment) ที่ผนังปูนของวิหารซิสทีน เป็นภาพพระผู้เป็นเจ้า
 กำลังวินิจฉัยความผิดของมนุษย์ที่กำลังจะสิ้นสมทยไป เขียนเป็นภาพพระผู้เป็นเจ้า
 มีพระพักตร์ขม บกหักถดินเพื่อระงับโทษของผู้ที่กำลังจะสิ้นใจซึ่งหมอบอยู่แทบ
 ยาท รอบๆ องค์พระผู้เป็นเจ้าได้แก่บรรดาสาวกและนักบุญ ซึ่งเฝ้ามองดูพระองค์
 ด้วยความสงสัยว่าจะประกาศออกมาว่าอย่างไร ห้างออกไปเขียนเป็นภาพยมทูต
 กำลังนำซากของมนุษย์ลงไปแล้วลงเรือลอยไป ไมเคิลแอนเจโลรู้จักเล่นแสงและเงา
 ทำให้คนในรูปเขียน มีชีวิตคล้ายคนจริง ๆ นอกจากนั้นยังมีความสามารถในศิลปะ
 ของการแสดงทิวทัศน์ คือทำให้สิ่งของในภาพรู้สึกว่าจะอยู่ในระยะใกล้ไกลต่างกัน
 อีกด้วย

ในเบื้องปลายของชีวิต ไมเคิลแอนเจโลมาสนใจในทางวรรณคดีและสถาปัตยกรรม
 เขาเขียนบทประพันธ์ขึ้นหลายเรื่อง ไมเคิลแอนเจโลได้รับแต่งตั้งเป็น
 สถาปนิกบูรณะวิหารเซนต์ปีเตอร์ ซึ่งเขาทำให้โดยไม่มีรับค่าจ้างการ เขาไม่สนใจ
 ในเรื่องการเมืองการปกครองหรือการทะนุถนอมชีวิตเมื่อนั้น ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๑๐๖

ที่บ้านของเขาในกรุงโรม ศพไมเคิลแองเจโลได้นำไปฝังไว้ในวิหารซานตาครอส (Santa Croce) ในนครฟลอเรนซ์ เคียงข้างกับศพของบรรดาผู้บุญและคนสำคัญ ของอิตาลีสมัยนั้น เห็นหลุมศพของไมเคิลแองเจโล ก็รู้สึกไว้วางใจ เป็น เครื่องหมายแทนการสลัก การเขียนภาพ และสถาปัตยกรรม เป็นสิ่งเตือนใจ ให้ผู้ไปถึงที่นั้น ระลึกถึงความปรีชาสามารถของผู้ที่อยู่ในหลุมฝังศพนั้นในทางศิลปะทั้ง ตามประการนี้

กาลิเลโอ

กาลิเลโอ กาลิเลโอ (Galilei Galileo) เป็นผู้ นำในทางวิทยาศาสตร์แขนงการศาสตร์ คน สำคัญ ของ โลกคนหนึ่ง กาลิเลโอเกิดที่เมืองปิซา (Pisa) ในอิตาลี เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๑๐๖ ปีศาเป็นผู้มีฐานะ ที่ กาลิเลโอจึงได้รับการศึกษาวิชาแพทย์ในมหาวิทยาลัย ปิซา แต่เขาสนใจในทางคณิตศาสตร์มาก ในปี พ.ศ. ๒๑๓๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นอาจารย์คณิตศาสตร์ในมหาวิทยาลัยปิซา กาลิเลโอ ได้ทดลองค้นคว้าหาความจริงในทฤษฎีต่าง ๆ ของแอสโตเติล นักปราชญ์และ นักวิทยาศาสตร์กรีกสมัยต้นพุทธกาล

สมัยนั้นคนส่วนมากเชื่อกันว่า เมื่อปล่อยของมีน้ำหนักไม่เท่ากันลงมาจาก ที่สูงแห่งเดียวกัน ของมีน้ำหนักมากจะถึงพื้นดินก่อน กาลิเลโอได้คัดค้านความเชื่อ นั้น และแสดงให้เห็นด้วย การขึ้นไปบนหอคอยเฮนในเมืองปิซา แล้วปล่อยของ สองก้อน ก้อนหนึ่งมีน้ำหนักน้อยก้อน อีกก้อนหนึ่งมีน้ำหนักหนึ่งปอนด์ ลงมา

พร้อมๆ กัน ปรากฏว่าของสองก้อนนั้นถึงพื้นดินพร้อมกัน แต่กระนั้นก็ตาม คนส่วนมากก็ยังไม่ยอมเชื่อ พวกคีทรหาทางใส่ร้ายต่างๆ จนในที่สุดกาลิเลโอต้องลาออกจากตำแหน่ง และย้ายไปอยู่เมืองฟลอเรนซ์

ในปี พ.ศ. ๒๑๓๕ กาลิเลโอได้รับเชิญให้ไปเป็นศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยปาตัว (Padua) กาลิเลโอเริ่มค้นคว้าในทางการดาราศาสตร์ ในปี พ.ศ. ๒๑๔๗ ได้สังเกตเห็นดาวดวงใหม่ปรากฏขึ้นในท้องฟ้า จึงรวบรวมความรู้อันทั้งหมดเกี่ยวกับดาวดวงนี้และแสดงปาฐกถาต่อหน้านักปราชญ์และชาวเมือง ซึ่งเป็นที่ตื่นเต้นและสนใจกันมาก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๑๕๒ กาลิเลโอได้คิดสร้างกล้องโทรทรรศน์ขึ้น ใช้เลนส์แก้วเล็กๆ มาประกอบเข้าด้วยกันระบอบตะกั่ว โดยการนำกล้องนี้ กาลิเลโอพบความจริงว่า ที่เรื่อกันว่าทางช้างเผือกนั้น แท้จริงคือกลุ่มดาวเล็กๆ เป็นพรวน กาลิเลโอพบว่าดาวพฤหัสบดีมีดาวบริวารโดยรอบสี่ดวง และดวงจันทร์มีลักษณะคล้ายโลกเรา แล้วก็ได้โฆษณาความรู้ใหม่ๆ ที่ได้พบเห็นนี้ แต่ในเวลาเดียวกันก็ทำให้มีผู้ต่อต้านมาก

เมื่อตอนต้นศตวรรษที่ ๒๑ แห่งพุทธกาล ชาวโปแลนด์ ชื่อ โคเปอร์นิคัส (Copernicus) เป็นผู้พบว่าโลกเรามีโคจรศูนย์กลางบน มีโคจรศูนย์กลางของจักรวาล และมีโคจรอยู่กับหนึ่ง ดังที่เขาใจกันมาแต่เดิม การค้นพบเหล่านี้ช่วยให้มนุษย์เข้าใจว่าโลกมีลักษณะพื้นฐานเป็นอย่างไร และได้เป็นรากฐานแห่งความรู้ของเราในเรื่องการดาราศาสตร์ กาลิเลโอเป็นผู้ดำเนินงานสืบเนื่องต่อจากโคเปอร์นิคัส และต้องเถียงเรื่องเหล่านี้กับฝ่ายศาสนาชน นักบวชในสมัยนั้นเห็นว่าไม่เป็นการสมควรที่มนุษย์จะเอาเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องและเป็นเรื่องศกศลียออกมาพูดนอกเหนือพิภพมาดลกเพียงคนเดียว ดังนั้นราชที่กรุงโรมจึงตักเตือนให้เขาระวังการค้นคว้าและเผยแพร่ในเรื่องนี้อีก กาลิเลโอเพิกเฉยเสีย คงทำการค้นคว้าต่อไปอย่างเงี่ยๆ

จนถึงปี พ.ศ. ๒๑๗๕ จึงพิมพ์เอกสารซึ่งรวบรวมความรู้ที่ได้จากการค้นคว้า ให้ชื่อว่า The Dialogue of the Two Principal Systems of the World แสดงถึงข้อเท็จจริงของโลก การโคจรของดวงดาวต่างๆ สังคมราชทูตชาวฝรั่งเศสเข้าจึงออกประกาศให้เผด็จการและเรียกตัวกาลิเลโอมาสอบสวน กาลิเลโอถูกทรมานอยู่สามวันจึงต้องยอมประกาศว่าทฤษฎีที่เขาเขียนขึ้นนั้นไม่ถูกต้อง กาลิเลโอถูกพิพากษาให้จำคุกต่อมากาลิเลโอ ได้ช่วยกระเสาะกระแสะเรื่อยมาจนสิ้นชีพลงในวันที่ ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๑๘๔

ดาร์วิน

ชาร์ลส์ โรเบิร์ต ดาร์วิน (Charles Robert Darwin) เป็นนักวิทยาศาสตร์คนสำคัญของโลก เกิดที่เมืองชรูสเบอรี (Shrewsbury) ในประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๕๑ พ่ออายุได้ ๘ ขวบมารดาตาย จึงอยู่ในความดูแลของบิดาและพี่ๆ ดาร์วินได้รับการศึกษาขั้นต้นจากโรงเรียนในเมืองชรูสเบอรี ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๖๘ บิดาส่งไปศึกษาวิชาแพทย์ในมหาวิทยาลัยเอดินบะระ (Edinburgh) แต่ดาร์วินไม่ชอบวิชานี้ กลับไปสนใจในเรื่องธรรมชาติวิทยา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๗๑ จึงย้ายไปศึกษาในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ (Cambridge) ดาร์วินชอบพอและคุ้นเคยกันมากกับศาสตราจารย์วิชาพฤกษศาสตร์ ชื่อเฮนสโล (Henslow)

เฮนสโลแนะนำให้ดาร์วินศึกษาวิชาธรณีวิทยา ต่อมาได้ชักชวนให้ไปสำรวจธรรมชาติวิทยาในทวีปอเมริกาใต้ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๗๓ — ๒๓๗๘ นอกจากสำรวจในทวีปอเมริกาใต้แล้ว ยังได้สำรวจสัตว์และพืชแปลก ๆ ในเกาะต่าง ๆ ด้วย เช่น เกาะกาลาปากอส คาซิตี ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เซนต์เฮเลนา และ

อะซอเรส เป็นต้น ผลงานจากการสำรวจนี้ ทำให้คาร์วินไกรบ์แต่งตั้งเป็นเลขานุการสมาคมธรณีวิทยาในปี พ.ศ. ๒๓๘๑ ต่อมาไกรบ์รวบรวมหลักวิชาต่าง ๆ ที่ได้อากการไปสำรวจเพื่อพิมพ์ออกเผยแพร่

ในปี พ.ศ. ๒๔๐๒ คาร์วินได้เขียนเรื่อง ที่ ออร์จิน ออฟ สปีชีส์ (The Origin of Species) ว่าด้วยที่มาของสัตว์โลก ทฤษฎีของคาร์วินทำให้เกิดถกเถียงและอภิปรายกันมาก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๐๔ คาร์วินได้ขยายทฤษฎีของเขา โดยเขียนหนังสืออธิบายถึงกำเนิดและความเป็นมาของมนุษย์ ให้ชื่อว่า เดอะ ดีเซนต์ ออฟ แมน (The Descent of Man)

ผลงานของคาร์วินคือการค้นพบวิวัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงทั้งจำนวนและเจริญขึ้นมาในโลก การเปลี่ยนแปลงจากสัตว์ง่าย ๆ แบบแมงกะพรุนในยุคแรกจนกระทั่งกลายมาเป็นมนุษย์และสัตว์จำนวนมากมาอยู่ไปทั้งโลกนั้น เรียกว่า กระบวนการวิวัฒนาการ (The Process of Evolution) นี่คือหลักย่อ ๆ ที่คาร์วินเป็นผู้ค้นพบ คาร์วินไม่แต่เพียงแสดงว่า การเปลี่ยนแปลงเช่นนั้นเป็นมาอย่างไร หากยังแสดงต่อไปว่า เหตุใดจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงเช่นนั้นด้วย ตลอดเวลาที่ล่วงมาจะมีสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างออกไปจากเดิมเกิดขึ้นเสมอ กล่าวคือลูกออกมาไม่เหมือนกับพ่อแม่ของมันเองทีเดียว อาจมีส่วนที่แตกต่างกันในบางประการ การเปลี่ยนแปลงต่อเนื่องกันมาของสิ่งมีชีวิตทั้งปวงนี้เรียกว่าวิวัฒนาการ คาร์วินได้พยายามที่จะแสดงเรื่องของการเปลี่ยนแปลงนี้ และที่จะแสดงให้เห็นว่าสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในโลกทุกวันนี้วิวัฒนาการมาจากสิ่งมีชีวิตที่มีรูปร่างง่าย ๆ ในสมัยโน้น การค้นพบวิวัฒนาการที่เปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการมานั้นเป็นเรื่องสำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งในทางวิทยาศาสตร์

คาร์วินสิ้นชีพลงเมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๒๕

ปาสเตอร์

หลุยส์ ปาสเตอร์ (Louis Pasteur) เป็นนักเคมี
คนสำคัญของฝรั่งเศส เกิดที่เมืองโกล (Dole) เมื่อวัน
๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๖๕ บิดาเป็นช่างฟอกหนัง
เมื่อเป็นเด็กปาสเตอร์ชอบเขียนภาพมาก ต่อมาได้เข้าเรียน
ในราชวิทยาลัยแห่งเบซังซอง (Royal College of Besançon)
จนถึง พ.ศ. ๒๓๘๔ ก็ได้รับปริญญาตรีในทางวิทยาศาสตร์
ปาสเตอร์ไปศึกษาวิชาเคมีกับคูมาส์ (Dumas) นักเคมีคนสำคัญสมัยนั้น ในปี
พ.ศ. ๒๓๘๑ ได้รับแต่งตั้งเป็นศาสตราจารย์วิชาฟิสิกส์ที่มหาวิทยาลัยดีฌอง (Dijon)
และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๘๗ ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นคณบดีคณะวิทยาศาสตร์ที่เมือง
ลิล (Lille)

เมืองลิลที่ปาสเตอร์ประจำอยู่นั้นการทำเบียร์มาก การค้นคว้าของเขาใน
ตอนแรกเกี่ยวกับเรื่องการหมัก วันหนึ่งปาสเตอร์ได้รับเชิญให้ไปตรวจว่าทำไมเบียร์
ในถังถึงเกิดขุ่นจนทำให้เสีย ปาสเตอร์นำเบียร์ในถังที่เสียและไม่เสียไปวิเคราะห์ดู
ในที่สุดก็อธิบายได้ว่า มีจุลินทรีย์ซึ่งมองไม่เห็นและกระจายอยู่ในอากาศ
ทั่วไปเข้าไปผสมอยู่ด้วย จึงทำให้เกิดการหมักเป็นเบียร์ขุ่นได้ และอธิบายต่อไปว่า
การที่เบียร์เกิดขุ่นนั้นเพราะมีจุลินทรีย์ออกซิเจนหนึ่งปนเข้าไปด้วย ปาสเตอร์ยังได้
อธิบายต่อไปอีกว่า การที่นมเกิดเปรี้ยวจนเมื่อทิ้งไว้นั้น ก็เป็นเพราะเหตุเดียวกัน
คือมีจุลินทรีย์เข้าไปทำให้ขุ่น ปาสเตอร์ได้พยายามทดลองจนเป็นที่แน่นอน จึง
ยืนยันการค้นพบนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๗

ปาสเตอร์พบว่าโรคหลายชนิดที่เกิดจากสิ่งมีชีวิตซึ่งมีขนาดเล็กมากที่เรียกว่า
ตัวจุลินทรีย์ จุลินทรีย์พวกนี้มีอยู่ในร่างกายของคนเราทุกคนตลอดไปในเลือดน้ำ

ที่สวมและในอาหารที่บริโภค ถ้าหากเราสยบแข็งแรงก็ มันก็รบกวนทำอันตราย
เราไม่ได้ แต่ถ้าเราเห็นคเห็นขอ่อนเพลียมาก ร่างกายไม่แข็งแรงพอที่จะต่อต้าน
กับมันได้ จุลินทรีย์เหล่านั้นก็จะโจมตีเรา ทำให้เกิดการป่วยเจ็บไข้ โรคบางชนิด
ก็ติดมาจากภายนอกก็เพราะตัวจุลินทรีย์ แต่จุลินทรีย์ที่ไม่ทำอันตรายแก่เราก็มี
จุลินทรีย์ที่ทำอันตรายแก่เรานั้นเขาเรียกกันว่าเชื้อโรค เพราะฉะนั้นเชื้อโรคจึงเป็น
เหตุให้เกิดโรคต่าง ๆ ขึ้น

การค้นพบของปาสเตอร์มีความสำคัญมาก เพราะเป็นเหตุให้แพทย์ทราบว่า
วิธีที่ถูกต้องวิธีหนึ่งในการรักษาโรคหนึ่งก็คือ ตรวจให้พบเสียก่อนว่าตัวเชื้อโรคที่
เป็นต้นเหตุให้เกิดโรคนั้นเป็นเชื้อโรคชนิดใด แล้วก็หาวิธีทำลายเสียหรือช่วยให้
ร่างกายเองเป็นผู้ทำลายเสีย สำคัญยิ่งกว่านั้นก็คือ การค้นพบของปาสเตอร์สอน
ให้แพทย์รู้จักค่าของความสะอาด ในการที่คัดยแพทย์จะทำการผ่าตัดสมัยนั้น เขา
จะต้องเอาใจใส่ไม่แต่เพียงทำให้มือของเขาสะอาดปราศจากเชื้อโรคเท่านั้น แต่
จะต้องดูแลตลอดไปถึงเครื่องมือทุกชิ้นที่จะต้องใช้ด้วย การที่แพทย์ต้องเอาใจใส่
กวดยุคเพื่อรักษาความสะอาดนั้น นับว่าเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งในการทำให้ชีวิต
ของมนุษยชนยาวยิ่งขึ้น

ในปี พ.ศ. ๒๔๑๐ ปาสเตอร์ย้ายไปเป็นศาสตราจารย์ในทางแบคทีเรียวิทยา
ที่มหาวิทยาลัยเมืองซอร์บอน (Sorbonne) ในขณะนั้นโรคระบาดชนิดหนึ่งเรียกว่า
ชิกีวาท์ไก่ (Chicken Cholera) กำลังระบาดทั่วประเทศฝรั่งเศสทำความเสียหายให้แก่
ชาวนามาก ปาสเตอร์ได้ทำการค้นคว้าเกี่ยวกับโรคนี้และพบวิธีทำยาฉีดแก้โรคนี้ได้
ต่อจากนั้นเขาก็นำมาค้นคว้าต่อไปเกี่ยวกับโรคกาฬ (Anthrax) ซึ่งเกิดขึ้นแก่วัวควาย
และม้า เป็นโรคที่อันตรายมาก ปาสเตอร์ทำยาฉีดแก้โรคนี้ได้

โรคที่ติดต่อที่ร้ายแรงอีกชนิดหนึ่งซึ่งไม่มีทางรักษา ให้หาย ได้คือโรคกลัวน้ำ (Hydrophobia) เกิดเป็นขึ้นแก่สุนัขก่อน เมื่อสุนัขที่เป็นโรคนี้ไปกัดคนเข้า ก็ทำให้คนติดโรคนี้คนป่วยและถึงแก่ชีวิตทุกราย ปาสเตอร์ได้พยายามหาวิธีบำบัดโรคกลัวน้ำ และในที่สุดก็ทำยาฉีดแก้โรคนี้ได้

ปาสเตอร์สิ้นชีพลงเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๓๘ ที่เมืองวิลเนอฟ (Villeneuve)

ดิงคอล์น

เอบราแฮม ดิงคอล์น (Abraham Lincoln) เป็น
รัฐบุรุษคนสำคัญของสหรัฐอเมริกา เกิดที่เมืองฮาร์ดิน
(Hardin) ในมลรัฐเคนตักกี (Kentucky) เมื่อวันที่ ๑๒
กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๓๕๑ บิดาของดิงคอล์นเป็นช่างไม้
ต่อมาได้ย้ายที่อยู่หลายครั้ง ต่อมาไปอยู่เมืองสเปน
เซอร์คันทรี่ (Spencer Country) ในมลรัฐอินดีแอนา มารดา
ดิงคอล์นเริ่มมีอาชีพเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๓๗๑

ดิงคอล์นเริ่มมีอาชีพเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๓๗๑ คือมีผลว่าจ้างให้นำเรือ
บรรทุกของไปเมืองนิวออร์ลีนส์ (New Orleans) ต่อจากนั้นดิงคอล์นได้รับหน้าที่เป็น
ผู้จัดการร้านค้าแห่งหนึ่งในเมืองนิวเซเลม (New Salem) เขาใช้เวลาว่างในการ
ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๗๕ ดิงคอล์นได้อาชีพใหม่เป็น
บุรุษไปรษณีย์ ต่อมาเป็นลูกมือช่างสำรวจทาง ดิงคอล์นสนใจในเรื่องการบ้านเมือง
ได้รับเลือกตั้งเป็นกรรมการนิติบัญญัติเมืองนิวเซเลมในปี พ.ศ. ๒๓๗๗

ต่อมาที่ทำการของรัฐบาลของมลรัฐอิลลินอยส์ ย้ายไปยังที่เมืองสปริงฟิลด์ (Spring field) และถึงคอตันก็กล่าวไว้ว่ากฎหมายสอบไล่ปริญญาตรี จึงทรงลงย้ายไปอยู่เมืองสปริงฟิลด์ ประกอบอาชีพทนายความ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๘๘ ถึงคอตันก็ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้แทนไปประชุมในรัฐสภาที่กรุงวอชิงตัน

เนื่องจากลักษณะดินฟ้าอากาศของสหรัฐแตกต่างกันมาก ทางภาคเหนืออากาศค่อนข้างหนาว จึงก้าวหน้าไปในทางอุตสาหกรรม ส่วนทางภาคใต้อากาศค่อนข้างร้อน อาชีพส่วนใหญ่ของพลเมืองคือการกสิกรรม ชาวภาคใต้นิยมใช้ทาสนิโกร ซึ่งก่อนมาจากอัฟริกา พวกฝ่ายเหนือซึ่งไม่นิยมการมีทาสเห็นว่าเป็นการไม่สมควรที่จะเขาคมนมาเป็นทาส จึงเสนอความคิดเห็นให้ปลดปล่อยทาสเป็นอิสระ แต่พวกฝ่ายใต้ไม่ยอมเพราะต้องการรักษาผลประโยชน์ของตนไว้ ถึงคอตันเห็นความไม่เหมาะสมในการใช้ทาสเช่นนั้น จึงเสนอร่างพระราชบัญญัติเลิกทาสในมลรัฐโคลัมเบีย (District of Columbia) ซึ่งนครวอชิงตันตั้งอยู่ แต่รัฐสภาไม่รับร่างพระราชบัญญัตินี้จึงตกไป เมื่อสิ้นสมัย ถึงคอตันก็ได้รับเลือกตั้งอีก จึงประกอบอาชีพทนายความเดิม ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๐๑ ถึงคอตันเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้แทนรัฐอิลลินอยส์เพื่อกำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา แต่แพ้คะแนนแก่สมาชิกคนก่อน

มาถึงตอนนี้ การแตกแยกของฝ่ายเหนือและฝ่ายใต้รุนแรงยิ่งขึ้น ถึงกับฝ่ายใต้เสนอขอแยกรัฐต่างๆ ออกจากสหรัฐเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๓ ในขณะนั้นพรรคริพับลิกัน (Republican) ส่งถึงคอตันเข้าแข่งขันชิงตำแหน่งประธานาธิบดีของสหรัฐ และได้รับเลือกตั้ง ฝ่ายใต้ไม่พอใจมาก ถึงกับคิดสมคบกันกับฝ่ายเหนือทันที ในเดือนมีนาคมถึงคอตันก็เข้ารับตำแหน่ง และแถลงว่าเรื่องการเลิกทาสนั้นจะปล่อยให้ไปตามเหตุการณ์ แต่การที่ฝ่ายใต้แยกออกไปจากสหรัฐนั้นจะปล่อยให้ไม่ได้

วันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๔ เจ้าหน้าที่เมืองชาร์ลตัน (Charleston) ในมลรัฐคาโรไลนาใต้ (South Carolina) ได้ระดมยิงเรือของฝ่ายสหรัฐ การสู้รบ
จึงเกิดขึ้น และลุกลามเป็นสงครามกลางเมือง ตอนแรกๆ ฝ่ายใต้เป็นฝ่ายได้เปรียบ
แต่ฝ่ายเหนือมีอาวุธยุทโธปกรณ์ดีกว่า ในที่สุดวันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๘
การสู้รบก็ยุติลง ในระหว่างสมัยสงครามนั้น ถึงเจ็ดพันเก้าร้อยภาคเกิดทาสเม็กซิกัน
มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๕

เมื่อที่ฝ่ายเหนือได้ชัยชนะเกิดจากที่เกตตีสเบิร์ก (Gettysburg) ถึงเจ็ดพัน
เก้าร้อยภาคสามร้อยแห่งนั้นเป็นสถานที่ฝังศพทหารทั้งสองฝ่ายผู้ใดเสียชีวิตเพื่อชาติ ชัยชนะ
ตอนสุดท้ายของคำอธิษฐานมีว่า “เราควรที่จะตั้งปณิธานอย่างแน่วแน่ว่า ผู้ตาย
เหล่านั้นมิควรตายไปโดยไร้ประโยชน์ และรัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน
และเพื่อประชาชน จะมีวันเสื่อมศูนย์ไปจากพื้นโลก”

ในวันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๐๘ ขณะถึงเจ็ดพันเก้าร้อยภาคอยู่ในโรงละคร
ฟอร์ดส์ เทียเทร (Ford's Theatre) ในกรุงวอชิงตัน มีคนลอบเข้าไปยิงขาดเจ็บ
สาหัส และสิ้นชีพลงในวันรุ่งขึ้น ถึงเจ็ดพันเก้าร้อยภาคมีโอกาสใช้สิทธิมนุษยชนของเขา
ช่วยสมานรอยร้าวของประเทศหลังสงคราม แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อที่ฝ่ายใต้อยู่
งานนั้น ถึงเจ็ดพันเก้าร้อยภาคไว้อย่างละมุนละม่อมว่า “ภัยการไม่ปองร้าย
ผู้ใด ภัยความเมตตาการุณาต่อทุกคน”

จอร์จ วอชิงตัน

จอร์จ วอชิงตัน (George Washinton) เป็นวีรบุรุษคนสำคัญ และเป็นประธานาธิบดีคนแรกของสหรัฐอเมริกา เกิดที่เมืองเวสต์มอร์แลนด์ (Westmoreland) ในมลรัฐเวอร์จิเนีย (Virginia) เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๒๗๔ ปีเป็นชาวอังกฤษที่อพยพมาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่นั่น จอร์จวอชิงตันได้รับการศึกษาจากโรงเรียนใกล้บ้าน ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๒๙๑ ก็ออกทำงานเป็นพนักงานรับซื้ออยู่กับลอร์ดแฟร์แฟกซ์ (Lord Fairfax) ซึ่งเป็นคนหยาบกับมั่งคั่ง จอร์จ วอชิงตัน เคยเดินทางไปตั้งเกาะบาร์เบโดส (Barbados) ในหมู่เกาะอินเดียตะวันตก ต่อมาได้รับมรดกที่ดินกว้างใหญ่ที่ตำบลเมาท์ เวอนอน (Mount Vernon) ในเมืองแฟร์แฟกซ์นั้น วอชิงตันจึงรักทำการกสิกรรมและเลี้ยงสัตว์

ในปี พ.ศ. ๒๒๙๕ วอชิงตันถูกเรียกเข้ารับราชการทหาร และได้มีส่วนร่วมในสงครามระหว่างอังกฤษกับฝรั่งเศส จนถึงปี พ.ศ. ๒๒๙๘ ก็ได้รับยศนายพันเอก ยังบัญชาจากองทัพเวอร์จิเนียทั้งหมด ต่อมาได้สามปีวอชิงตันก็ลาออกจากประจำการเพราะสุขภาพไม่สมบูรณ์ แล้วกลับไปประกอบอาชีพกสิกรรมตามเดิม

ชาวอังกฤษที่ไปตั้งหลักแหล่งอยู่ในอเมริกาเวลานั้นมีเกือบสองล้านคน รัฐบาลอังกฤษก็ตั้งเป็นอาณานิคมขึ้น ๑๓ รัฐ รัฐบาลอังกฤษมีอำนาจออกกฎหมายควบคุมและสั่งผู้แทนไปดำเนินการ แต่อาณานิคมเหล่านั้นไม่มีผู้แทนไปนั่งในรัฐสภาของอังกฤษ ชาวอาณานิคมต้องการมีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมืองโดยมีสภาบริหาร

ของตนเอง แต่รัฐบาลอังกฤษไม่ยอม ต่อมารัฐบาลอังกฤษประสงค์จะใช้อำนาจ
 เกิดจากต่อชาวอาณานิคม จึงออกพระราชบัญญัติเก็บภาษีใบชา แล้วส่งใบชาไป
 อเมริกา พอเรือไปจอดที่ท่าเมืองบอสตัน (Boston) ในรัฐแมสซาชูเซตส์
 (Massachusetts) เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๑๖ ชาวเมืองกลลอบขน
 ลงเรือขนใบชาทิ้งทะเลหมด อังกฤษออกประกาศปิดท่าเรือบอสตัน พวกอาณานิคม
 ในอเมริกาจึงเรียกประชุมผู้แทนรัฐต่างๆ ทั้งเป็นสภา เรียกว่า คอนติเนนตัล
 คอนเกรส (Continental Congress) ขนที่เมืองฟิลาเดลเฟีย (Philadelphia) ในปี
 พ.ศ. ๒๓๑๗

วอชิงตันได้รับเลือกเป็นผู้แทนรัฐเวอร์จิเนียไปร่วมประชุมสภานี้ด้วย เมื่อ
 ประชุมเมื่อวันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๓๑๗ ต่อมาในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๓๑๘
 ทหารอังกฤษที่ประจำเมืองบอสตันได้ปลดอาวุธชาวเมือง จึงเกิดการต่อสู้กันขึ้น ที่
 ประชุมสภา คอนติเนนตัล คอนเกรส ลงมติให้ประกาศอิสรภาพในวันที่ ๔ กรกฎาคม
 พ.ศ. ๒๓๑๘ และผู้แทนรัฐต่างๆ ที่มาร่วมประชุมได้ลงนามในประกาศฉบับนั้น

เซอร์ วอชิงตันได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้บัญชาการรบ ทำการรบเคียงบ่าเคียงไหล่
 กองทหารอังกฤษเป็นเวลาเกือบเจ็ดปี จนถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๓๒๔ กองทัพ
 อังกฤษภายใต้บังคับบัญชาของเซอร์ ลอร์ด คอร์นวอลล์ (Lord Cornwallis) ที่เมือง
 ยอร์กทาวน์ (Yorktown) ก็ยอมจำนน สัญญาสันติภาพระหว่างอังกฤษกับอเมริกา
 จึงทำขึ้นเป็นการชั่วคราว และต่อมาทั้งสองจึงได้ทำกันเป็นหลักฐาน ณ กรุงปารีส
 ส่วนวอชิงตันก็ลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารกลับไปอยู่บ้านตามเดิม

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๓๐ ได้มีการเรียกประชุมผู้แทนรัฐต่างๆ เพื่อร่าง
 รัฐธรรมนูญขึ้นบริหารประเทศ วอชิงตันได้รับเลือกให้เป็นผู้แทนรัฐเวอร์จิเนียเข้า

ร่วมประชุมด้วย ที่ประชุมลงมติเป็นเอกฉันท์ให้วอซิงตันดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี
คนแรกของสหรัฐอเมริกาใหม่ตามรัฐธรรมนูญ วอซิงตันดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี
อยู่สองสมัย (สมัยละ ๔ ปี) และปฏิเสธไม่ยอมรับตำแหน่งเป็นครั้งที่สามเมื่อไท
มวเลอออก

วอซิงตันถึงแก่กรรมที่บ้านตำบลเมาท์ เวนอน เมื่อนท ๔ ธันวาคม

พ.ศ. ๒๓๔๒

ฟลอเรนซ์ ในติงเกล

ฟลอเรนซ์ ในติงเกล (Florence Nightingale) เป็น
ชาวเมืองฟลอเรนซ์ในอิตาลี เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม
พ.ศ. ๒๓๖๓ บิดามารดาเป็นคหบดี และอยู่ในวง
สมาคมชั้นสูง บุตรจึงได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี ตั้งแต่ยังอยู่
ในวัยเด็ก ฟลอเรนซ์ ในติงเกล ตั้งใจที่จะเป็นนางพยาบาลเพื่อ
จะได้ช่วยเหลือมนุษยชาติ แต่ไม่เป็นที่ประสงค์ของบิดา
มารดา เพราะอาชีพนางพยาบาลเวลานั้นเป็นอาชีพที่ไม่ใครยกย่อง รายได้ก็เพียง
เล็กน้อย ทั้งนางพยาบาลส่วนมากเวลานั้นมักเป็นหญิงสำมะเลเทเมาและหยาบคาย
บิดามารดาพยายามที่จะให้ลูกสาวเลิกมีความตั้งใจนั้นเสีย จึงให้เดินทางไปเที่ยว
ต่างประเทศกับเพื่อนบ้านที่ไว้วางใจ

ฟลอเรนซ์ ในติงเกลเดินทางไปกรุงโรม แต่ก็ไม่ละความตั้งใจเดิม ใน
ยามว่างก็พยายามไปศึกษาวิชาพยาบาลกับสำนัก ซึ่งตั้งขึ้นที่หาที่พยาบาลเพื่อ
การกุศล ต่อจากนั้น ฟลอเรนซ์ ในติงเกล เดินทางไปปารีส และไปขอเลก
ชันเทรียในอิตาลี ทุกๆ เมืองที่ผ่านข้ามไคกาล ฟลอเรนซ์ ในติงเกล ก็มักไปเยี่ยม

สถานพยาบาลและศึกษาหาความรู้เสมอ และเมื่อกลับไปอยู่บ้านที่เมืองฟลอเรนซ์
ก็ไม่วายบรรยายวิถียาการมาถึงเรือน ในที่สุดในปี พ.ศ. ๒๓๙๔ ฟลอเรนซ์
ในติงเกล ก็ไปศึกษาวิชาพยาบาลที่สำนักในเมืองไกเซอร์เวิร์ท (Kaiserwerth)
ริมฝั่งแม่น้ำไรน์ในประเทศเยอรมัน เมื่อสำเร็จการศึกษาก็ไปประจำอยู่ที่สถานพยาบาล
คนไข้หญิงที่กรุงลอนดอนในปี พ.ศ. ๒๓๙๖

ฟลอเรนซ์ ในติงเกล ปรับปรุงสถานพยาบาลเสียใหม่ตามความนึกเห็นของนาง
จึงสถานทำให้มีอากาศโปร่ง มีแสงสว่างเพียงพอ รักษาความสะอาด ซึ่งเป็น
แบบอย่างการจักระเบียบสถานพยาบาลสืบมาในปัจจุบันนี้

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๓๙๗ เกิดสงครามระหว่างรัสเซียกับสัมพันธมิตรอังกฤษ
ฝรั่งเศส และออสเตรีย ซึ่งเรียกกันว่าสงครามไครเมีย (Crimean War) ทหารที่
ไปรบขาดเสบียงในการรบไม่ได้รับการรักษาอย่างเต็มที่ เพราะแพทย์และพยาบาล
มีไม่เพียงพอ ฟลอเรนซ์ ในติงเกล ก็ได้รับแต่งตั้งเป็นหัวหน้าพยาบาลไปประจำ
สถานพยาบาลของอังกฤษในประเทศตุรกี ฟลอเรนซ์ ในติงเกลและคณะออกเดินทาง
ไปถึงเมืองสคูตารี (Scutari) เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๙๗ และ
ได้เริ่มปฏิบัติงานทันที รัฐบาลและประชาชนชาวอังกฤษให้ส่งเงินและของขวัญไป
บำรุงสถานพยาบาลแห่งนี้มาก

ฟลอเรนซ์ ในติงเกล ปฏิบัติงานอย่างเต็มใจและด้วยความเอาใจใส่ต่อกันไข้
เป็นอย่างดี ทุกค่ำและเช้านี้ เมื่อจะออกเวร ฟลอเรนซ์ ในติงเกล จะถือตะเกียงรัว
เดินตรวจถามอาการคนไข้ แล้วจึงจะไปพักผ่อน ภายหลังที่ฟลอเรนซ์ ในติงเกล

จึงได้นำอีกอย่างหนึ่งว่า เกอะ เลกิ วิท อะ แลมพ์ (The Lady with a Lamp)
ส่วนทหารทบกพันแล้ว ก็ทำให้มีการเล่นและการรณรงค์ต่าง ๆ ซึ่งเป็นแบบอย่างมา
ทุกวันนี้

เมื่อสงครามไครเมียยุติลงแล้ว ฟลอเรนซ์ ในคิงเคด ก็กลับไปประจำใน
โรงพยาบาลในอังกฤษ รัฐบาลให้รางวัลในการปฏิบัติหน้าที่ในแนวรบเป็นเงินห้าหมื่น
ปอนด์ ซึ่งนางใช้เงินจำนวนนี้สร้างโรงเรียนพยาบาลขึ้นในโรงพยาบาลเซนต์ โทมัส
(St. Thomas's) ในกรุงลอนดอน ฟลอเรนซ์ ในคิงเคด ยังคงปฏิบัติหน้าที่ใน
สถานพยาบาลแห่งนี้ตลอดมาจนถึงชีพตังในวันที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๓

W 42

องค์การการกุศลสงฆ์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ดรุณสภา

นายกำจร สัตถกมล ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา

๑๓ สิงหาคม ๒๔๙๖